

Selektivni oblici turizma na području Banovine

Šajnović, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:710054>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

Magdalena Šajnović

**SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA NA PODRUČJU
BANOVINE**

Diplomski rad

Pula, rujan 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

Magdalena Šajnović

SELEKTIVNI OBLICI TURUZMA NA PODRUČJU BANOVINE

Diplomski rad

JMBAG: 0303065228, redovita studentica

Studijski smjer: Turizam i razvoj

Predmet: Selektivni turizam

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Trgovina i turizam

Mentor: izv.prof.dr.sc. Aljoša Vitasović

Pula, rujan 2022.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Magdalena Šajnović**, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Magdalena Šajnović

U Puli, 1. rujna, 2022. godine



IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Magdalena Šajnović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile

u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom **Selektivni oblici turizma na području Banovine**, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 1. rujna, 2022.

Potpis:
Magdalena Šajnović

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. TURIZAM	3
2.1. Turizam i turist- pojmovno određenje	3
2.2. Povijesni razvoj turizma	5
2.3. Vrste i oblici turizma	7
2.4. Globalni turistički pokazatelji.....	11
2.5. Turistički pokazatelji u Republici Hrvatskoj	14
3. SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA	18
3.1. Pojam i obilježja selektivnog turizma	19
3.2. Selektivni oblici turizma u Republici Hrvatskoj	22
3.2.1. Ekoturizam	25
4. RESURSNO- ATRAKCIJSKA OSNOVA TURIZMA BANOVINE	28
4.1. Prirodno- geografska obilježja Banovine	28
4.2. Kulturno- povijesni resursi	31
4.3. Gospodarstvo Banovine	38
5. SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA NA PODRUČJU BANOVINE	41
5.1. „Banovina, hrvatski biser koji tek valja otkriti“	41
5.2. Ruralni turizam	44
5.3. Lovni i ribolovni turizam	52
5.4. Sportsko- rekreacijski turizam	53
5.5. Zdravstveni turizam	58
5.6. Manifestacijski turizam	60
5.7. Kulturno- povijesni turizam	64
5.8. Turizam katastrofe- potresni turizam	83
6. ZAKLJUČAK	84
LITERATURA	86
POPIS SLIKA I TABLICA	92
SAŽETAK	95
SUMMARY	96

1. UVOD

Banovina, kao dio Sisačko- moslavačke županije, područje je nedovoljno poznato i istraženo kao turistička destinacija na razini Republike Hrvatske, a o širim razmjerima ne treba niti govoriti. Nažalost, mnogi su za Banovinu čuli tijekom i nakon Domovinskog rata, a u novije vrijeme, u medijima je prisutna zbog katastrofalnog potresa 29. 12. 2020. godine. Ovo uglavnom ruralno područje, bogato prirodnim, kulturno- povijesnim i ljudskim resursima na karti turističkih destinacija ne zauzima zasluženo mjesto, zahvaljujući nedovoljnom ulaganju u infrastrukturu, slaboj organiziranosti i promociji.

Tema ovog diplomskog rada su selektivni oblici turizma na području Banovine s ciljem njihovog definiranja, analize i poticanja njihovog razvoja te istraživanja i analize resursa s kojima ovo područje raspolaže.

Ovo gospodarski slabo razvijeno područje, u odnosu na ostatak Republike Hrvatske, moglo bi rješenje za svoj razvoj potražiti u ulaganju u turizam te tako potaknuti razvoj ostalih gospodarskih grana, otvoriti nova radna mjesta i spriječiti veliki odljev stanovništva. Stoga je svrha ovog rada doprinos istraživanju selektivnih oblika turizma Banovine, kako bi se nedovoljno istraženi, neiskorišteni i zanemareni resursi stavili u funkciju razvoja turizma i gospodarskog oporavka Banovine.

U izradi rada korištene su metode istraživanja, deskripcije, analize kartografskih, statističkih i dr. podataka, sinteze, indukcije i dedukcije, generalizacije, komparacije te metoda terenskog rada s ciljem deskripcije pojava i procesa uočljivih u prostoru. Potrebni podatci su prikupljeni i korišteni proučavanjem raspoložive stručne literature, relevantnih web stranica turističkih zajednica Županije i onih lokalnih, službenih stranica gradova i općina, Državnog zavoda za statistiku, Ministarstva turizma itd. kao i neposrednim promatranjem i doživljajem stvarnosti te razgovorom s lokalnim stanovništvom.

Diplomski rad strukturiran je u 6 osnovnih poglavlja. Nakon Uvoda, slijedi poglavlje Turizam, u kojem se pojmovno određuju pojmovi turizam i turist, donosi povijesni pregled razvoja turizma, analiziraju njegove vrste i oblici te turistički pokazatelji i smjerovi kretanja turizma na globalnoj i razini Republike Hrvatske. Posebno poglavlje,

Selektivni oblici turizma, posvećeno je kako mu i sam naziv kazuje, specifičnim-selektivnim oblicima turizma, objašnjava njihov pojam i obilježja s posebnim naglaskom na selektivne oblike turizma u Republici Hrvatskoj. Putem detaljnijeg opisa i analize jednog oblika, ekoturizma, nastoji se prikazati njihova složenost i specifičnost. Poglavlje Resursno atrakcijska osnova razvoja turizma Banovine, opisuje, analizira i sistematizira njezinu bogatu resursno- atrakcijsku osnovu, prirodno- geografska obilježja, kulturno- povijesnu baštinu i gospodarstvo. Ruralni, lovni i ribolovni, sportsko-rekreacijski, zdravstveni, manifestacijski, kulturno- povijesni i turizam katastrofe pomno su analizirani i prikazani u poglavlju Selektivni oblici turizma. Uz Zaključak, na kraju je popis korištenih izvora, literature, tablica i slika.

2. TURIZAM

2.1. Turizam i turist- pojmovno određenje

Riječ turizam (engl. tourism), prema Williamu F. Theobaldu (1994.) potječe od latinske riječi „tornare“ i grčke „tornos“ koje „*približno označavaju kretanje u krug ili oko centralne osi*“.¹ Taj krug predstavlja početnu točku, koja se u konačnici vraća na svoj početak. Prema tome, putovanje možemo promatrati kao krug (kružno putovanje), tj. čin napuštanja i potom vraćanja na izvornu početnu točku. Zato se onaj tko krene na takvo putovanje može nazvati turistom, a takvo putovanje turističkim, za razliku od ostalih putovanja, koje ne završavaju povratkom na polazište, npr. migracije.

Brojne su definicije turizma, a jedna od njih, koja obuhvaća njegova društvena i gospodarska obilježja, je definicija koju su 1954. godine iznijeli W. Hunziker i K. Krapf, a ista je prihvaćena od Međunarodnog udruženja turističkih eksperata (AIEST):

*„ Turizam je skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetilaca nekog mjesta, ako se s takvim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva privredna djelatnost.“*²

Državni zavod za statistiku definira turizam kao „*aktivnosti osoba koje putuju i borave u mjestima izvan svoje uobičajene sredine, ne dulje od jedne godine, zbog odmora, posla ili drugih osobnih razloga, osim zapošljavanja kod poslovnog subjekta sa sjedištem u mjestu posjeta.*“³

Kao što svako putovanje nije turističko, tako niti svaki putnik nije turist. Komitet statističkih eksperata lige naroda 1937. godine smatra inozemnim turistom samo osobe koje borave u zemlji dulje od 24 sata. Definicija se vremenom proširuje te na Međunarodnoj konferenciji o putovanjima i turizmu u Rimu 1963. ona obuhvaća i turiste i izletnike, koji putuju radi odmora, posla ili obiteljskih razlog. 1991. godine, Skup statističara u Ottawi određuje pojam posjetitelja kao osobu koja putuje u mjesto izvan uobičajene sredine u trajanju od najviše 12 mjeseci, a glavni razlog putovanja ne smije

¹ Turizam: definicija, nastanak, razvoj i podjela; dostupno na: <https://croatialink.com/wiki/turizam: definicija, nastanak, razvoj i podjela> (21. 6. 2022.)

² Marković, S. i Z.: Osnove turizma, školska knjiga, Zagreb, 1967., str.10.

³ Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima; Metodološka objašnjenja, dostupno na: <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Turizam/metodologija.htm> (22. 6. 2022.)

joj biti obavljanje plaćene djelatnosti u mjestu koje posjećuje. Pojam posjetitelja obuhvaća one koji napuštaju zemlju svojeg prebivališta i one koji je ne napuštaju pa se prema tome razlikuju međunarodni i domaći posjetitelji.⁴

Kao definicija turista koja uvažava sve čimbenike koji obuhvaćaju pojam turista može se navesti definicija Državnog zavoda za statistiku (DZS): „*Turist je svaka osoba koja u mjestu izvan svojeg prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj turista radi odmora ili rekreacije, zdravlja, studija, sporta, religije, porodice, poslova, javnih misija ili skupova. U turiste se ne uključuju osobe koje u mjestu borave više od 12 mjeseci uzastopno, osobe kojima je osnovni razlog posjeta aktivnost koja se financira iz mjesta posjeta, osobe koje redovito dnevno ili tjedno putuju u mjesto u kojem obavljaju posao ili studiraju, osobe koje ulaze ili napuštaju zemlju kao migranti, pogranični radnici, diplomati, konzularni predstavnici i članovi vojnih snaga na redovitom poslu/zadatku, prognanici i nomadi.*

Domaći turist jest svaka osoba s prebivalištem u Republici Hrvatskoj koja u nekome mjestu u Republici Hrvatskoj izvan mjesta svog prebivališta provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj turista.

Strani turist jest svaka osoba s prebivalištem izvan Republike Hrvatske koja privremeno boravi u Republici Hrvatskoj i provede najmanje jednu noć u ugostiteljskome ili drugom objektu za smještaj turista.“⁵

Turist je, može se zaključiti, putnik koji svojevoljno i privremeno, u svoje slobodno vrijeme, putuje zbog zadovoljstva, odmora, zabave, želje za avanturom i doživljajem, promjenom ili nekog drugog razloga koji ne uključuje bilo kakvu poslovnu aktivnost, školovanje, migracije i sl.

Prema podacima Svjetske turističke organizacije – UNWTO, u 2019. godini u cijelom svijetu zabilježen broj od 1,5 milijarde turista⁶- „putnika iz zadovoljstva“

⁴ Ružić, P., Ruralni turizam, institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Pula, 2009. str. 6.- 7.

⁵ Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima, Metodološka objašnjenja, dostupno na: <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Turizam/metodologija.htm> (23. 6. 2022.)

⁶ World tourism barometer No. 18 January 2020, dostupno na : <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> (23. 6. 2022.)

2.2. Povijesni razvoj turizma

Putovanja su, općenito, usko povezana s ljudskom poviješću. Prvi putnici nisu bili turisti u pravom smislu riječi. Motivi njihovih putovanja bili su trgovina, vjera, obrazovanje, istraživanje, otkrića, osvajanje, siromaštvo te bijeg ili protjerivanje. Ta su putovanja, dakle bila hodočašća, trgovačke karavane, ratovi, putovanja vezana uz otkrića ili ratove, nomadska kretanja i migracije. Putovalo se uglavnom pješice, na konju, kočijom ili brodom.

Primjere takvih putovanja nalazi se još u povijesti starog Egipta, Asira, Babilona, Palestine i Perzije. Pojave, slične turizmu, svoje primjere imaju i u antičkoj Grčkoj, primjerice: olimpijske igre, hodočašća u Delfe, posjeti ljekovitim izvorima u Epidaurum ili na Eubeju te razne priredbe na moru. U rimsko su doba putovanja povezana s termalnim kupalištima, privatnim ljetnikovcima i odmaralištima bila dostupna isključivo patricijima, dok su javne priredbe bile dozvoljene i plebejcima (pučanima).

Srednjovjekovna putovanja uglavnom imaju vjerska obilježja. Najpoznatija odredišta hodočasnika su Santiago de Compostela u Španjolskoj, Lurdes u Francuskoj i Rim u Italiji. Uz hodočašća, putuje se i na turnirske priredbe te lovne pohode. I ova su putovanja privilegija vladajućih i bogatih.⁷

Mladi aristokrati 17. i 18. stoljeća u doba prosvjetiteljstva smatraju se prvim turistima koji su prvi krenuli na nespecifična putovanja Europom. U početku je ovaj Grand Tour bio poučno putovanje kao inicijacijski obred feudalnog društva, ali osim odgojnog motiva, ulogu je imao i užitak. Putovanje je služilo kao priprema za njihovu kasniju profesiju i imalo je za cilj upoznavanje mladih aristokrata sa stranim kulturama. Bio je to dio treninga liderske elite, učili ste strane jezike, mačevanje, ples, jahanje, društvene manire i ostvarivali kontakte. Putovanje je obično trajalo 2 do 3 godine, putovanje je planirano i pripremano godinama unaprijed. Često je slijedila primjer očeve turneje i vodila do europskih kulturnih centara i političkih žarišta: Londona, Pariza, Amsterdama, Haaga, Madrida i prije svega Italije (Rim, Venecija, Torino). Uobičajeni Grand Tour vodio je, primjerice, od Velike Britanije do Francuske, odatle do Italije, povratnim putem preko Švicarske, Njemačke i Nizozemske. Putovalo se konjem ili kočijom. Mladi plemići slali su na putovanja pratnjom (učitelji, mentori, poslugi, kočijaši...).

⁷ Ružić, P., op. cit., str. 1.-2.

Tehnička, znanstvena, tehnološka i gospodarska dostignuća, novi umjetnički smjerovi, pojava građanske klase, društvena i industrijska revolucija utječu na mijenjanje motiva, načina i raširenosti putovanja. Na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, otkriće parnog stroja potiče otkriće željeznice i parobroda, modernizaciju cesta, razvoj industrije, povećanje proizvodnje i broja zaposlenih. Sve je više ljudi koji su u mogućnosti putovati, a njihovi motivi počinju biti odmor, rekreacija, avanturizam i sl. Povećava se broj putnika i sve ih se češće naziva turistima. „Izraz turizam se prvi puta spominje 1811. g. u Engleskoj, u članku „Sublime Cockey Tourism“ u „Spotting Magazinu“, pa se prema tome, pojam turist javio prije od pojma turizam.“⁸

Napretku i razvoju turizma veliki doprinos dali su razvoj tehnike, naročito prometnih sredstava. On počinje dobivati sve veće gospodarsko značenje. U 20. stoljeću turizam doživljava svoj procvat i razvija se velikom brzinom bez obzira na prekide uzrokovane Prvim svjetskim ratom, svjetskom ekonomskom krizom tridesetih godina te Drugim svjetskim ratom. Raste broj turista, broj i vrste smještajnih kapaciteta, ugostiteljskih objekata i cjelokupna turistička infrastruktura. Mijenjaju se motivi putovanja, turistička ponuda i potražnja. Putovanja su grupna ili individualna. Turističke destinacije prate potrebe i želje turista. Sve više njih želi produljiti sezonu, ne orijentirati se na samo ljetnu ili zimsku, već imati ponudu tijekom cijele godine. Osmišljavaju se nove vrste i oblici turizma. Nova prijevozna sredstva, prije svega zrakoplovi, utjecali su na to da se turizam širi na sve kontinente, postaje interkontinentalan, globalni fenomen.

Turizam u Hrvatskoj ima dugu povijest i tradiciju koja počinje još u doba Rimskog Carstva, a može se podijeliti na 6 razdoblja:

1. razdoblje- pojave slične turizmu za vrijeme Rimskog Carstva obilježena su zdravstvenim turizmom pa se tako izgrađuju termalne toplice na području kontinentalne Hrvatske.
2. razdoblje, faza znatiželje, pojavljuje se pred kraj 19. stoljeća tijekom kojeg se izgrađuju prvi smještajni kapaciteti smješteni na obalama Jadranskog mora. Tijekom ove faze putovanja su si mogli priuštiti isključivo bogatiji slojevi društva.

⁸ Cicvarić, A., Ekonomika turizma, Zagreb, 1990., str. 18.

3. razdoblje- faza osvještivanja, traje od početka prošloga stoljeća sve do završetka Prvog svjetskog rata, a obilježila ju je izgradnja zdravstveno-turističkih centara na području Jadrana.

4. razdoblje ili faza prvih postignuća, pojavljuje se u razdoblju između dvaju svjetskih ratova. Nju obilježava porast turističke aktivnosti na području Republike Hrvatske.

5. razdoblje, od kraja Drugog svjetskog rata do 1991. godine. U prvoj etapi ove faze turizam je stavljen u drugi plan, ali u drugoj ipak dolazi do značajnog porasta turističkog prometa pa se ova faza naziva i fazom intenzivnog turističkog razvoja.

6. razdoblje, faza oporavka, traje sve do kraja 20. stoljeća tijekom koje dolazi do privatizacijskih afera u turizmu.⁹

Mnogim zemljama turizam postaje glavna gospodarstvena grana i ostvaruje sve veći dio nacionalnog dohotka. Utječe na poslovanje svih grana i djelatnosti gospodarstva, od industrije prerade nafte, preko poljoprivrede i prehrambeno- prerađivačke industrije do trgovine. Također, utječe i na negospodarske djelatnosti, poput zdravstva, kulture, obrazovanja i sl. Za njegov rast i razvoj važno je čovjeku osigurati zadovoljenje osnovnih životnih potreba, materijalna i financijska sredstava, slobodno vrijeme, ali i pružiti mu sigurnost od raznih ugroza (npr. ratovi, terorizam, pandemije).

2.3. Vrste i oblici turizma

Turistička kretanja mogu se prema različitim kriterijima i gledištima, podijeliti i razvrstati na različite načine. Do potrebe za podjelom i klasifikacijom došlo je početkom devedesetih godina 20. stoljeća kada se turizam počeo okretati pojedincu, turistu, sudioniku turističkih putovanja. Zahtjevi turista i motivi njihovih putovanja mijenjaju se i neprestano proširuju, turistička potražnja postaje sve složenija. Kako bi se turistička putovanja što lakše evidentirala i statistički obrađivala, kriteriji trebaju biti što jasniji i primjenjivi na svjetskoj razini.

Najčešći kriteriji za podjelu su: nacionalna pripadnost, prostor odvijanja turizma, dužina boravka turista, dobna struktura, prostorni obuhvat, stupanj mobilnosti, prostor na kojem se odvija turističko putovanje, način organizacije, smještaj, godišnje doba itd.

⁹ Čavlek, N. et al. Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb,2011., str. 45.

Neki od tih kriterija i vrste turizma, prema njima, prikazani su na Slici 1.

Kriterij za određivanje vrste turizma	Nacionalna pripadnost	Dobna struktura	Prostor na kojem se odvija turistička djelatnost	Prostorni obuhvat	Stupanj mobilnosti	Način organizacije putovanja	Trajanje boravka
Vrste turizma	DOMAĆI MEĐUNARODNI	DJEČJI OMLADINSKI OBITELJSKI UMIROVLJENIČKI	PRIMORSKI PLANINSKI TERMALNO- KUPALIŠNI JEZERSKI SEOSKI GRADSKI	LOKALNI REGIONALNI NACIONALNI MEĐUNARODNI	STACIONARNI MOBILNI	INDIVIDUALNI ORGANIZIRANI MJEŠOVITI	BORAVIŠNI VIKEND IZLETNIČKI

Slika 1. Vrste turizma; izrada autorice prema B. Pirjevac, *Počela turizma, Mikrorad, Zagreb, 2002., str. 12., 13., 14., 15.*

Kako je vidljivo na Slici 1, prema nacionalnoj pripadnosti, turizam se može podijeliti na domaći i međunarodni. Domaći turizam odnosi se na dolazak turista u neku turističku destinaciju koja se nalazi unutar granice zemlje domicila, dok međunarodni turizam označava odlazak turista u turističku destinaciju u nekoj drugoj, stranoj zemlji.

Prema dobnoj strukturi, turizam može biti dječji (grupna putovanja za djecu do 14 godina), omladinski (grupna putovanja za omladinu koja uključuje organizaciju širokog izbora sportskih aktivnosti te odgovarajućih kulturno - zabavnih sadržaja), obiteljski turizam (najveći sektor, zahtijeva najširi spektar različitih usluga, a čine ga turisti u dobi od 18 do 60 godina gdje su većina pripadnika obiteljski ljudi) te umirovljenički turizam ili „turizam treće dobi“.

Ako se kao kriterij podjele postavi prostor na kojem se odvija turističko putovanje, tada se razlikuju:

- primorski turizam -odvija se u turističkim destinacijama lociranim na samom priobalju s korištenjem mora kao osnovnog prirodnog resursa kroz najšire oblike aktivnosti ;
- planinski turizam- odvija se u turističkim destinacijama lociranim uz ili na velikim planinskim masivima koji tijekom zime imaju dovoljno dugo snježni pokrivač dovoljan za višemjesečni boravak turista;
- termalno- kupališni turizam- vrsta turizma koja se odvija na prostorima uz termalne izvore, a pogodna su za aktivnosti vezane za liječenje;

- jezerski turizam - razvijen na područjima koja imaju lijepa prirodna obilježja te široke mogućnosti provođenja „aktivnog odmora“, jer su jezera vrlo privlačna vrsta turističkih odredišta bez obzira na godišnja doba;

- seoski (ruralni) turizam- karakterističan po očuvanju kulturno – povijesnog identiteta, običaja i tradicije ruralnih krajeva, privlačan je domaćim i inozemnim turistima, obiluje prirodnim okolišem, zdravom hranom i čistim zrakom. Ova vrsta turizma aktivna je gotovo cijele godine, a najviše okuplja turiste iz velikih gradova i

- gradski turizam- relativno nova vrsta turizma koji uključuje boravak u velikim gradskim konglomeratima.

Kriterij prostornog obuhvata dijeli turizam na

- lokalni turizam- uključuje kretanje turista na lokalnoj razini, tj. najveći broj pripadnika turističke potražnje su ljudi s prostora jedne lokalne zajednice kao što je npr. odlazak u neko svetište;

- regionalni turizam označava putovanje turista u smjeru atraktivnih resursa na prostoru jedne regije;

- nacionalni turizam- obuhvaća kretanje turista unutar granica jedne zemlje i to na takva mjesta na kojima nije potrebno prelaziti granice nacionalnog teritorija jedne zemlje i

- međunarodni turizam- vrst turizma globalnih razmjera, gdje se pojedinci ili grupe turista kreću prema atraktivnim resursima od međunarodnog značenja.

Stupanj mobilnosti znači podjelu turizma na:

- stacionarni turizam- podrazumijeva volju turista za stacionarnim boravkom u određenoj turističkoj destinaciji u kojoj boravi većini vremena i prema broju noćenja registriran je cijelo vrijeme boravka u jednom mjestu;

- mobilni turizam- podrazumijeva neprekidno kretanje turista i kratko zadržavanje u pojedinim turističkim destinacijama radi noćenja, obroka, razgledavanja, posjete izložbama i sl. U ovom slučaju noćenje se ne temelji na skupnoj već na pojedinačnoj usluzi. Pretpostavka razvoju ove vrste turizma je razvijena cestovna i priobalna infrastruktura te posjedovanje vozila, odnosno plovila. U ovu skupinu ubrajaju se turisti na krstarenjima, turističkim turama i turisti na proputovanjima.

Način organizacije putovanja podrazumijeva podjelu na:

- individualni turizam- turisti na putovanje kreću u vlastitom aranžmanu, prema vlastitim spoznajama, bez ikakve posredničke pomoći;
- organizirani turizam- obuhvaća grupu turista koji imaju približno iste želje i očekivanja pa su organizaciju svog odmora potpuno prepustili turističkom posredniku i
- mješoviti turizam- pojedinac ili grupa turista putuje u vlastitoj režiji, ali pri tome koriste informacije putničke agencije ili joj čak prepuštaju organizaciju jednog dijela svog putovanja.

Prema trajanju boravka turista razlikuju se:

- boravišni turizam- vrsta turizma u kojem turist u jednom smještajnom objektu ostvari najmanje tri uzastopna noćenja;
- izletnički turizam- podrazumijeva aktivnosti turista prema određenom atraktivnom resursu u trajanju do unutar 24 sata. Ovaj pojam može obuhvatiti i turiste koji na dnevni ili poludnevni izlet zabavnog, sportskog ili kulturnog karaktera putuju iz domicila ili iz mjesta gdje imaju osiguran privremeni smještaj.;
- vikend turizam- obuhvaća vikend aranžmane bazirane najčešće na dva noćenja.¹⁰

Kao primjer podjele, može se navesti i podjela UNWTO-a, Svjetske turističke organizacije, agencije Ujedinjenih naroda, sa sjedištem u Madridu, koja se bavi pitanjima vezanim za turizam, sakupljanjem i usporedbom statističkih podataka vezanih za međunarodni turizam, a koja turizam dijeli na sljedeće vrste:

- domaći turizam koji uključuje turistička putovanja domicilnog stanovništva u različite destinacije unutar granica vlastite zemlje;
- receptivni turizam koji uključuje turiste nerezidente koji borave u promatranoj zemlji kao što su turist, npr. iz Italije u Hrvatskoj;
- emitivni turizam- uključuje turistička putovanja rezidenata u druge zemlje, putovanja hrvatskih državljana u destinacije drugih zemalja;

¹⁰ Pirjevac, B., Počela turizma, Mikrorad, Zagreb, 2002., str. 12- 15.

- interni turizam- kombinacija domaćeg i receptivnog turizma, npr. domaćih i stranih državljana na području Hrvatske;

- nacionalni turizam- odnosi se na turistička putovanja domicilnog stanovništva u zemlji i inozemstvu kao što su putovanja građana Hrvatske unutar vlastite zemlje i u turističke destinacije izvan zemlje;

- međunarodni turizam - kombinacija receptivnog i emitivnog turizma, a odnosi se na sva putovanja inozemnih turista u Hrvatsku te sva putovanja hrvatskih građana u inozemstvo;

- intraregionalni turizam podrazumijeva sva turistička putovanja stanovnika jedne zemlje određene regije u drugu zemlju te iste regije, npr. putovanja Europljana unutar Europe i

- interregionalni turizam- turistička putovanja stanovnika jedne zemlje određene regije u drugu zemlju, ali izvan te regije, npr. turistička putovanja Europljana izvan Europe.¹¹

Ako bi se, pak, turizam dijelio s gledišta turističkog proizvoda ili elemenata turističke ponude bilo bi teško nabrojati sve njegove oblike, od nautičkog, lovnog, kulturnog, preko gastronomskog, enološkog, eko- turizma, zdravstvenog, vjerskog pa sve do atomskog turizma. Iz svega navedenog, može se zaključiti kako je turizam, odista složen i slojevit fenomen.

2.4. Globalni turistički pokazatelji

Turizam, najvažnija grana gospodarstva mnogih država pa tako i Republike Hrvatske, često se doživljava kao globalni fenomen s ogromnom infrastrukturom. On utječe na mnoge segmente društva, politiku, kulturu, a prije svega na samo gospodarstvo, jer povezuje i isprepliće brojne djelatnosti. Imati ogromnu infrastrukturu, znači biti jak, ali i iznimno osjetljiv.

„U deset osnovnih područja mogu se navesti temeljni problemi današnjeg i budućeg života suvremenog čovječanstva mogu se navesti: pothranjenost i glad, zapreke u

¹¹ Čavlek, N. et al. , op. cit., str.36

slobodnoj trgovini, bolesti, obrazovanje, žene i razvoj, globalno zatopljenje, voda za piće i odvodnja, politički sukobi i terorizam te onečišćenje okoliša.“¹²

Svi ovi navedeni problemi, problemi su i suvremenog turizma. Društvene i prirodne mijene imaju snažan utjecaj na njegov rast i razvoj. Koliko je snažan taj utjecaj, pokazuje proteklih nekoliko godina u kojima su se dogodile do tada nezamislive situacije izazvane, ovog puta, ne izazvane ratom, političkom krizom ili prirodnom nepogodom, već zaraznom bolešću.

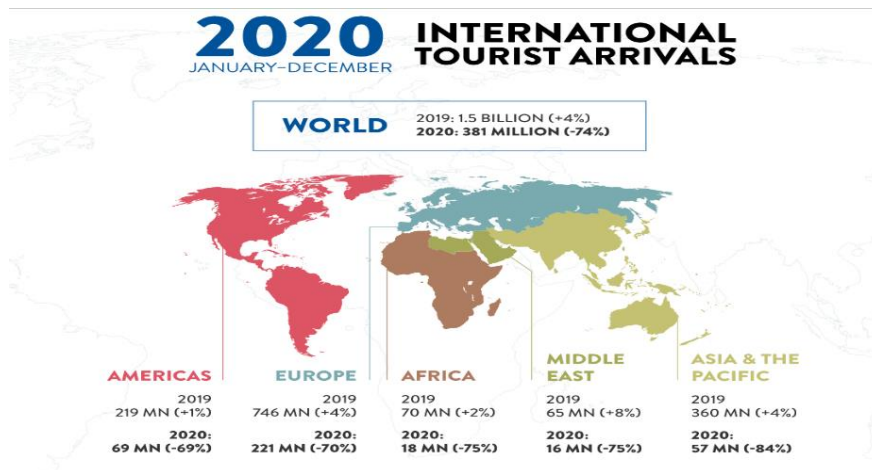
Upravo ova grana gospodarstva ima najsnažniji rast, gledajući na lokalnoj, ali i globalnoj razini. O tom rastu govore i podatci UNWTO-a (United Nation World Trade Organisation- Svjetska turistička organizacija) za 2019. godinu.

„Međunarodni dolasci turista (posjetitelji s noćenjem) širom svijeta porasli su 4% u 2019. na 1,5 milijardi, na temelju podataka koje su objavile destinacije diljem svijeta. 2019. bila je još jedna godina snažnog rasta, iako manje u odnosu na iznimne stope iz 2017. (+6%) i 2018. (+6%). Potražnja je bila manja uglavnom u razvijenim gospodarstvima, a posebno u Europi. Neizvjesnost oko Brexita, geopolitičke i trgovinske napetosti te usporavanje globalne ekonomije utjecali su na rast. 2019.“¹³

Nakon vrlo uspješne 2019. godine, unatoč Brexitu, stalnim napetostima diljem svijeta, sukobima i ratovima pa i terorističkim napadima koji su do tada bili uzroci sve češćih nestabilnosti, uslijedile su godine obilježene pandemijom Covida-19. Globalno gospodarstvo doživljava krizu koja je itekako pogodila upravo turizam. O razmjerima stagnacije i krize u turizmu, najbolje svjedoči statistika UNWTO- a koja prikazuje broj turističkih dolazaka u 2020. godini (Slika 2).

¹² Vukonić, B., Turizam- Budućnost mnogih iluzija , Visoka poslovna škola Utilus, Plejada, Zagreb, 2010., str. 12.

¹³ World tourism barometer N°18 january 2020, dostupno na: <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> (8. 6. 2022)



Slika 2. Covid -19 i turizam ; dostupno na:

<https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020> (8.6. 2022)

Prema navedenim podacima, u 2020. godini zabilježen je značajan pad dolazaka turista na globalnoj razini. S 1,5 milijardi dolazaka turista, njihov je broj pao na 381 milijun dolazaka, što je pad od – 74%. Najveći pad doživjeli su Azija i Pacifik od čak - 84%, ali niti ostala područja ne mogu se pohvaliti puno boljim rezultatima. Pandemijska, 2020. godina, je godina najlošijih, do sada, zabilježenih turističkih rezultata.

Porast od 4% u 2021. u usporedbi s 2020. (415 milijuna prema oko 400 milijuna) naznaka je oporavka turističkog tržišta. Ipak, prema preliminarnim procjenama UNWTO-a, međunarodni dolasci turista (posjetitelji s noćenjem) i dalje su bili 72% ispod 2019. godine prije pandemije.¹⁴

Vrlo osjetljivo turističko tržište oporavlja se u 2022. godini slabljenjem pandemije Covid-19 i ublažavanjem mjera zaštite. U prilog ovoj tvrdnji idu i podatci UNWTO-a iz lipnja 2022. koji ukazuju na postupan, ali ipak prisutan rast. „ *Prema najnovijem Svjetskom turističkom barometru UNWTO-a, međunarodni turizam zabilježio je porast od 182% u odnosu na prethodnu godinu u razdoblju siječanj-ožujak 2022., a destinacije širom svijeta bilježe procijenjenih 117 milijuna međunarodnih dolazaka u usporedbi s 41 milijunom u prvom tromjesečju 2021. Od dodatnih 76 milijuna*

¹⁴ Tourism grows 4% in 2021 but remains far below pre-pandemic levels; dostupno na: <https://www.unwto.org/news/tourism-grows-4-in-2021-but-remains-far-below-pre-pandemic-levels> (7. 6. 2022.)

međunarodnih dolazaka u prva tri mjeseca, u ožujku je zabilježeno oko 47 milijuna, što pokazuje da je oporavak sve brži.“¹⁵

Oporavkom globalnog gospodarstva, oporavlja se i turizam. Mnoge zemlje željno su čekale njegov oporavak i povratak, koji je ponovno ugrožen krizom svjetskih razmjera izazvanom ruskom agresijom nad Ukrajinom i i izbijanjem rata, u veljači 2022. godine. Vrijeme koje dolazi, pokazat će kakav utjecaj će ova kriza koju prati rast cijena energenata, poskupljenje hrane, zatvaranje tržišta i sankcije Rusiji imati na globalno gospodarstvo i turizam.

2.5. Turistički pokazatelji u Republici Hrvatskoj

Cjelokupna trenutna politička, ekonomska, zdravstvena i bilo koja druga situacija na globalnoj razini svoj utjecaj ima i na lokalnoj razini. Prema tome, niti turizam nije iznimka.

Godina 2019., često se spominje kao rekordna godina po broju dolazaka i noćenja.

"Iza nas je još jedna rekordna turistička godina po broju turističkih dolazaka i noćenja, ali što je još važnije, bilježimo porast turističkih prihoda i povećanu potrošnju turista. Prema preliminarnim rezultatima istraživanja TOMAS Hrvatska, 2019. prosječna dnevna potrošnja turista porasla za 20 posto u odnosu na 2017. te iznosi 97 eura po danu.“¹⁶ , izjava je tadašnjeg ministra turizma Garija Capellija (ministar turizma Republike Hrvatske od 19. listopada 2016. do 23. srpnja 2020.).

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), objavljenih u siječnju 2020., u 2019. ostvareno je 19,6 milijuna dolazaka, koji se odnose na komercijalni smještaj te 91,2 milijuna noćenja turista. To je u odnosu na 2018., porast dolazaka turista za 4,8%, a porast noćenja za 1,8%.¹⁷

¹⁵ Tourism recovery gains momentum as restrictions ease and confidence returns; dostupno na: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347> (8. 6. 2022.)

¹⁶ Dnevnik.hr, Ministar turizma Capelli: "2019. je bila rekordna godina, posjetilo nas je 20,7 milijuna turista", 14. 1. 2020.; dostupno na <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/rekordna-turisticka-godina-ostvareno-je-20-7-milijuna-dolazaka---590188.html> (22. 6. 2022.)

¹⁷ E- Visitor, Priopćenje; Dolasci i noćenja turista u 2019. https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AAA_2020_ABC/c_dokumenti/200228_DZS_turizam2019.pdf (22. 6. 2022)

Podatci Informacijskog sustava za prijavu i odjavu turista , e Visitor, a koje je objavila Hrvatska turistička zajednica (HTZ), govore o gotovo 21 milijun turista u 2019. ili 5 posto više nego 2018. godini. Svi oni ostvarili su 108,6 milijuna noćenja ili 2,4% više u odnosu na prethodnu godinu.¹⁸

Pandemija Covid-19 obilježila je i turizam Republike Hrvatske. Prema DZS-u, u 2020. je zbog ograničenja u putovanjima, zatvaranja granica, propisa o karanteni i donošenja različitih epidemioloških mjera, kojima je cilj bio spriječiti širenje zaraze u Hrvatskoj i svijetu, ostvareno samo oko 7 milijuna dolazaka i oko 40,8 milijuna noćenja. To je 64,2% manje dolazaka i 55,3% manje noćenja turista nego u 2019.¹⁹

Ovakvi rezultati vratili su hrvatski turizam na razinu od prije 20 godina (2000. godine ostvaren je 7,1 milijun dolazaka). Lošiji rezultati ostvareni su 1995. godine, što je i razumljivo zbog trajanja Domovinskog rata te završnih operacija oslobađanja okupiranih područja Republike Hrvatske, Bljesak, Ljeto 95 i Oluja i dr. i davne 1980. godine, kada je zabilježen dolazak od 7,9 milijuna turista. (Slika 3)

Dolasci turista 1980. - 2015. (u 000)			
	UKUPNO	DOMAĆI	STRANI
1980.	7.929	3.922	4.007
1985.	10.125	4.569	5.556
1990.	8.497	3.477	5.020
1995.	2.438	1.113	1.324
2000.	7.136	1.305	5.831
2005.	9.995	1.528	8.467
2010.	10.604	1.493	9.111
2015.	14.343	1.660	12.683

Slika 3. Dolasci turista 1980. – 2015; dostupno na:

https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf

Pandemijska ugroza ne prestaje niti u 2021. godini no, ovisno o zemlji, otvaraju se granice, uvode Covid-19 potvrde i ublažavaju epidemiološke mjere, ljudi se mogu slobodnije kretati i putovati pa uz ostale, rastu i turističke aktivnosti. Povećava se broj

¹⁸E- Visitor, U 2019. godini 21 milijun turista, 5 posto više nego u 2018., noćenja 2,4 posto više, objavljeno 8.1. 2020., dostupno na : <https://mint.gov.hr/vijesti/u-2019-godini-21-milijun-turista-5-posto-vise-nego-u-2018-nocenja-2-4-posto-vise/20762> (22.6. 2022.)

¹⁹DZS, Priopćenje; Dolasci i noćenja turista u 2020., objavljeno 5.3. 2021., dostupno na : https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/04-03-01_11_2021.htm (22.6.2022)

turističkih posjetitelja, kako domaćih, tako i stranih, koji naglasak pri odabiru destinacije sve više stavljaju na geografski bliže, sigurnije i mirnije destinacije. U 2021. ostvareno je 12,8 milijuna dolazaka i 70,2 milijuna noćenja turista, što je za 82,5% više dolazaka i za 72,1% više noćenja turista u odnosu na 2020. U odnosu na 2019., dolazaka turista manje je za 34,7%, a noćenja turista manje je za 23,1%.

Domaći turisti ostvarili su 2,1 milijun dolazaka i 7,4 milijuna noćenja u 2021., što je porast dolazaka za 46,6% i porast noćenja za 35,8% u odnosu na 2020, a što je još uvijek manje dolazaka u odnosu na 2019 (- 3,5%), ali 3,6% noćenja više.

Strani turisti ostvarili su 10,6 milijuna dolazaka i 62,8 milijuna noćenja u 2021., što je za 91,9% više dolazaka i za 77,6% više noćenja u odnosu na 2020. U odnosu na 2019., strani turisti ostvarili su 38,7% manje dolazaka i 25,3% manje noćenja. Najveći broj stranih turista dolazi iz Njemačke (oko 2.7 mil.), Austrije (oko 1 mil.), Slovenije, Poljske i Češke. (Slika 4)

1. DOLASCI I NOĆENJA TURISTA
TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS

	Dolasci Arrivals			Noćenja Nights					
	2020.	2021.	indeksi Indices 2021. 2020.	2020.	2021.	indeksi Indices 2021. 2020.	2021.		
							struktura noćenja, % Structure of nights (%)	prosječan broj noćenja po dolasku Average number of nights by arrival	
Ukupno	7 001 128	12 775 794	182,5	40 794 455	70 201 959	172,1	100,0	5,5	<i>Total</i>
Domaći turisti	1 455 849	2 134 985	146,6	5 415 391	7 354 132	135,8	10,5	3,4	<i>Domestic tourists</i>
Strani turisti	5 545 279	10 640 809	191,9	35 379 064	62 847 827	177,6	89,5	5,9	<i>Foreign tourists</i>
Od ukupno stranih turista, prema izabranim zemljama prebivališta									<i>Of the total, according to the selected countries of residence</i>
Austrija	355 457	1 025 521	288,5	2 097 557	5 682 370	270,9	9,0	5,5	<i>Austria</i>
Češka	481 458	720 913	149,7	3 212 204	4 783 597	148,9	7,6	6,6	<i>Czech Republic</i>
Italija	228 458	417 253	182,6	1 231 506	1 996 481	162,1	3,2	4,8	<i>Italy</i>
Mađarska	211 620	431 257	203,8	1 167 009	2 286 255	195,9	3,6	5,3	<i>Hungary</i>
Nizozemska	85 270	373 600	438,1	563 923	2 153 507	381,9	3,4	5,8	<i>Netherlands</i>
Njemačka	1 480 454	2 737 013	184,9	11 739 390	19 931 221	169,8	31,7	7,3	<i>Germany</i>
Poljska	642 927	957 439	148,9	4 353 828	6 287 267	144,4	10,0	6,6	<i>Poland</i>
Slovačka	145 310	327 294	225,2	970 540	2 189 144	225,6	3,5	6,7	<i>Slovakia</i>
Slovenija	769 264	994 990	129,3	4 727 223	6 127 362	129,6	9,7	6,2	<i>Slovenia</i>

Slika 4. Dolasci i noćenja turista dostupno na:

https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_dokumenti/42_Dolasci%20i%20nocenja%20turista%20u%202021.pdf (22.6.2022)

Početak 2022. godine nije obećavao dobru turističku sezonu, pandemija COVID-19 jača, širenjem novih sojeva virusa i uvođenjem novih epidemioloških mjera. Primjerice, tijekom siječnja 2022. godine, u Hrvatskoj, potvrđena su 221.922, a tijekom veljače 117.627 slučajeva bolesti COVID-19, od toga najviše slučajeva u Gradu Zagrebu, Splitsko-dalmatinskoj te Primorsko-goranskoj županiji.²⁰ Ipak, broj oboljelih počinje padati i pandemija slabjeti pa se u većini zemalja pa i u Hrvatskoj, ukida veliki broj epidemioloških mjera. Hrvatska Vlada 7. 4. 2022. donosi odluku o ukidanju većine mjera²¹, što pruža mogućnost oporavka i razvoja turizma.

Agresijom Rusije na Ukrajinu 24. 2. 2022., otvorilo se i novo ratno žarište, ovog puta, u samoj Europi. Ovaj ratni sukob izazvao je ogromnu ekonomsku krizu, inflaciju, rast cijena, ali i pojačan osjećaj nesigurnosti u cijelom svijetu. Iako je broj turista iz ovih zemalja imao manji udio u ukupnom broju stranih turista koji posjećuju Hrvatsku (2019.- Rusi 139 000, Ukrajinci 134 000)²², opravdan je strah kako će se najnovija događanja loše odraziti na turističku djelatnost u Hrvatskoj, u 2022. godini. Međutim pokazatelji prema podacima sustava eVisitor obrađenim na dan 2. lipnja 2022., u razdoblju siječanj-svibanj 2022. govore o 2.112.090 stranih dolazaka (indeks 402,07 u usporedbi s razdobljem siječanj-svibanj 2021.), dok je broj dolazaka domaćih turista istovremeno iznosio 802.463. U istom vremenskom razdoblju ostvareno je 8.020.118 noćenja stranih turista, kao i 1.938.038 noćenja domaćih turista.²³ Ove brojke idu u prilog rastu broja turista i noćenja, no ostaje za vidjeti kako će se razvoj političke i ekonomske krize odraziti na hrvatski turizam.

²⁰ Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Mjesečno izvješće za siječanj 2022. godine za Republiku Hrvatsku, dostupno na https://koronavirus.hr/uploads/sijecanj_2022_804f560120.pdf (22.6. 2022.)

²¹ Vlada RH; Vijesti dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/ukida-se-najveci-dio-epidemioloskih-mjera-obveza-koristenja-medicinskih-maski-ostaje-samo-za-neke-kategorije-osoba/35193> (22.6. 2022)

²² HTZ, Strani turistički promet po zemljama u Republici Hrvatskoj (u 000), dostupno na: https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-06/HTZ%20TUB%20HR_%202020_0.pdf (22.6. 2022)

²³ HTZ, Informacija o statističkim pokazateljima - svibanj 2022.pdf, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2022-06/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20svibanj%202022.pdf> (22. 6. 2022.)

3. SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA

Jedno od obilježja suvremenog turizma je masovnost. U 20. je stoljeću stekle su se pretpostavke za njegovo omasovljenje – turizam postaje dostupan velikom broju ljudi, onima bogatijim, ali i siromašnijim slojevima društva.

Masovni turizam može se definirati kao „*oblik turizma u kojem je zastupljen velik broj turista koji putuju organizirano, najčešće u tzv. Paket- putovanjima ili aranžmanima u organizaciji turoperatora i putničkih (turističkih) agencija*“.²⁴

Prije nego što je pandemija Covid-19 prekinula letove, zatvorila granice i građane zadržala kod kuće, destinacije poput Amsterdama, Barcelone, Pariza ili Venecije – da patile su od beskrajne poplave turista, uzrokujući, među nekoliko posljedice, prenatrpanost atrakcija, porast troškova života i povećano onečišćenje. Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, broj turista 2019. godine dosegnuo je 1,5 milijardi i prema tome se može ustvrditi kako je suvremeni turizam postao najmasovnija društveno- ekonomska pojava kojoj je glavna obilježja proizlaze iz ekonomije obujma. Ekonomija obujma maksimizira broj turista u destinaciji, što pridonosi maksimizaciji investicija, prihoda, dohotka i dobiti ni i brojnim negativnim posljedicama.²⁵

Neka od obilježja masovnog turizma su njegova „demokratičnost“ (zbog velikog broja sudionika), ima odmorišno- rekreacijski karakter i temelji se na klimatskim, maritimnim i planinskim atrakcijama. On uzrokuje nastanak maritimnih i planinskih turističkih regija i zona te izgradnju turističkih središta s desecima, pa i stotinama tisuća postelja. Maksimalno se iskorištava turistički prostor. Prostorni planovi nastojali su zaštititi turističke atrakcije, najčešće zabranom gradnje na javnom pomorskom dobru i pojasu uz obalu (od 30 do 300m). Međutim, grupno- vlasnički interesi pojedinaca u praksi su često kršili tu zabranu gradnje. Negativno obilježje masovnog turizma ogleda se u uništavanju primarnih turističkih atrakcija, narušavanjem ekološke i sociokulturne baštine, uništavanjem prirodne i kulturne baštine i nagrđivanjem kulturnog krajolika.

²⁴ Vukonić, B., Čavlek, N. (ur.), Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb, 2001., str.208.

²⁵ Bartoluci, M., Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva; Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb, 2013. str. 183.

Arhitektura, hortikultura i urbanizam gube na originalnosti i autohtonosti s iznimkom turizma u zaštićenim parkovima i parkovima prirode.²⁶

Ipak, masovni turizam, bez obzira na sve negativnosti, postoji i postojat će u budućnosti. Važno je prepoznati njegove negativnosti i pokušati ih kontrolirati kako brojke i novac ne bi prevladale dobrobit ljudi, kulturnu i prirodnu baštinu te očuvanje okoliša. Upravo zato turizam doživljava svoje transformacije i jačaju alternativni oblici turizma kojima je osnova održivost, odnosno, održivi turizam, a jednim imenom nazivamo ih specifični oblici turizma.

3.1. Pojam i obilježja selektivnog turizma

Nasuprot masovnom turizmu, svim njegovim pozitivnim i negativnim obilježjima, stoji turizam koji ispunjava određeni interes ili potrebu turista, turizam usmjeren ka tržišnoj segmentaciji i određivanju primarnog turističkog motiva. Avanturizam, različite rekreacijske aktivnosti, kušanje ili kuhanje hrane, promatranje polarne svjetlosti, mjesta snimanja poznatih filmova ili mjestima u kojima su smještene radnje poznatih romana, samo su neki od bezbroj motiva koji pokreću turiste na ovakva putovanja. U prošlosti su ovakva putovanja zahtijevala mnogo novca, ponekad čak i hrabrosti, odlučnosti no danas su ona dostupnija, jer se sve više shvaća važnost razvoja specifičnog turističkog proizvoda tj. specifičnih oblika turizma. Cjelokupni rast i diversifikacija proizvoda u turizmu, razvoj jeftinijih i bržih načina pristupa novim destinacijama te potraga za održivom alternativom masovnog turizma, čimbenici su razvoja selektivnog turizma.

Što je selektivni turizam? Mnogi ga teoretičari nazivaju i odgovornim, održivim, alternativnim ili turizmom specifičnih interesa. On je svojevrсни odgovor na probleme suvremenog turizma koji nastaju pod utjecajem tzv. „hard“ turizma, masovnog turizma. Razvoj selektivnih, alternativnih oblika, tzv. „soft“ turizma, smatra se rješenjem tih problema i predstavljaju suprotnost negativnostima masovnog turizma s ciljem potpunijeg zadovoljavanja želja i potreba suvremenog turista.²⁷

²⁶ Kušen, E. , Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2002. ,str.117.

²⁷ Geić, S.; Menadžment selektivnih oblika turizma; Sveučilište u Splitu; Split; 2011.; str. 222.

Brojne su definicije selektivnih oblika turizma. Jadrešić (2010.) navodi kako je to „*sintetički i generički pojam koji označuje novu kvalitetu i obilježje suvremenog i budućeg turizma koji se prvenstveno zasniva na serioznoj i razumnoj selekciji programa, na odgovornom i podnošljivom ponašanju svih sudionika, na ekološkom i ekonomskom načelu uravnoteženoga razvoja, na kvalitetnoj razini usluge, na izvornom identitetu i humanitetu usluge, a sve to uz poželjan i zakonomjeran te uravnotežen odnos broja turista i broja lokalnih stanovnika na određenom području.*”²⁸

Temelj selektivnih oblika turizma su motivi koji potiču ljude, turiste, na putovanja kao npr. povijest, vjera, sport itd. Iz njih pak proizlaze različiti oblici ovog turizma: vjerski, obrazovni, sportski, kulturni i mnogi drugi. Pojam *motiv* (kasnolat. *motivus*: koji pokreće, osim značenja kojeg ima u književnosti ili likovnoj umjetnosti, označava svaku pobudu koja čovjekovo ponašanje usmjerava prema određenom cilju. Višeznačan je pa se često zamjenjuje i drugim izrazima: *potreba, želja, volja, razlog, poriv, težnja, namjera* itd.²⁹

Osim motiva, općenito se turizam, a time i specifični, selektivni, oblici turizma temelji na resursima. Najvažniji od njih su prostor, odnosno prirodni resursi te posebno pripremljeni resursi, resursi koje je stvorio čovjek. Prema tome, selektivne oblike turizma možemo podijeliti na one temeljene na prirodnim resursima i one na posebno pripremljenim resursima, a svaki od njih zahtijeva, osim specifičnih resursa, različit organizacijski i marketinški pristup, različite sadržaje te posebne stručne zaposlenike. Oni se u turističkoj destinaciji mogu razvijati kao:

- primarna turistička orijentacija- na temelju obilježja prirodnih resursa, npr. mora, termalnih voda , planinskih područja... pa tako možemo razlikovati: ekoturizam, planinski, seoski, nautički, zdravstveni turizam i dr.
- dopunski sadržaji (proizvodi) masovnog turizma- odmorišno- kupališni turizam uz koji se razvija npr. kulturni, vjerski, manifestacijski turizam.³⁰

Neka od obilježja specifičnih, selektivnih, oblika turizma su:

²⁸ Jadrešić, V., Janusovo lice turizma; od masovnog do selektivnog- održivog turizma, Plejada, Zagreb, 2010.

²⁹ Enciklopedija natuknica, Motiv, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42114> , (29.6. 2022.)

³⁰ Bartoluci, M., op. cit., str. 185.- 187.

- organizirani su na individualnoj osnovi- neovisne i homogene aktivnosti manjih skupina;
- osiguravaju dugoročan lokalno kontroliran i uređen razvoj s ciljem optimalnog razvoja;
- mogu donijeti veće prihode, zaposliti više lokalnog stanovništva i potaknuti obiteljsko poduzetništvo
- smanjiti sezonski utjecaj;
- investicije i objekte, atrakcije i razne sadržaje manje su od ulaganja u masovnom turizmu;
- smještajni kapaciteti su manji, autohtoni;
- obuhvaćaju putovanja radi upoznavanja lokalne kulture i očuvanja autentičnih vrijednosti i
- njihovo tržište je homogenije i neovisnije od tržišta masovnog turizma.³¹

Turizam je u stalnom kretanju i doživljava stalne promjene pa teoretičari turizma donose brojne podjele selektivnih oblika turizma, prema raznim kriterijima.

Tako V. Jadrešić donosi sljedeću podjelu:

- ekološki turizam- ambijentalni turizam, naturizam, individualni i obiteljski turizam, eko turizam, robinzonski turizam, ruralni turizam, zdravstveni turizam ili lječilišni turizam, sportsko-rekreacijski turizam, konjički, pješački te planinski turizam;
- alternativni turizam – turizam neotkrivenih mjesta, jezerski, riječni turizam, shopping turizam, ciklo turizam, pješački turizam, avanturistički turizam, argonautski turizam, safari turizam, vinske i gastronomske ture, turizam treće dobi, etnički turizam i mnogi drugi;
- edukativno-komunikacijski- dječji, đачki, studentski turizam, edukativni turizam, religijski turizam, kongresni, kulturni turizam, memorijalni, manifestacijski, politički, poslovni, turizam susreta;
- ekskluzivni- avanturistički turizam, elitni, hedonistički, gastronomski, karnevalski, lovni, nautički, robinzonski, safari i

³¹ Ibidem, str. 186. , Bartoluci, M. prema Kesar, O., Specifični oblici turizma, nastavni tekst za predavanja na kolegiju Specifični oblici turizma na ekonomskom fakultetu u Zagrebu, 2011.

- zabavno-rekreativni- hobi programi, pješačke ture, rekreacijski, športski, termalni, zabavni, zdravstveni.³²

Masovni turizam i selektivni turizam međusobno se ne isključuju, već dopunjuju i zajednički doprinose novoj kvaliteti i konkurentnosti turističke destinacije na turističkom tržištu.

3.2. Selektivni oblici turizma u Republici Hrvatskoj

Razvoj različitih oblika i vrsta turizma svake receptivne turističke zemlje proizlazi iz njezinih posebnosti na kojima ona gradi svoj turistički proizvod i nudi ga na zahtjevnom turističkom tržištu.

Turizam Republike Hrvatske temelji se na važnom i velikom prirodnom resursu- moru pa je tako i dominantan odmorišno- kupališni turizam kojem je jedno od obilježja sezonalnost.

Prema TOMAS istraživanju 2019. godine more (81%) i priroda (56%) su najvažniji motivi dolaska u Jadransku Hrvatsku, slijede city break (24%), touring (21%), sport i rekreacija (15%), kultura i umjetnost (13%), gastronomija (7%), zabava i festivali (6%) te niz drugih motiva. U Kontinentalnoj Hrvatskoj najzastupljeniji motivi dolaska su priroda (32%), touring (26%), city break (26%), sport i rekreacija (24%), posao (22%), kultura i umjetnost (16%), planinarenje i sela (po 10%), gastronomija (7%), manifestacije i događanja (6%) i drugi.³³

Dugo je Hrvatska percipirana kao zemlja „sunca i mora“. Međutim, osim mora, Hrvatska ima mnoštvo prirodnih resursa poput rijeka, jezera ili planina, ali i antropogenih resursa, kao što su kulturno- povijesna baština, običaji, manifestacija, gastronomija i dr. Upravo ti resursi pružaju joj mogućnost razvoja specifičnih oblika turizma. Oni joj pružaju mogućnost izbjegavanja već spomenute sezonalnosti, odnosno, mogućnost produljenja turističke sezone na cijelu godinu. Hrvatski se turizam razvija u tom smjeru, iako su specifični oblici turizma još uvijek, u odnosu na konkurentne zemlje Sredozemlja na nižem stupnju razvoja. Svoje potencijale tek treba

³² Geić, S. „Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011., str. 225.

³³ TOMAS Hrvatska; dostupno na: <http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf>, (29. 6. 2022.)

ostvariti i maksimalno iskoristiti bogate resurse kojima raspolaže. Koliko mu to uspijeva, pokazuju rezultati TOMAS istraživanja (2019.) zadovoljstva gostiju hrvatskom turističkom ponudom:

- ljepota prirode i krajolika, ljepota mjesta, osobna sigurnost, atmosfera i ugođaj te gostoljubivost lokalnog stanovništva najbolje su ocijenjeni elementi ponude Hrvatske,
- vrlo je visoko i zadovoljstvo ukupnim boravkom,
- visoko su ocijenjeni (na razini Hrvatske) uređenost mjesta, čistoća, opremljenost i uređenost plaža, smještajni objekt, ekološka očuvanost, prometna dostupnost destinacije, gastronomska ponuda, informacije u destinaciji, pješačke staze i mogućnost kvalitetnog kretanja pješice u destinaciji, prilagođenost destinacije djeci, označavanje znamenitosti te ponuda kulture i umjetnosti,
- Kontinentalna Hrvatska- gosti su najmanje zadovoljni ponudom zabave, prilagođenosti destinacije osobama s posebnim potrebama, biciklističkim rutama i stazama te informacijama u zaštićenim prirodnim područjima,
- Jadranska Hrvatska- gosti su najmanje zadovoljni prometom u mjestu (vrlo niska ocjena) te ponudom zabave, prilagođenosti destinacije osobama s posebnim potrebama i mogućnostima za kupnju,
- između 6% i 8% turista je tijekom boravka u destinaciji zasmotala gužva (na kupališnom prostoru i/ili na javnim površinama), neprimjereno odloženo smeće, nemogućnost razdvajanja otpada, neugodni mirisi iz kontejnera i/ili buka.³⁴

Jedan od najstarijih selektivnih oblika turizma u Hrvatskoj je zdravstveni turizam. Njegova je svrha pomoć u očuvanju i unaprjeđivanje fizičkog, ali i mentalnog zdravlja. Svoju povijest započinje još u rimsko doba, a temelji se na prirodnim geotermalnim resursima ljekovitog blata, termalne vode, mora i klimatskim resursima. Još su u to davno vrijeme, 3. st. pr. Krista, ljudi posjećivali brojne toplice, npr. Varaždinske toplice (Aquae lasae) ili Daruvarske toplice, Aquae Balissae, 288. godine pr. Krista, koje postoje i danas. Vremenom, razvijala su se kupališna mjesta po uzoru na slična u Europi. Danas se, prema Državnom zavodu za statistiku, razlikuju:

- klimatska lječilišta- uglavnom u primorskim mjestima (Crikvenica, Mali Lošinj) i

³⁴ TOMAS Hrvatska 2019, Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, Institut za turizam, dostupno na <http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf>, (29. 6 2022.)

- kupališna lječilišta- u kupališnim mjestima na kontinentu (statistički se prate: Bizovačke, Daruvarske, Istarske, Krapinske, Lipičke, Stubičke, Tuheljske, Varaždinske, Toplice Lešće i Topusko).

Prema podacima iz 2019., lječilišta su raspolagala s 1796 postelja, a zabilježen je broj od 108 000 noćenja.³⁵ Iz već navedenih razloga, pandemije Covid-19, u 2020. godini došlo je do značajnog pada broja noćenja na 56 000.³⁶

Zdravstveni se turizam odvija u područjima privatnog i javnog sektora. To je složeni skup pružatelja usluga, čija su osnova uz wellness, ponudu medicinskog turizma i neke toplice u privatnom vlasništvu, lječilišta, specijalne bolnice i bolnički sustavi, primarno orijentirani na korisnike HZZO-a (Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje). U tom je sektoru 10 000 zaposlenih, a ostvaruje oko 300 mil. eura.³⁷

Zdravstveni turizam samo je jedan od primjera selektivnog turizma koji postiže dobre rezultate, ima odlične preduvjete za razvoj, ali na čijem turističkom proizvodu još puno treba raditi, jer još uvijek nisu iskorištene sve mogućnosti.

³⁵ Turizam u brojkama 2019., Ministarstvo turizma RH; dostupno na https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf (30.6. 2022.)

³⁶ Turizam u brojkama 2020., Ministarstvo turizma, dostupno na https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-06/HTZ%20TUB%20HR_%202020_0.pdf (30. 6. 2022.)

³⁷ Nacionalni plan zdravstvenog turizma (2014), https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf (30. 6.2022.)



Slika 5. Vrste i oblici turizma u RH, izrada autorice prema Bartoluci, M., *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva; Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb, 2013. str. 188.*

Slika 5. prikazuje najvažnije i najzastupljenije vrste i oblike turizma u Republici Hrvatskoj: odmorišno- kupališni, ekoturizam, ruralni, zdravstveni, kulturni, nautički, manifestacijski, sportsko rekreacijski, lovni i ribolovni te kongresni turizam.

U nastavku će biti pobliže opisan i pojašnjen jedan od njih, ekoturizam, kako bi se što bolje shvatilo što znači pojam specifičnosti u turizmu.

3.2. 1. Ekoturizam

Interes za prirodni okoliš i njegovu zaštitu te odgovorno ponašanje prema okolišu osnova su razvoja ekoturizma. To je oblik turizma u kojem obavljanje vlastite djelatnosti ne podrazumijeva štetu za okoliš i turističke atrakcije koje omogućuju obavljanje djelatnosti i koji omogućuje odgovoran odnos prema prirodi.

Ekoturizam ili ekološki turizam je oblik turizma na područjima koja čovjek malo posjećuje i gdje mora sudjelovati u zaštiti prirode i dobrobiti ljudi koji ondje žive. Njegov

razvoj nudi jedinstvene mogućnosti za integriranje razvoja ruralnih područja i turizma. On podrazumijeva putovanje i boravak turista, u pravilu na zaštićenim područjima radi istraživanja, obrazovanja ili uživanja u okolišu, njegovim divljim biljnim i životinjskim vrstama te kulturnim atrakcijama na određenom području.³⁸

Zakoni i propisi na državnoj ili regionalnoj razini uređuju razvoj ekoturizma na zaštićenim područjima. Zakon o zaštiti prirode (NN 70/05;139/08) uređuje to pitanje u Republici Hrvatskoj. Prema njemu, u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti upisuju se zaštićena područja, zaštićene svojte (biljne i životinjske vrste) te zaštićeni minerali, sirovine i fosili.

Međunarodna zajednica za ekoturizam (TIES) koja je definirala ekoturizam kao: „Odgovorno putovanje u prirodna područja koja čuvaju okoliš i poboljšavaju dobrobit lokalnog stanovništva“, ističe načela :

- minimiziranje negativnih utjecaja na prirodu i kulturu,
- obrazovanje turista o važnosti zaštite okoliša,
- naglašavanje važnosti odgovornog poslovanja, koje se provodi u suradnji s lokalnom vlašću i sa stanovništvom radi zadovoljavanja lokalnih potreba i stvaranja koristi od zaštite okoliša,
- težnja za maksimiziranjem ekonomske koristi za receptivna područja, a naročito za stanovništvo koje živi u prirodnim i zaštićenim područjima i oko njih,
- težnja da razvoj turizma ne prelazi društvene i prirodne granice prihvatljivih promjena,
- oslanjanje na infrastrukturu koja je razvijena u skladu sa životnom sredinom, minimiziranje upotrebe fosilnih goriva, očuvanje lokalnog biljnog i životinjskog svijeta i uklapanje u prirodno i kulturno okruženje .³⁹

Eko turist preferira konzumaciju autohtonih domaćih i ekoloških proizvoda, organske hrane, upoznavanje s kulturom i tradicijom nekog kraja. Eko turizam potiče poljoprivredu i malo poduzetništvo te kreativnost u osmišljavanju atraktivnih turističkih doživljaja. Ekološki turizam, dakle, ima svoju enogastrološku, održivu, edukativnu, avanturističku, sportsku i ciklo komponentu. Eko turist će, umjesto automobila koji

³⁸ Bartoluci, M., op.cit., str.189.-190.

³⁹ TIES-The International Ecotourism Society, What is Ecotourism?; dostupno na: <https://ecotourism.org/ties-overview/>, (29.6.2022.)

zagađuje okoliš, radije destinaciju razgledavati na biciklu, otud implementacija drugih posebnih oblika turizma čime jača diversifikacija ponude destinacije i razvoj mikropoduzetništva.

Ekološki osviješteni turisti žele boraviti u održivom smještaju u kojem se koriste ekološki proizvodi za čišćenje, štedne žarulje, domaća i organska hrana, obnovljivi izvori energije, zelena gradnja i mobilnost, kišnica i reduktori za slavine i pročistači otpadnih voda i u kojem se reciklira otpad. Ministarstvo turizma stoga potiče privatne iznajmljivače na certificiranje „eco- friendly“ smještaja. Primjer jednog takvog projekta je i Dalmatia Green program kojim se brendira zelena turistička ponuda Dalmacije, osim što certificiraju i educiraju iznajmljivače, suvremenom eco-friendly turistu omogućuju da na jednom mjestu pronađu sve relevantne informacije za autentičan eko boravak. Na njihovoj web stranici, osim ekološki prihvatljivog smještaja, moguće je pronaći još lokalne i organske proizvode, restorane s tradicionalnom gastronomijom (koji namirnice uzimaju od lokalnih i organskih proizvođača), pružatelje eco-friendly aktivnosti (eko ture, edukativne radionice i sl.) te lokalne umjetnike s unikatnim suvenirima. Programom žele turiste potaknuti na poštivanje destinacije i pronalaženje zelene turističke destinacije u kojima zaista mogu doživjeti autentične priče visoke vrijednosti u harmoniji s očuvanom prirodom.⁴⁰

Puno je primjera projekata i inicijativa koje pokreću razvoj ekoturizam u Hrvatskoj: Eko projekti na Papuku, seoski turizam u Aljmašu, Istra Bike & Outdoor, Istra Gourmet, Hrvatska 365 Gourmet, prekogranični projekta Drawa koji se zalaže za razvoj vodnog turizma⁴¹ i brojni drugi primjeri kojih treba biti još i više.

⁴⁰ Ekološki turizam u Hrvatskoj: 7 zelenih koraka prema eco-friendly smještaju, dostupno na: <https://www.cimerfraj.hr/ideje/eko-turizam-hrvatska>, (29. 6. 2022.)

⁴¹ Primjeri dobre prakse; Domaći; dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=122> (29. 6. 2022.)

4. RESURSNO ATRAKCIJSKA OSNOVA RAZVOJA TURIZMA BANOVINE

Geomorfološke značajke prostora, vode, podneblje, biljni i životinjski svijet, kulturno-povijesna baština, značajne osobe i povijesni događaji, manifestacije i priredbe, društvena događanja, vjerske i kulturne ustanove, narodne igre, pjesme, običaji, narodne nošnje, rukotvorine, kulinarske vještine, prirodni resursi poput termalnih voda, sportsko- rekreacijska infrastruktura, prometna infrastruktura itd. sastavnice su i osnova postojećih i potencijalnih turističkih atrakcija. Na atraktivnim osobinama resursa trebala bi se temeljiti cjelokupna turistička ponuda.

„Atraktivni turistički činioci predstavljaju sve prirodne ili antropogene objekte, pojave ili predmete koji se nalaze u određenom prostoru , a zbog svojih draži ili čari poticajno djeluju na čovjeka da ih posjeti, upozna ili doživi, odnosno da realizira svoje rekreativne ili kulturne potrebe. Atrakcije su ključni motivatori pri posjeti destinacije. Bez turističkih atrakcija nema turizma, oni su ključni elementi turističkog sistema“⁴²

4.1. Prirodno- geografska obilježja Banovine

Na jugu središnjeg dijela Republike Hrvatske, na prostoru između rijeka Lonje, Česme, Ilove, Save, Kupe i Une, smjestila se Sisačko- moslavačka županija. Ona obuhvaća Posavinu, Banovinu, Moslavinu te dio Slavonije i Korduna.

Banovina (*Banalia confinia*- Banska krajina, Banska zemlja; Banija), jedna od hrvatskih povijesnih pokrajina, prostire se jugozapadno od Siska i obuhvaća većinom južni, granični dio Sisačko- moslavačke županije. Sjeverna i sjeverozapadna granica Banovine su, s manjim odstupanjima, rijeke Kupa i Sava. Zapadna granica su joj obronci Petrove gore i granica Karlovačke županije, a na jugu, granicu Banovine čini rijeka Una, odnosno državna granica sa Bosnom i Hercegovinom. Prostire se na području od 2. 656,6 km². Ovo pretežito brežuljkasto područje, prosječne visine oko 300 m, s najvišim vrhom na Zrinskoj gori (Piramida- Priseka 616m), omeđeno je (Kupa,

⁴² Ćorluka, G., Organizacija turizma, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za stručne studije, dostupno na: https://www.oss.unist.hr/sites/default/files/file_attach/Organizacija%20turizma%20-%20Goran%20%C4%86orluka.pdf (6. 7. 2022.)

Sava, Una) i ispresijecano rijekama (Petrinjčica, Glina, Maja, Utinja, Žirovnica). Obronci gora, Zrinska, Petrova i Trgovska gora, prekriveni šumama bukve, kestena i hrasta te područja uz rijeke, obrasla vrbama i topolama, dom su brojnim životinjskim i biljnim vrstama. Šume obiluju divljači (divlja svinja, jelen, srnadać, zec, tetrijeb, fazani). Nažalost, tijekom Domovinskog rata, neke su šume minirane npr. Kotar- Stari gaj, između Siska i Petrinje pa iako razminirane i dalje predstavljaju opasnost za životinje, ali i ljude.

Prepoznata je važnost očuvanja prirodnih bogatstava te su neka područja na Banovini stavljena pod zaštitu i kategorizirana :

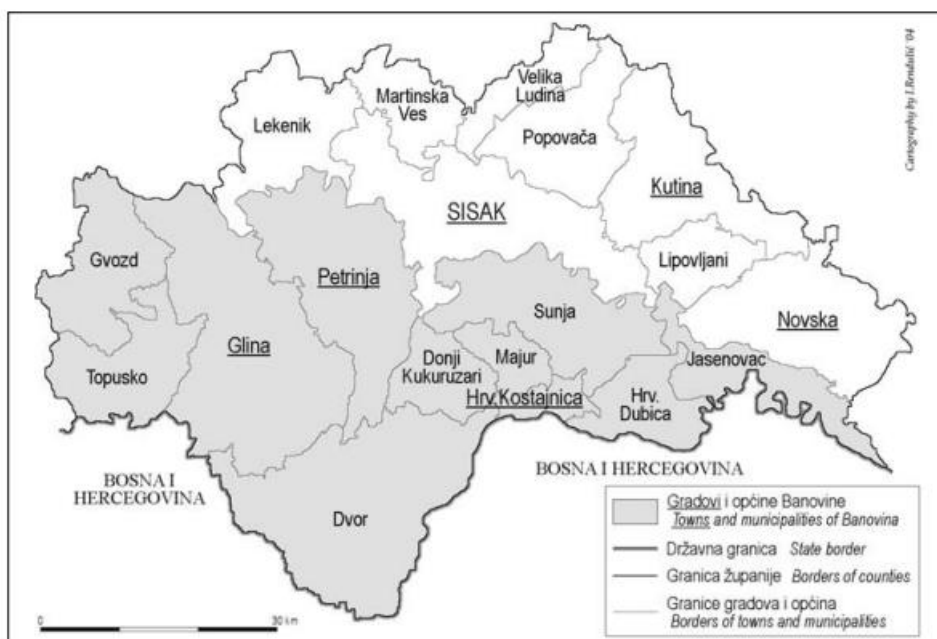
- Brdo Djed; park- šuma (2000.)- područje oko Hrvatske Kostajnice. Nalazi se na 205 m nadmorske visine, a čini ju autohtona šuma hrasta kitnjaka običnog graba s pitomim kestenom, uređenim šetnicama i vidikovcem s pogledom na Kostajnicu i dolinu rijeke Une. Park šuma je sađena od 1890-1990. godine pod vodstvom Davorina Trstenjaka.
- Cret- Đon Močvar; posebni botanički rezervat (1964.)- Prijelazni acidofilni cret smješten na području sela Blatuša, općina Gvozd. Posebno važno područje na kojem raste značajna zajednica šiljkice (*Rhynchosporium albae*) i mesožderke rosike (*Drosera rotundifolia*). Reliktna zajednica je prostorno ograničena na manjem području koje karakterizira tresetna podloga dubine 4,8 m najdublja u Hrvatskoj. Površina creta je 11 ha. Na cretu je zastupljena u Hrvatskoj vrlo rijetka i reliktna zajednica bijele šiljkice.
- Kotar- Stari gaj; značajni krajobraz (1975.)- Šuma između Siska i Petrinje. Zajednica hrasta kitnjaka i običnog graba s mjestimično raširenim pitomim kestenom i bukvom. Na sjevernom dijelu sađene su četinjače. Šumom gospodare Hrvatske šume, a područje je i lovište s nekoliko lovno-gospodarskih objekata.
- Petrinja- Strossmayerovo šetalište; spomenik parkovne arhitekture (1969.)- Parkovno oblikovan trg u središtu Petrinje dimenzija 125×140 m ispred glavnog pročelja barokne župne crkve Sv. Lovre s prepoznatljivom stilskom kompozicijom zrakaste barokne zvijezde. Park je nastao tijekom 18 i 19 stoljeća. U perivojnom katastru ističu se vrlo stare lipe (*Tilia grandifolia*), tzv. ilirke, od kojih najveća ima prsni promjer 2,3 m; osim 4 najstarije lipe, ima veći broj mlađih primjeraka.

- Petrova gora; značajni krajobraz (1969.)- Prema nastanku to je stara geološka formacija što znači da je razmjerno bogata vodom i specifičnom ponajprije šumskom vegetacijom. Petrova gora predstavlja jedinstven šumski ekosustav čija je glavna odlika velika stabilnost i trajnost. Ovaj brdski masiv je izuzetno stanište za veliki broj biljnih i životinjskih vrsta. Nekad se ta gora nazivala Gvozd što znači šuma. U srednjem vijeku nakon velikog boja između Ugarske vojske na jednoj strani i Hrvatske vojske pod vodstvom Kralja Petra Svačića na drugoj strani na toj gori poginuo je Hrvatski Kralj Petar Svačić te je po njemu ta Hrvatska gora dobila ime Petrova gora.
- Sunjsko polje; značajni krajobraz (2000.)- Preventivno zaštićeni značajni krajobraz Sunjsko polje nalazi se s desne strane rijeke Save i čini prirodnu cjelinu s Parkom prirode Lonjsko polje, a obuhvaća područje uz rijeku Sunju i njezine pritoke. Ciljevi očuvanja su: ptice močvarice, vidra; autohtona pasmina konja hrvatski posavac; poplavne šume, poplavni travnjaci, stari rukavci i krajobrazne vrijednosti. Sunjsko polje čini ekološku cjelinu s područjem parka prirode Lonjsko polje.
- Đol Dražiblato; posebni ornitološki rezervat (1969.)- Na desnoj obali Save nalazi se posebni ornitološki rezervat, koji obuhvaća područje močvarnih livada, šuma jasena, vrbe i topole, okruženo poplavnim šumama hrsta lužnjaka. Područje je značajno za gniježđenje pataka. Nalazi se na području općine Sunja.⁴³

Banovina je područje umjereno kontinentalne klime, hladnih zima i snježnih oborina te vrućih ljeta s malo padalina te umjerenih proljeća i jeseni.

Prema teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske čine je tri gradska središta: Glina, Hrvatska Kostajnica i Petrinja te osam općinskih područja: Donji Kukuruzari, Dvor, Gvozd, Hrvatska Dubica, Jasenovac, Majur, Sunja i Topusko. Najveće gradsko i gospodarsko središte Banovine je grad Petrinja, s 55 sela i naselja. (Slika. 6.) .

⁴³ Zaštita prirode SMŽ; dostupno na: <https://zastita-prirode-smz.hr/> (9.7. 2022.)



Slika. 6. Današnja upravna podjela Banovine i njezin položaj u Sisačko-moslavačkoj županiji, preuzeto od Matas, M., Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske; Hrvatski geografski glasnik, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/27258>, (4. 7. 2022.)

4. 2. Kulturno- povijesni resursi

Ovaj je prostor od 1704. godine pa sve do ukidanja Vojne krajine 1881. bio pod neposrednom upravom hrvatskog bana pa iz te političke pripadnosti proizlazi i naziv ove pokrajine- Banovina, a i njezinih stanovnika- Banovke i Banovci. Isti su razlozi utjecali i na nazive pojedinih naselja kao npr.: Banska Selinca, Banska Moravica, Bansko Vrpolje, Grabovac Banski, Struga Banska, i sl. Tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njega uvodi se novi naziv, Banija, kojim se, između ostalog, željelo izbjeći poistovjećivanje naziva Banovina s Banovinom Hrvatskom, stvorenom uoči Drugog svjetskog rata. Tijekom i nakon Domovinskog rata, devedesetih godina 20. stoljeća u uporabu se vraća naziv Banovina. ⁴⁴

Banovina je nastala na području srednjovjekovnih slavonskih župa: Goričke, Gorske i Dubičke. Većim dijelom, do 1479., pripadala je Babonićima, odnosno njihovom ogranku knezovima Blagajskima, a potom Zagrebačkomu kaptolu. Značajni posjednici

⁴⁴ Matas, M., Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske; Hrvatski geografski glasnik, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/27258>, (4. 7. 2022.)

bili su templari (Gora) i cisterciti (Topusko). Obitelj Zrinski stekla je u 14. st. Zrin i okolicu, a po Zrinu je dobila ime. U 16. stoljeću na ovo područje prodiru Osmanlije pa se Banovina, radi obrane, uključuje u Hrvatsku krajinu. U 16. st. na širem području bile su ustrojene posljednje crte hrvatske obrane pred Osmanlijama s nizom utvrda (Dubica, Kostajnica, Bihać, Zrin, Gvozdansko, Hrastovica, Sisak). Ostatci tih utvrda i danas nalaze se na tom području. Donje je Pokuplje izravno štitilo Zagreb i vraćeno je pod bansku upravu i prozvano Banskom krajinom (*Banalia confinia*). Banska krajina protezala se od Karlovca do Ivanića. Osvojivši Bihać i Petrinju 1592., Osmanlije su ovladali najvećim dijelom Banovine. Godine 1593., odigrala se bitka kod Siska u kojoj su Osmanlije prvi puta poražene te nakon nekog vremena pada i osmanska utvrda Petrinja. Iznova utvrđena Petrinja, u kojoj je utemeljena Petrinjska kapetanija, 1595. postaje polazištem za oslobođenje prostora oko Zrinske gore i Pounja. Već od kraja 15. i početka 16. stoljeća na ova opustošena područja dolazi novo pučanstvo, izbjeglice pred Osmanlijama i osmanski naseljenici katoličke i pravoslavne vjere koji se primani su vojnu službu te se mijenja etnička struktura područja. Razvijaju se gradovi Petrinja, Glina i Hrvatska Kostajnica te postaju trgovačka, obrtnička, školska, sudska i kulturna središta. Od 1809. do 1813. Banovina je u sastavu Napoleonovih Ilirskih provincija. Razvojačenjem Vojne krajine 1873. ukinute su Glinska i Petrinjska pukovnija, a 1881. Banovina je ujedinjena s Hrvatskom. Godine 1931., kada se u Kraljevini Jugoslaviji konstituiraju banovine kao administrativno-upravne cjeline, prostor Banovine bio je uključen u Savsku banovinu, s iznimkom dvorskoga kotara, koji je ušao u sklop Vrbaske banovine. To se nije izmijenilo ni 1939., kada je stvorena Banovina Hrvatska. U vrijeme Drugog svjetskog rata na prostoru Banovine razvio se vrlo snažan, dobro organiziran antifašistički pokret. U svibnju 1944. održano je u Topuskom Treće zasjedanje ZAVNOH-a. U doba raspada Jugoslavije, odnosno u razdoblju stvaranja Republike Hrvatske, u ljeto 1991. jedinice JNA i naoružani dio lokalnoga srpskog stanovništva zauzeli su gotovo sveukupni prostor Banovine i protjerali najveći dio hrvatskog stanovništva. U sastav Republike Hrvatske prostor Banovine integriran je tek vojno-redarstvenom akcijom »Oluja« u kolovozu 1995.⁴⁵

Gradovi Petrinja, Glina i Hrvatska Kostajnica, općine, sela i zaseoci bogati su povijesnim nasljeđem, kulturno povijesnim spomenicima, etnografskom baštinom i

⁴⁵Enciklopedija natuknica, Banovina; dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5741> (5.7. 2022.)

sakralnim građevinama. Tragovi života na Banovini vod u prapovijest, 3500- 3000 godina prije Krista, O tome svjedoči nalazište Brekinjova Kosa kod Hrvatske Bojne, na području grada Gline. Naselje na gradini je iz razdoblja bakrenog doba, a stanovnici su pripadali Lasinjskoj kulturi, a u starijem željeznom dobu naseljavaju ga Kolapijani.

Prostor između Kupe, Une, Korane i Save naseljen je i u vrijeme Rimskog Carstva, a važno i veliko središte bio je grad Siscia (današnji Sisak). Podatci govore kako je 297. godine u Sisciji živjelo 40 000 stanovnika. Ovo je područje bilo važno cestovno raskrižje puteva. Prema Sisciji od Senja (via vita) i Ljubljane vodile su ceste koje su se spajale kod Karlovca. Via vita je dalje vodila preko Topuskog, Gređana, Prekope i Gore pa sve do Siscije (Siska). Njome se prevozilo žito iz Panonije prema moru, ali i kretala vojska. Via magna vodila je od Siscije unskom dolinom, prema moru. Bila je obilježena miljokazima, zapisima o razdaljinama u miljama, čije ostatke možemo pronaći i danas. Via exercitus, iz pravca Kostajnice prema gornjem toku Kupe, bila je vojna cesta. Pokraj cesta nalazila su se naselja i nastambe za vojsku i straže. Današnje Topusko nalazi se na granici pokrajina Dalmacije i Panonije, na mjestu rimskog naselja Ad fines (Kod granice), izgrađenog radi izvora tople i ljekovite vode. Rimski vojnici, u 3. st. na ove prostore donose i kršćansku vjeru te je u Sisku osnovana biskupija. To je, također, bilo i vrijeme progona kršćana te je tako stradao i poznati sisački biskup Kvirin, mučenik koji se i danas štuje. Kršćanstvo se intenzivnije širi nakon smrti cara Dioklecijana (284.-305.) no dolaskom novih naroda kršćanstvo i kršćanske crkve nestaju.

Od 4. do 7. st. traju seobe naroda. Avari i Slaveni bore se sa starosjediocima za životni prostor. Hrvati, pripadnici slavenskog naroda, naseljavaju se južno od Dunava, preko planine Gvozd (Petrova gora), na jugu prema Jadranskom moru do ušća Cetine, na istok rijekom Vrbas prema Bosni i Drini, a na zapad do rijeke Raše prema današnjoj Istri. Glavnina hrvatskog naroda naseljava se oko planine Gvozd i južno prema moru. Postepeno su osnovane Primorska i Panonska Hrvatska na čijem su čelu bili knezovi. Na području između Kupe i Une bila je velika župa ili plemenski savez, čije je središte ili utvrda bila u Gori. Na tom području živi veliki broj plemena, što je vidljivo iz prvih pisanih izvora u vrijeme Arpadovića. Franački kralj Karlo Veliki (768.-814.) Hrvatsku je stavio pod svoju vlast (do 9. st.), čime su primorski i panonski kneževi postali vazali. Pokršćavanje Hrvata započelo je u drugoj polovici 7. stoljeća, i to ponajprije u Primorskoj Hrvatskoj. U Panonsku Hrvatsku dolaze misionari iz Franačke. Knez Ljudevit Posavski (stolovao u Sisku) koji je bio kršćanin, pogiba u ratovima s Francima,

čije se vlasti htio osloboditi. Hrvati su se krajem 9. stoljeća oslobodili franačke vlasti i tada posljednji knez postaje prvim hrvatskim kraljem, Tomislav . Kralj Tomislav ujedinio je obje hrvatske kneževine u jednu državu. U doba Tomislava u Splitu se održavaju crkveni sabori. Na jednom od njih spomenuta je nekadašnja sisačka biskupija. Iako je u to vrijeme u Sisku i okolici bilo mnoštvo kršćana, svećenika i crkava, taj je kraj prilično zanemaren.

Nakon smrti kralja Stjepana II. neki velikaši priklonili su se Mađarima, a neki su stali za izbor kralja Petra Svačića (1091.-1097.). Mađarski kralj Ladislav pozivajući se na „rodbinsko pravo“(brat kraljice Jelene, žene kralja Zvonimira) napao je Hrvatsku i zauzeo područja do Gvozda. Almoš je tada postavljen za vladara u Zagrebu, a Ladislav se vratio u Mađarsku. Petar Svačić protjerao je Almoša, a Koloman (1095.-1116.) poslije zauzima cijelu Hrvatsku. Svačić je poginuo na gori Gvozdu 1097. godine, koja se od tada naziva Petrov Gvozđ ili Petrova gora. Godine 1102. Kolomana su hrvatski velikaši okrunili u Biogradu na moru. Godine 1094. osnovana je biskupija u Zagrebu. Razlozi osnutka biskupije bili su vjerske i političke prirode, tj. kralj je politički učvrstio svoju vlast. Ona je podijeljena na manje crkvene pokrajine (14 arhiđakonata), a među najveće i najznamenitije pripada i gorski arhiđakonat.⁴⁶

Redovnici templari dobivaju od kralja Bele III. (1172.-1196.) posjede oko Gore. Od ušća Gline u Kupu, pa Glinom do današnje Prekope, na jugoistok do današnje Brnjeuške, a na istoku i sjeveroistoku graniče njihovi posjedi sa slobodnom Petrinjom. Neko vrijeme bili su i vlasnici Hrastovice, a 1205. kralj Andrija II. daje im i Topusko.

Kraljevi općinama, plemićima, crkvama i ustanovama daju povelje, darovnice i privilegije. Posjedi često mijenjaju gospodare, bilo da se radi o kupovini, nasljeđu darovanju ili preotimanju. U 14. stoljeću velike posjede imaju plemići Babonići: Pedalj, Zrin, Hrastovicu, Gradac i dr. Godine 1335. dolaze u nemilost kralja, pa gube posjede i prava pa ih zamjenjuju plemići Blagajski. Posjede oko Zrina, Gvozđanskog i Pedlja, 1347. dobivaju plemići Šubići, koji po Zrinu dobivaju naziv Šubić-Zrinski. Jedna loza Šubića kasnije dobiva Pernu – prva tadašnja općina u Hrvatskoj. Godine 1380. u Steničnjak dolaze Frankopani, kasnije njihov posjed preuzimaju grofovi Celjski, a onda

⁴⁶ Povijest Gline, dostupno na: <https://www.grad-glina.hr/povijest-gline> (7. 7. 2022.)

ponovo Frankopani. Svi navedeni plemići zadržali su svoje posjede na ovom području do turskih pustošenja, a kasnije ti predjeli ulaze u sastav Banske Vojne krajine.⁴⁷

Petrinja, grad na desnoj obali Kupe, važno cestovno raskrižje, na ušću rječice Petrinjčice u Kupu ima dugu i bremenitu prošlost. Spominje se već 1240. godine, kada Koloman njezinim građanima dodjeljuje privilegije, a 1242. te privilegije potvrđuje njegov brat Bela IV. Njezina točna lokacija nije poznata, ali se pretpostavlja kako je „stara“ Petrinja bila na području današnjeg Jabukovca. Novu Petrinju gradi Hasan paša Predojević 1592. kao utvrdu koja će mu biti uporište za napade na grad Sisak. 10. kolovoza 1594., na dan sv. Lovre (zaštitnik grada), zauzimaju i ruše ovu tursku utvrdu, a nakon ponovnog turskog osvajanja, ona 1595. opet dolazi u hrvatski posjed. Nakon toga, sjedište je Petrinjske kapetanije i trgovačko i obrtničko središte Vojne krajine. Počinje izgradnja grada u današnjem obliku- četverokutni trg okružen javnim zgradama. Godine 1603. gradi se drvena crkva sv. Lovre, a 1780. nova, zidana u baroknom i klasicističkom stilu. Carica Marija Terezija pokroviteljica je izgradnje ljekarne (1772.), pošte (1774.), bolnice, pravoslavne crkve, a 1792. utemeljena je i tvornica mesnih proizvoda Gavrilović. Početkom 19. st. Francuzi (Napoleonova Ilirija (1809.-1813.) uređuju gradski park, Strossmayerovo šetalište. Park je bogat raznim ukrasnim biljem i drvećem od kojih se ističu srebrnastolisni javor, ginko biloba i velelisne lipe popularno zvane „ilirke“ Zaštićen je 1969. godine i danas pripada kategoriji spomenika parkovne arhitekture. Grad tada ima kazalište, gradsku glazbu, glazbeni zavod, čitaonicu i učiteljsku školu. Osnivaju se kulturna i sportska društva. Uz Petrinju je vezan i ban Josip Jelačić, čija je majka Petrinjka Ana Marija, rođena Portner, unuka poznatog vojskovođe, general-bojnika Martina Kneževića i otac, Franjo Jelačić, koji je rođen i radio u Petrinji. Grad raste i razvija se do 1991., početka Domovinskog rata, kada 21. 9. 1991. pada u ruke srbočetnika i tzv. JNA te prvi puta nakon 396 godina, Petrinjci moraju napustiti svoj grad. Nakon oslobođenja, 6. 8. 1995. u akciji „Oluja“, Petrinja se obnavlja i oporavlja od ratnih posljedica.⁴⁸

Grad Glina (Glyna, Glinia, Glinna, Gliena) prvi put se spominje 1. lipnja 1284. godine. Tog dana plemić Vuk s drugovima iz Bornovca (Brnjeuška) pred zagrebačkim Kaptolom prodaje svoju zemlju u Glini. Glina je dobila ime prema istoimenoj rijeci.

⁴⁷ Loc. cit.

⁴⁸ Zelić, B., Sisačko- moslavačka županija: mjesta gdje život ostaje priroda, a događaji postaju povijest, Županijsko poglavarstvo Sisačko- moslavačke županije: Turistička zajednica Sisačko- moslavačke županije, Sitografika Gulan, Sisak, 2001. str.84.- 88.

Nakon prodora i osvajanja Osmanlija nastala je potreba za boljom organizacijom obrane (1529. pojavili su se i pod Bečom) te se osnivaju Hrvatska i Slavonska Vojna krajina. U sastavu Hrvatske krajine pripada i Glina. Godine 1696. Sabor imenuje hrvatskog bana zapovjednikom Vojne granice između Kupe i Une, a Beč to potvrđuje, 1704. godine. Tada nastaje Banska Vojna krajina, Banovina ili Banija. Godine 1737. u Glini je održano zasjedanje Hrvatskog sabora. Na saboru se raspravljalo od 20 raznih tema značajnih za državu. Za Glinu je najznačajniji bio 11. zaključak, prema kojemu Hrvatski sabor traži od cara da jedan predstavnik Hrvatske bude prisutan na mirovnim pregovorima s Turcima u Nemirovu. Banska krajina, 1809. godine, uz ostale krajeve ulazi u sastav Napoleonovih Ilirskih provincija sa sjedištem u Ljubljani. U vrijeme francuske uprave uvedene su stroge mjere kažnjavanja za one koji bi se ogriješili o zakone. Zasadili su mnogo drveća i kalamljenih voćaka kraj putova. U Glini su zasadili drvored od dudova, a u Petrinji drveće u „Kaniži“. U vrijeme francusko-ruskog rata ljudi s ovog kraja morali su otići na front, gdje su mnogi od njih i poginuli. Francuzi odlaze iz Gline 1814. godine, Banovina ulazi u sastav Vojne krajine.

Prva škola u Glini otvorena je 1765. godine, a kao prvi učitelj spominje se Ivan Prandel. Prva bolnica u Glini spominje se 1788. godine, a nalazila se u Selištu. Godine 1878. zbog razornih i učestalih požara osnovano je Dobrovoljno vatrogasno društvo. Godine 1827. izgrađena je župna crkva Sv. Ivana Nepomuka, koja je stradala je Domovinskom ratu od strane srbočetnika. Godine 1828. pravoslavni vjernici izgradili su crkvu u čast Bogorodice, koja je srušena 1941. Što se tiče organizacije Vojne krajine; najprije su po mjestima u kraju bile satnije i kapetanije, a 1745. godine nastale su pukovnije u Glini i Petrinji. U Glini je osnovana I. Banska pukovnija, a u Petrinji II. Banska pukovnija. Tu su zapovjednici pukovnici, a vrhovni je zapovjednik hrvatski ban. Jedan od pukovnika bio je i Josip Jelačić. Platane u Glinskom parku daje zasaditi upravo Jelačić, tadašnji pukovnik u Glini, a kasnije hrvatski ban. Park bana Josipa Jelačića smješten je i danas u središtu Gline. Godine 1846. krajiški kadet Josip Runjanin uglazbio je hrvatsku himnu u Glini. Bilo je to u kući poznatog trgovca Petra Peleša. Glina je na taj način trajno povijesno obilježena.⁴⁹

⁴⁹ Povijest Gline, op. cit. , dostupno na: <https://www.grad-glina.hr/povijest-gline> (7. 7. 2022.)

U 20. stoljeću Glina se razvija, a tijekom Domovinskog rata je okupirana i razorena te doživjela genocid i kulturocid, zajedno sa tridesetak okolnih sela. Mnogi su kulturno-povijesni spomenici srušeni, između ostalih i crkva sv. Ivana Nepomuka.

Ime Hrvatske Kostajnice prvi puta se spominje u povelji iz 1240. u kojoj templarski red svjedoči o prodaji zemlje. Spominje se i u poveljama Bele IV. i kralja Stjepana V. (13.st.). Sredinom 14. st. velike posjede na području Kostajnice imaju knezovi Babonići Blagajski i Šubići Bribirski, a sjedište obitelji Šubić bio je grad Zrin. Godine 1556. Osmanlije zauzimaju Kostajnicu, a oslobođena je tek 1688. godine. Ovaj prostor postaje dio Vojne krajine. U podnožju brda Djed nastaje mali grad. Nova, zidana crkva, sv. Antuna Padovanskog dovršena je 1746. godine, 1769. otvorena je pučka škola, razvijaju se trgovina i obrt te 1788., poveljom Josipa II. postaje slobodni kraljevski grad. Neizbrisiv trag u životu Kostajnice ostavio je hrvatski pedagog Davorin Trstenjak koji je ovdje radio od 1889- 1899.godine. U 20. st. Kostajnica dobiva električnu energiju, otvara se hotel, ciglana, kožara, šumarija i grad živi bogatim kulturnim i sportskim životom. Ljudi su se većinom bavili stočarstvom, poljoprivredom i trgovinom, a radila je i tvornica trikotaže „Pounje“. U lipnju 1991.; Kostajnica je okupirana, a njezini stanovnici poubijani, prognani i raseljeni. Grad je devastiran i opljačkan te se teško i sporo oporavlja u poslijeratnom razdoblju.

Banovina obiluje kulturno- povijesnim resursima i oni predstavljaju dobar temelj razvoja turističke djelatnosti. Međutim, ovaj je kraj, kako je već spomenuto, doživio brojna stradanja, a na kraju i veliku prirodnu katastrofu- potres magnitude 6,2 po Richteru te tako doživio još jedno razaranje u posljednjih 30. godina.

Naravno, Banovina je sastavni dio Sisačko- moslavačke županije. Povijesno, geografski, prometno, ekonomski, kulturno i na bilo koji drugi način gledano sva se područja županije oslanjaju jedno na drugo i nadopunjuju pa se u okviru pružanja turističke usluge treba uključiti i resurse koje pružaju ostali dijelovi županije.

4.3. Gospodarstvo Banovine

Sisačko- moslavačka županija, iako teritorijalno među većim, jedna je od nerazvijenijih županija u RH pa tako i Banovina kao jedna od njezinih regija. Ovo poljoprivredno područje, bogato prirodnim resursima do prije 20 godina bilo je i industrijsko središte: Rafinerija nafte Sisak, Željezara Sisak, INA Petrokemija u Kutini, Gavrilović u Petrinji, Tvornica trikotaže Pounje u Hrvatskoj Kostajnici samo su neke od tvornica koje su donosile prosperitet ovom kraju. S njihovim postupnim gašenjem (deindustrijalizacija) većine njih, od sve urbanijeg prostora, prostor Sisačko- moslavačke županije i Banovine ostao je većinom ruralan s velikim odljevom stanovništva.

Područje Banovine, kako se vidi iz prethodnog poglavlja, imalo je burnu prošlost i odigralo je značajnu ulogu u obrani Hrvatske, od osmanskih osvajanja pa sve do Domovinskog rata. Sva su ta zbivanja utjecala na njezin razvoj, etnički sastav i broj stanovnika te razvoj gospodarstva. Nakon Domovinskog rata i povratka prognanih Banovaca na svoja ognjišta, počinje proces obnove. Osim velikog broja ljudskih žrtava, poginulih civila i vojnika, Banovina je od strane agresora pretrpjela i devastaciju stambene, prometne i gospodarske infrastrukture, sakralnih objekata i kulturno- povijesnih spomenika. Obnavljaju se stambeni objekti, ali i kulturno- povijesni spomenici. Ipak, neki od njih su trajno uništeni, npr. crkva sv. Katarine u Petrinji.

Iako se gospodarstvo, nakon oslobođenja 1995., obnavlja, nije se dogodila cjelovita revitalizacija, nedostaju ulaganja, obnova infrastrukture, gospodarske aktivnosti i razvojni projekti što potiče iseljavanje, nezaposlenost i siromaštvo.

Gospodarska kriza, pandemija bolesti Covid- 19 i niz snažnih potresa koji su počeli 2020. godine, a tlo i dalje ne miruje, utjecali su na cjelokupno hrvatsko gospodarstvo, a naročito na gospodarstvo manje razvijenih područja. Cijela Sisačko- moslavačka županija, a time i Banovina, sudjeluje u ukupnom BDP-u Hrvatske sa 2, 56 % (DZS, 2017.) Nezaposlenost je u cijeloj županiji 2019. iznosila 19,9%, što je najveća nezaposlenost u odnosu na sve županije, a u pojedinim urbanim mjestima Banovine ona iznosi čak 40%. Zanimljiv je i podatak iz procjena stanja nakon potresa koji govori o 5 000 ljudi koji ne ostvaruju nikakav dohodak.

Ovo je područje pogodno za poljoprivrednu proizvodnju, naročito za voćarstvo- uzgoj jabuka, šljiva, oraha i lješnjaka, uzgoj aromatičnog bilja, medonosnog bilja, a u posljednje vrijeme i industrijske konoplje. Zbog bogatog biljnog svijeta, prije svega

šuma kestena, bagrema i brojnih livada, razvija se proizvodnja meda, a razvija se i mljekarstvo te proizvodnja sireva. Osnova današnje poljoprivredne proizvodnje je uzgoj povrća, voća, vinove loze, goveda i svinja. Uz poljoprivredu, tu je i prehrambena industrija (Gavrilović- mesne prerađevine u Petrinji, Vivera (Hipp).- Glina), drvna (Petrinja, Glina, Dvor) i tekstilna industrija (Hrvatska Kostajnica). Razvija se proizvodno i uslužno obrtništvo (osobito u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu). Aktivno je 10 od 15 poduzetničkih zona. U njima djeluje 78 aktivnih poduzetnika, koji zapošljavaju 925 radnika, a od ukupno 703 ha, koriste njih 368, 65 ha.

Za razvoj pojedinog područja vrlo je važan prometni položaj. Banovina je određena cestovnom poveznicom Zagreb – Sisak, a do sada je izgrađen i velik dio autoceste A11 (do Lekenika), prometnim pravcem Karlovac- Sisak- Popovača (A1-A3) te nizom lokalnih prometnica između naselja. Željeznički promet određen je vezom između Zagreba i Siska s poveznicama prema posavskoj i unskoj pruzi, prema Novskoj i Bosni i Hercegovini. Prije Domovinskog rata, područjem Banovine prometovala je lokalna pruga Sisak Caprag- Petrinja- Karlovac no ona više nije u funkciji, demontirana je. Na ovom području ne može se govoriti o riječnom prometu, jer rijeke Banovine nisu plovne. Donedavno je grad Sisak bio i značajna hrvatska riječna luka na međunarodnom plovnom putu rijekom Savom, ali zbog zapostavljanja plovnog puta Savom, nedostatka suvremene lučke infrastrukture i jačanja luka na Dunavu i Dravi, ova vrsta prometa je izgubila svoj značaj.

Ogromni gospodarstveni potencijal Banovine je neiskorišten. Poljoprivredna proizvodnja i stočarstvo, u odnosu na razdoblje prije 1991., više su nego prepolovljeni, a u preostalim industrijskim postrojenjima radi i do deset puta manje radnika.⁵⁰

Sva su se ova povijesna i gospodarska kretanja odrazila i na broj stanovnika.“ *Prema rezultatima popisa stanovništva 1991. godine na prostoru Banovine živio je 121.301 stanovnik ili oko 3% više nego 1857. godine. Uzevši u obzir podatak dobiven popisom stanovništva 1931. kad je u Banovini zabilježen najveći broj stanovnika, proizlazi da se u proteklih šezdesetak godina stanovništvo smanjilo za 51.811 osoba ili za približno 30%. Još porazniji rezultati ustanovljeni su popisom 2001. Te je godine, naime, u svim*

⁵⁰ Radna grupa za Baniju DUGOROČNA RAZVOJNA VIZIJA BANIJE, srpanj 2021., str. 7-14, <https://www.predsjednik.hr/wp-content/uploads/2021/07/razvojna-vizija-banovine.pdf> (28.7. 2022.)

naseljima Banovine živjelo 64 412 stanovnika ili 47% manje nego 1857, odnosno 62,8% manje nego 1931. godine kad je Banovina imala najviše stanovnika.“⁵¹

Rezultati popisa stanovništva 2021. godine potvrđuju negativan utjecaj svih navedenih gospodarskih, društvenih i prirodnih kretanja na ovo slabo razvijeno, ruralno područje. Prema popisu, broj stanovnika u gradovima i općinama Banovine je 46 906 ⁵², što je u odnosu na 1991. pad od 61,3%.

Mogu li turizam i njegovi selektivni oblici popraviti gospodarstvenu i demografsku sliku Banovine pokušat će se odgovoriti u sljedećim poglavljima.

⁵¹ Matas, M., op. cit. str. 55; dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/27258>, (4. 7. 2022.)

⁵² Popis stanovništva, dostupno na: https://popis2021.hr/xls/popis_2021_prvi_rezultati (4. 7. 2022.)

5. SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA NA PODRUČJU BANOVINE

5.1. „Banovina, hrvatski biser koji tek valja otkriti“⁵³

Brojni prirodni i ostali već spomenuti resursi ovog prostora omogućuju razvoj turizma, kao gospodarske grane koja povezuje i potiče razvoj mnogih gospodarskih i negospodarskih djelatnosti.

Nema mnogo dostupnih podataka o počecima turizma na Banovini. Iz povijesnih izvora može se iščitati kako su izvori termalnih voda u Topuskom privukli drevne Japode, kasnije i Rimljane, a početkom 19. stoljeća profesor Michael Kunnits u pismu caru Franji Josipu opisuje termalno lječilište kao mjesto okupljanja vlastele, biskupa, visokih časnika i bogataša iz brojnih europskih zemalja poput Njemačke i Francuske, na kojem uživaju u blagodatima ljekovitih kupki i svježeg zraka. Također, o petrinjskom kraju, 1890. godine piše Ljudevit Farkaš Vukotinović, hrvatski književnik, političar, gospodarstvenik, istraživač i znanstvenik, koji je u Petrinju došao s ciljem proučavanja njezine flore. Putopis, objavljen u petrinjskom listu za pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo Banovac, 1890. godine u brojevima 28. (12. srpnja 1890.) i 29. (19.7. 1890.), donosi prikaz prirodnih bogatstava, gospodarstva, kulturno- povijesnih spomenika i znamenitosti Petrinje, Gline, Topuskog i ostalih dijelova Banovine. On se može promatrati i kao svojevrsni turistički vodič za sve koji žele istražiti ovaj kraj.

„Tourist mora se u obće glede Banovine i napose glede obližnjih predjela okolo Petrinje i Gline izjaviti vrlo povoljno. Ja mogu od svoje strane, kad sravnim razne predjele u našoj domovini, reći, da je Banovina „malo Zagorje“.“⁵⁴

Još je nekoliko primjera poput zagrebačkog i varaždinskog fotografa Rudolfa Mosingera koji za potrebe Milenijske izložbe u Budimpešti, široj javnosti predstavlja znamenitosti poput Klinac- grada, župne crkve u Čuntiću, Gvozdanskog, Pedlja i Zrina.

⁵³ „Banovina, hrvatski biser koji tek valja otkriti“, slogan je TZ SMŽ kojim ona na svojoj web stranici predstavlja turizam SMŽ i Banovine., dostupno na : <https://turizam-smz.hr/destination/banovina-hrvatski-biser-koji-tek-valja-otkriti/> (4..7. 2022.)

⁵⁴Franić Z. i S., Marić F., Prilozi povijesti turizma u petrinjskom kraju, dostupno na file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1103393.Povijest_turizma_Petrinja-Zrinska_gora-343-354.pdf (2. 8. 2022.)

Može se reći kako je već tada ovo područje prepoznato kao područje pogodno za razvoj selektivnih oblika turizma poput cikloturizma, znanstvenog, pčelarskog, povijesnog, etnografskog, kulturnog, zdravstvenog i eko turizma.

Turizam tijekom 20. stoljeća, a naročito danas početkom 21. stoljeća, postaje sve važnija gospodarstvena grana pa je tako i na Banovini prepoznat taj potencijal te se ulažu napori u stvaranju i oblikovanju njezine turističke ponude. Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije, turističke zajednice gradova Petrinje, Gline, Hrvatske Kostajnice i općine Topusko i Jasenovac te ostale općine Banovine rade na promociji, razrađuju projekte i nastoje privući što veći broj turista. Na nivou države, županije, gradova i općina potiče se i stvara poticajno socijalno okruženje za turistički razvoj, uređuju se destinacije za život i posjet, stvara se turistička infrastruktura, donose se mjere gospodarenja otpadom i mjere upravljanja odlagalištima radi očuvanja okoliša i održivog razvoja, ulaže se u razvoj poljoprivrede i ruralnog turizma, ali i povećanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Primjeri takvih strateških dokumenata su: Strateški plan razvoja turizma grada Petrinje, Strateški plan grada Petrinje, Plan gospodarenja otpadom, Lokalna razvojna strategija LAG-a Zrinska gora - Turopolje do 2020., Razvojna strategija Sisačko-moslavačke županije 2011.-2013. (produžena do 2016.), Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj i brojni drugi. Prirodne katastrofe (potresi) i pandemija dodatno otežavaju napredak i razvoj.

Naravno, turizam ovog većinom ruralnog područja, prema svojim rezultatima i dostignućima ne može se mjeriti s onima u turistički razvijenijim područjima poput Istre, Dalmacije ili grada Zagreba. O tome govore i brojke. U Tablici 1 prikazani su smještajni kapaciteti Sisačko-moslavačke županije i gradova i općina Banovine u 2021. godini. Za pojedine općine nisu dostupni nikakvi podatci (Dvor, Donji Kukuruzari, Majur), dok su za pojedine gradove i općine izostali podatci o broju dolazaka i noćenja (Hrv. Kostajnica, Hrv. Dubica, Gvozd; Jasenovac).

Tablica 1. Pregled smještajnih kapaciteta te broja dolazaka i noćenja za 2021. za SMŽ, gradove i općine Banovine

Županija/grad/općina	Broj soba, apartmana i mjesta za kampiranje	Broj stalnih postelja	Dolasci turista 2021.	Noćenja turista 2021.
Sisačko-moslavačka županija	607	1 270	13 357	32 801
Donji Kukuruzari	-----	-----	-----	-----
Dvor	-----	-----	-----	-----
Glina	6	16	160	1 086
Gvozd	1	3	-----	-----
Hrvatska Dubica	5	15	-----	-----
Hrvatska Kostajnica	20	40	-----	-----
Jasenovac	13	29	-----	-----
Majur	-----	-----	-----	-----
Petrinja	35	79	308	955
Topusko	166	235	2 375	9 237
Ukupno Banovina	246	417	2 843	11 278

Tablica 1. Izrada autorice prema podacima DZS dostupno na:

https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_tableid=BS_TU18.px&px_path=Turizam_Dolasci%20i%20no%C4%87enja%20turista%20u%20komercijalnim%20smje%C5%A1tajnim%20objektima&px_language=hr&px_db=Turizam&rxid=0415a47c-06d2-47a3-965d-72030fab6448

i prema programu rada TZO Topusko, dostupno na: <https://www.turizam-topusko.com/wp-content/uploads/2021/12/Program-rada-TZO-Topusko-za-2022.pdf> (2. 8. 2022.)

Smještajni kapaciteti na području Banovine su brojem skromni, svega 417 postelja u 2021. godini, što je samo trećina u odnosu na cijelu županiju. Još je veća razlika ako se pogleda broj dolazaka i noćenja u odnosu na njihov broj u cijeloj županiji, tek 22% od ukupnih dolazaka i 34% od ukupnog noćenja. Ako se pogledaju rezultati dolazaka i noćenja na razini Hrvatske u 2021., u komercijalnim smještajnim objektima, gdje je ostvareno 12,8 milijuna dolazaka i 70,2 milijuna noćenja turista te se ti rezultati usporede s rezultatima koji su postignuti na Banovini, dolazi se do zaključka kako područje cijele Sisačko – moslavačke županije sudjeluje u broju dolazaka sa 0,1% i broju noćenja s 0,05%. Banovina, pak u ukupnom broju dolazaka i noćenja u RH sudjeluje soko 0,02%. Ovakvi rezultati zasigurno su uvjetovani već navedenim poteškoćama s kojima se Banovina suočava, a ujedno su i dobar pokazatelj kako se na ovom prostoru mora i može bolje s obzirom na sve mogućnosti i resurse koje posjeduje. Slogan Turističke zajednice SMŽ, Banovina je biser Hrvatske koji tek valja otkriti, govori puno o velikim i perspektivnim, ali neiskorištenim potencijalima Banovine. U idućim poglavljima bit će opisani i analizirani selektivni oblici turizma koji se u njoj razvijaju.

5.2. Ruralni turizam Banovine

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD) definira ruralna područja kao zajednice s gustoćom stanovništva ispod 150 stanovnika na 1km². Prema toj definiciji Hrvatska pokazuje visok stupanj ruralnosti. Kao pretežno ruralno, kvalificirano je 14 od 21 županije, jer više od 50% stanovništva živi u ruralnim zajednicama.⁵⁵

U tim se područjima stvaraju uvjeti za razvoj različitih oblika turizma: ruralni-agroturizam ili seljački turizam, rezidencijalni, zavičajni, sportsko- rekreacijski, avanturistički, edukacijski, tranzitni, kamping, nautički, kulturni, vjerski, lovni, ribolovni, vinski, gastronomski, eko te ostali selektivni oblici turizma.

Budući je područje Banovine, kao i cijele Sisačko- moslavačke županije ruralnog karaktera i obiluje raznovrsnim resursima, pogodno je za razvoj upravo ruralnog turizma. Asocijacije na ruralnu Banovinu mogu se kretati kroz ove pojmove: korablja (drvena tradicijska kuća), lončarstvo, šljiva, vinova loza, kobasice, sir i vrhnje, narodne nošnje, izvori i šumske staze...

Pojam ruralni turizam odnosi se na sve turističke aktivnosti koje se događaju na ruralnom prostoru.

Ruralni se turizam zamišlja kao čista gospodarska djelatnost koja ne oštećuje okoliš kao što ga oštećuju proizvodnja, rudarstvo, sječa šuma i intenzivna agrarna proizvodnja. On pokreće niz gospodarskih i negospodarskih aktivnosti u ruralnoj sredini: uzgoj zdrave i prirodne hrane, poljoprivredna proizvodnja, aktivan odnos prema prirodi, povratak prirodnim vrijednostima, ambijentalno dočaravanje seoskog života (ambijent stanovanja, arhitektura, vegetacija, fauna, tradicionalna kultura, nošnje i dr.). Jedan od oblika ruralnog turizma je i seoski ili agroturizam, turizam koji se temelji na boravku u seoskoj sredini, a kojem je osnova seosko ili obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo koje pruža ugostiteljske usluge temeljene na vlastitoj poljoprivrednoj proizvodnji. Uvjeti pružanja takvih usluga, vrsta usluge, broj korisnika i sve vezano za seoski turizam regulirano je zakonom i propisima.⁵⁶

⁵⁵ Mataga, Ž. i Zupančić, M., Prijedlog organizacije sustava za ruralni razvoj (Prijedlog), dostupno na: http://www.hzs.hr/p_projekti.htm (30.6. 2022.)

⁵⁶ Bartoluci, M., op. cit., str.190.- 192.

Vrste objekata u seoskom turizmu:

- turistička seljačka obiteljska gospodarstva- OPG (obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo) i dopunska ugostiteljsko- turistička djelatnost;
- vinotočja/ kušaonice- vinski podrumi, kušaonice, smještaj na vinotočju, vinske ceste;
- izletišta/ restoran- objekti tradicijskog pripremanja hrane, tradicijski obrt, radionica i suveniri; izletišta je objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju topla i hladna jela te pića i napitci;
- smještaj na ruralnom prostoru- tradicijske i druge ruralne kuće za odmor, sobe, apartmani, kampovi;
- eko-etno sela- gospodarstva s etno zbirakama;
- eko gospodarstva- eko proizvodnja i
- tematske ceste i putovi- staze i itinerari na ruralnom prostoru.⁵⁷

Prema podacima TZ Sisačko- moslavačke županije i lokalnih turističkih zajednica Tablica 2. donosi popis objekata seoskog turizma kao i ostalih objekata i sadržaja koji su dio ponude ruralnog turizma Banovine. Iz navedenih je podataka vidljivo kako je mali broj OPG- ova koji se bave i turističkom djelatnošću. Mali je broj tradicijskih obrta i općenito sadržaja koji bi obogatili turističku ponudu, a i većina navedenih nedovoljno je iskorištena. Prema broju objekata koji pružaju mogućnost smještaja u ruralnom prostoru, najveći ih je dio u Petrinji i Topuskom, moglo bi se zaključiti kako taj broj prati i broj dolazaka i noćenja turista. Međutim, podatci o dolascima i noćenjima govore o njihovom vrlo malom broju u odnosu na postojeće kapacitete.

Tablica 2. Pregled objekata u ruralnom turizmu na Banovini

Vrsta objekta	Naziv	Mjesto
Turistička seljačka obiteljska gospodarstva- OPG i dopunska ugostiteljsko- turistička djelatnost	OPG Ivančica Kudlek- Capriccia Centar	Nebojan, Petrinja
	OPG Željko Softić	Hrastovica, Petrinja
Vinotočja/ kušaonice	OPG Belošević	Hrastovica, Petrinja

⁵⁷ Kesar, O., Specifični oblici turizma, nastavni tekst za predavanja na kolegiju Specifični oblici turizma na ekonomskom fakultetu u Zagrebu, 2011., str. 66.

Izletišta/ restoran- objekti tradicijskog pripremanja hrane	Izletišta Korablja Tišinić Štuka Mlinski Kamen, restoran Restoran Djed Izletišta Banovac	Taborište , Petrinja Petrinja Brest Pokupski, Petrinja Hrvatska Kostajnica Gornje Komarevo
Tradicijski obrt, radionica i suvenir	Lončarstvo Matej Stanešić Lončarstvo Val Pletarstvo Božanović Suvenir, Željko Cotić Ručni rad- Mira Čalić	Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Dvor
Smještaj na ruralnom prostoru	Drvena kuća BABYLONICA – kuća za odmor Vučinić Saša UNINA MALA KUĆA – kuća za odmor Gostionica „MIS“ Stari krovovi Apartmani Panežić Kuća za odmor- Š. Obad Apartmani Vadlja Apartmani Petković Meandar Kuća za odmor- Nevenka Rajković Apartmani Jagić D. Apartmani Kovačević T. Kuća za odmor- Švarc Centar- apartmani Studio apartmani Kuća za odmor- Dobrenić Hrvoje Hrvačić Apartman „Djed“ Apartmanska kuća „Čarolija na Uni Apartman Kata Abramović Apartman Ad fines Kuća za odmor Ljubica Guberina Apartman Pero Abramović Toplica Terra Frux Top Art Kuća za odmor- Mate Vulić Studio apartmani – Kata Maslak Apartman i studio apartman – Mira Velimirović Apartman – Mila Škaljac Studio apartman – Filip Dimač Studio apartman – Melija Krveš Dorčić Studio apartman – Marija Lončar-Matijašević Studio apartman – Ankica Trdina Studio apartman – Nikola Zgurić	Moštanica, Petrinja Gornja Bačuga, Petrinja Hrastovica, Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Petrinja Mošćenica Petrinja Petrinja Donje Taborište, Glina Pokupska Slatina, Glina Hrvatska Kostajnica Hrvatska Kostajnica Topusko Topusko Perna Topusko Topusko Donja Čemernica Topusko Donja Čemernica Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko Topusko

	Soba i studio apartman – Đurđica Nekić Soba – Jana Jelković Apartmani Trdina Soba – Vesna Muža Soba – Dragica Šaša	Hrvatsko Selo Hrvatsko Selo Topusko Topusko
Eko-etno sela	Ekološki centar Vrata Zrinske gore Eko-etno selo Sunja Etnografska zbirke „Zavičajni klub Marinbrod“ i Iža na trem – etno kuća „ Hrvatska korablja“ u Marinbrodu. Mlin Srnjak	Prnjavor Čuntički, Petrinja Sunja Marin Brod Gvozd
Eko gospodarstva	Eko- etno turizam Antolić	Jasenovac
Tematske ceste i putovi	Put kestena Hrastovčanka Put bana Jelačića Info staza na brdu Djed	6,5 km u okolici Petrinje Hrastovačka gora- Prnjavor Čuntički (okolica Petrinje) -kroz Turopolje i Banovinu (od Lekenika do Topuskog) Hrvatska Kostajnica

Tablica 2. Izrada autorice prema podacima TZ Sisačko- moslavačke županije, TZ Petrinja, TZ Hrvatska Kostajnica, TZO Topusko dostupno na: <https://turizam-smz.hr/> , <https://petrinjaturizam.hr/> , www.turizam-topusko.com , <https://tzg-hrvatska-kostajnica.hr/> (4. 8. 2022.)

U Hrvatskoj, a naročito na Banovini, seoski se turizam razvija sporo, nešto intenzivnije u zadnjih dvadesetak godina.

“Suočena s nerazvijenom domaćom potražnjom i nepoticajnim okruženjem, hrvatska se ponuda ruralnog turizma razvija izuzetno sporo. Iznimka je samo Istra, a donekle i Osječko- baranjska županija.”⁵⁸

Ruralni turizam potiču Ministarstvo turizma, Hrvatska gospodarska komora, Hrvatska banka za obnovu razvoj te brojni fondovi Europske unije, raznim mjerama, čak i

⁵⁸ Bartoluci, M., Starešinić, Z., Franić D. M. i Bartoluci, F. (2018): Sredstva EU fondova u funkciji razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj, Acta Economica Et Turistica, 4 (1), str. 63., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/201212> (2. 7. 2022.)

bespovratnim sredstvima za razvoj dodatne turističke ponude i poboljšanje komercijalne vrijednosti prirodnih i kulturnih resursa, obuhvaćajući pritom smjernice vezane uz održivost i očuvanje okoliša utvrđene nacionalnim strategijama i za postizanje učinkovitijeg korištenja prirodnih resursa, uključujući mjere štednje energije i korištenje obnovljivih izvora energije.

Grupa autora Agronomskog fakulteta u Zagrebu, Zavoda za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj, provela je za svrhu znanstvenog rada 2018./ 2019.godine, anketu na uzorku od 35 ispitanika, 57% žena i 43% muškaraca, koji su barem jednom posjetili agroturističko gospodarstvo u Sisačko- moslavačkoj županiji i intervju sa zaposlenicima TZ Siska i TZ Petrinje te djelatnicom Parka prirode Lonjsko polje.. Anketni se upitnik sastojao od 8 pitanja vezanih uz učestalost posjeta gospodarstvu, razloga odabira gospodarstva, dužinu i zadovoljstvo boravkom na gospodarstvu, spol i radni odnos ispitanika i visinu mjesečnih primanja. Većina ispitanika bila je iz gradske sredine (60%), mjesečnih primanja između 3 801 i 7 500 kn. Prema rezultatima ankete, više od polovice ispitanika (51 %) samo je jednom posjetilo agroturizam u Županiji u posljednjih pet godina. Tri puta i više posjeta agroturističkom gospodarstvu imalo je oko 30% ispitanika, dva puta njih 20%. Najvažniji razlozi odlaska na agroturističko gospodarstvo su opuštanje, zdrava hrana, izravan dodir s prirodom i isprobavanje nečeg novog, a najvažniji kriterij odabira gospodarstva su lijep okoliš (63 % ispitanika), blizina (54 % ispitanika) i povoljne cijene (51 % ispitanika). Samo njih četiri ističu povijesnu i kulturnu baštinu kao kriterij odabira destinacije. Duljina boravka većine ispitanika (71,4 %) na gospodarstvu je jedan dan. U usporedbi agroturizma s morskim turizmom, polovica ispitanika jednako preferira oba oblika turizma. Ispitanicima je prilikom posjeta gospodarstvu najvažnija ljubaznost domaćina, očuvana priroda, odsutnost buke, lijepo uređena okućnica i tradicijski uređene sobe, odnos cijene i kvalitete kao i bogatstvo gastronomske ponude. Loše ocjenu dobili su lokalna povezanost, mogućnost sportskih aktivnosti i mogućnost kupnje autohtonih proizvoda. Prosječna ocjena ukupnog dojma boravka na gospodarstvu je 4,2.

Voditelji TZ- a Siska i Petrinje ističu slabu razvijenost agroturizma na području oba grada i cijele Županije. Kako bi se situacija s ruralnim turizmom na području Petrinje i Banovine poboljšala, Turistička zajednica grada Petrinje provodi destinacijski menadžment, odnosno radionice kroz koje upravljaju destinacijama, organiziraju predavanja na gospodarstvima i studijska putovanja te provodi aktivnosti kao što su

organizacija sajмова, promoviranje na službenoj web stranici kao i izgradnjom biciklističkih staza.⁵⁹ Aktivne u promoviranju ruralnog turizma su i TZ Hrvatske Kostajnice, TZ općine Topusko i općine Sunja te općina Gvozd.

Ruralni turizam spaja prirodnu i kulturno- povijesnu baštinu, običaje, gastronomiju i aktivni turizam te kao takav predstavlja dobru podlogu za gospodarski rast i razvoj ruralnih područja, povećanje zaposlenosti s ciljem sprječavanja iseljavanja stanovništva. Svakom seljačkom gospodarstvu turizam može biti dobar dodatni izvor prihoda. Na Banovini je mnogo OPG-ova koji su uglavnom orijentirani na uzgoj lješnjaka, aronije, domaćeg voća i povrća, pčelarske proizvode, mliječne proizvode, proizvodnju rakija i vina, uzgoj teladi, janjaca, kokoši, autohtone vrste svinja „banijske šare“ itd. Važno je naglasiti kako je većina njih stavila naglasak na eko- proizvodnju. Sve češće se povezuju i međusobno surađuju radi lakšeg plasmana proizvoda na tržište i uključivanja u turističku ponudu. Primjer su OPG- ovi općine Dvor povezani u Dvorsku košaricu ili oni s područja Petrinje udruženi u Zelenu kuću.

Gastro i eno ponuda važan je dio ruralnog turizma što je prepoznato i od strane banovskih ugostitelja koji su se uključili u projekt TZ SMŽ „Okusi Posavine, Banovine i Moslavine“ (Slika 7.) kao dio nacionalnog projekta Okusi hrvatske tradicije s ciljem izgradnje identiteta njihovih restorana, kao mjesta koja osiguravaju i pružaju istinski doživljaj lokalnih jela i pića te oblikovanja u tematske restorane koji će pridonijeti razvoju eno gastro turizma. Nositelji ove oznake su Korablja Tišinić, Štuka i Mlinški Kamen iz Petrinje, Ban Josip Jelačić – Topusko i Djed- Hrvatska Kostajnica.



⁵⁹ Kovačićek T., Mikuš O., Antolković P., Grgić I., Jež Rogelj M., Ruralni turizam u revitalizaciji ruralnog prostora Sisačko-moslavačke županije, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/391536> (3. 8. 2022.)

Slika 7, Okusi Banovine, Moslavine i Posavine, preuzeto sa <https://www.okusi.hr/okusi-banovine-moslavine-i-posavine/vijesti/item/270-dani-okusa-hrvatske-tradicije-15-25-11-okusi-banovine-moslavine-i-posavine.htm> , (5. 8. 2022.)

Duga je tradicija vinarstva na području Banovine, što dokazuju brojni srednjovjekovni dokumenti, naročito oni povezani s rimokatoličkim redom cistercita. Krajem 18. stoljeća intenzivira se sadnja i uzgoj raznih sorta grožđa, a osnutkom Vinogradarske- voćarske škole u Petrinji, 1893. godine, počinje se razvijati i moderno vinarstvo s oko 70 vrsta grožđa i nekoliko specifičnih, autohtonih u petrinjskom kraju poput dišeće ranine bijele i škrleta. Od 2004. godine provodi se Smotra i ocjenjivanje vina Petrinjskog vinogorja. Uz vinarstvo se vežu brojna događanja i običaji, npr. proslava Martinja u Petrinji, Vincekovo, petrinjske berbe (Slike 8., 9. i 10.) itd. i ono je dio kulturnog identiteta Petrinje i Banovine te bi se ta činjenica mogla bolje i više iskoristiti u formiranju turističkog proizvoda.



Slika 8., 9. i 10. Petrinjska berba, Izvor: osobno vlasništvo autorice.

Usluga malobrojnih seoskih gospodarstava na Banovini zasniva se na prirodnim ljepotama i pejzažnoj raznolikosti izuzev nekoliko primjera koji uspješno koriste i ostale resurse i atrakcije kao npr. zoološki vrt s egzotičnim, divljim i domaćim životinjama (Korablja Tišinić, Taborište, Petrinja), vinsko- rakijski podrum i ergela rasnih konja (Stari Dud, Golinja, Gvozd) ili sportske i adrenalinske sadržaje poput paint balla ili vožnje quadovima (Capriccia Centar, Nebojan, Petrinja).

Za razvoj ruralnog turizma, ali i ostalih selektivnih oblika poput znanstvenog, zelenog, cikloturizma ili eko turizma, značajno je, uz djelovanje Ekološkog centra „Vrata Zrinske

gore“ i ostvarenje projekta otvaranja interaktivnog, multimedijskog, prezentacijskog i edukativnog Centra NATURA SMŽ u Petrinji. Ekološki centar “Vrata Zrinske gore” provodi odgojno- obrazovne programe (škole u prirodi, eko- kamp, izviđaštvo i terensku nastavu), istraživačke programe (zaštićene biljke i životinje, geomorfološke osobitosti, ekološki utjecaji) i sportsko-rekreativne programe (udičarenje, biciklizam, izleti, poučne staze, ekološke akcije...) namijenjene djeci, studentima i odraslima. Provode se i edukacije vezane uz zaštitu, promociju i očuvanje prirodnih vrijednosti Zrinske gore, edukacije djece i odraslih vezanih uz Petrinjčicu, edukacije lokalnog stanovništva o održivom razvoju NATURA 2000.⁶⁰ Putem Edukativno-prezentacijskog centra Natura SMŽ će se moći upoznati prirodna baština Sisačko-moslavačke županije kroz vezu čovjeka i prirode te bogatstvo biološke raznolikosti. Ovaj projekt ostvaruje se u suradnji s Javnom ustanovom za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Sisačko-moslavačke županije koja upravlja s 9 zaštićenih područja i 19 područja ekološke mreže NATURA 2000, ekološka mreža Europske unije koju čine najznačajnija područja za očuvanje vrsta i stanišnih tipova i obuhvaća gotovo 20% teritorija EU. Projekt obuhvaća sljedeća područja:

1. Vidikovac u Odranskom polju (Turopolje) na temu PTICA MOČVARNICA
2. Vidikovac u Sunjskom polju (Donja Posavina) na temu PTICA GRABLJIVICA
3. Vidikovac na Zrinskoj gori na temu VUKA
4. Informacijska točka u šumi Kotar – Stari gaj na temu ŠUMSKIH PTICA/DJETLOVKI
5. Informacijska točka na brdu Djed (Hrvatska Kostajnica) na temu ŠIŠMIŠA
6. Informacijska točka na Moslavačkoj gori na temu ŠUMSKIH STANIŠTA I JELENKA
7. Informacijska točka na Zrinskoj gori na temu BRDSKIH POTOKA I VRETENCA
8. Edukativno prezentacijski CENTAR NATURA SMŽ.⁶¹

⁶⁰ Ekološki centar Vrata Zrinske gore, dostupno na: <https://vrata-zrinske-gore.hr/> (6. 8. 2022.)

⁶¹ Natura SMŽ edukacijsko- prezentacijski centar, dostupno na: <https://natura-smz.com/index.php/o-projektu> , (6. 8. 2022.)

5.3. Lovni i ribolovni turizam

Domaći i strani lovci i ribolovci koji žele loviti van svojih lovišta, lovne jedinice ili izvan svoje države mogu loviti u drugim lovištima uz plaćanje propisanih naknada. Na ovoj činjenici razvio se specifični, selektivni oblik turizma- lovni i ribolovni turizam. Ovaj oblik turizma nije vezan uz određenu sezonu, već se odvija tijekom cijele godine, prema Kalendaru lovidbe. Primjerice, lovna sezona na jelena (*Cervus elaphus L.*) i jelena lopatara (*Dama dama L.*) traje od 16. kolovoza do 14. siječnja dok na divlju svinju (*Sus scrofa L.*)- vepra, nazime i prase, nema lovostaja.⁶²

Banovina je prostor pogodan za razvoj lovnog i sportsko- ribolovnog turizma zbog svojih prirodnih resursa: bogatstva raznovrsne divljači, velikih šumskih površina, brojnih rijeka i povoljnih klimatskih uvjeta. Na cijelom prostoru Sisačko- moslavačke županije ustanovljeno je 35 županijskih i 13 državnih lovišta (296 080 ha), kojima gospodare 49 lovačkih društava i privatni lovozakupnici te 31 sportsko- ribolovna udruga na preko 500 ha površine ribolovnih voda. Na Banovini je 27 lovišta i velik broj lovačkih društava i udruga, kao i sportsko- ribolovnih društava.

Glavne vrste divljači u lovištima na području županije su krupna divljač (jelen), te sitna divljač (zec i srna, trčka, divlja svinja, fazan, divlja patka, prepelica). Ribolov je moguć na rijeci Kupi, Uni i Glini i manjim rječicama, a lovi se mladica, smuđ, som, šaran, deverika itd.

Lovci iz Hrvatske i stranih zemalja npr. Italije, Slovenije i Austrije dolaze u lovišta Banovine, nudi im se smještaj i ugostiteljska usluga o kojima je bilo riječi u prethodnim poglavljima, ali i u okviru lovačkih udruga, koje često nisu u sprezi s turističkim zajednicama pa je teško doći do podataka o njihovom broju, broju noćenja, kvaliteti smještaja i sl. Slična je situacija i sa sportskim ribolovom za kojeg postoji idealna resursna osnova no ne može se govoriti o organiziranoj i osmišljenoj kvalitetnoj ponudi, nedostaje namjenski i atraktivno pripremljenih terena za ribolov kao i promocije za ove vrste turizma.

Projekt „Čarolija na Uni“ iz Hrvatske Kostajnice organizira teambuilding za tvrtke i grupe te, uz smještaj i ostale aktivnosti, nudi i ribolov na Uni u suradnji s ŠRU „Una“

⁶² Lovачki savez SMŽ, Kalendar lovidbe, dostupno na: <https://www.lovacki-savez-sisak.hr/index.php/kalendar-lovidbe> (6. 8. 2022.)

Hrvatska Kostajnica. Cijena dnevne ribolovne dozvole je 60 kn.⁶³ Uz njih, primjer dobre prakse je i ŠRU „Glina“ koja organizira Memorijalni kup „Tomislav Rom“ i otvorila je ribolovnu stazu na rijeci Glini u Donjem Viduševcu.⁶⁴

ŠRU „Štuka“ Topusko raspolaže s nekoliko čistih vodotokova, bez industrijskih onečišćenja: rijeka Glina (20 kilometara od sela Maljevac do Skele) te potoci Čemernica, Trepča i Perna. Sve su vode bogate kvalitetnom ribom (šaran, pastrva (u gornjem toku Gline), klen, štika, mrena, plotica, crvenrepka, menka, cverгла).⁶⁵

Kako bi se lovni i ribolovni turizam Banovine postavio na ono mjesto koje mu pripada prema mogućnostima, potrebno je više poticaja, suradnje i povezanosti Turističke zajednice RH, lokalnih turističkih zajednica, resornih ministarstava, lokalne zajednice i ostalih dionika turizma. Time bi se lakše riješili problemi vezani uz kvalitetu i kvantitetu smještaja, prometnu povezanost, nedostatak lovnih i ribolovnih aranžmana, pripremljenih terena, slabe promocije i dr. Lovni i ribolovni turizam nalazi se u svim strategijama razvoja turizma, na razini države, Županije i lokalnih zajednica, ali stječe se dojam kako je još uvijek na razini pojedinaca, entuzijasta i nekoliko aktivnijih lovačkih društava.

5.4. Sportsko- rekreacijski turizam

Ljudska potreba za kretanjem i fizičkom aktivnošću, najprije je bila inicirana borbom za opstanak, preživljavanje. Kako je moderna civilizacija donijela napredak i čovjek se više ne mora oslanjati na svoju fizičku snagu kako bi preživio, donijela je i drugačiji način života, onaj sjedilački. Potreba za kretanjem sada je inicirana zabavom, igrom, održavanjem zdravlja i kondicije. Danas, kada svoje slobodno vrijeme i odmor čovjek može provoditi u skladu sa svojim željama i potrebama, sve je više onih koji žele upravo aktivan odmor, prožet sportsko- rekreacijskim aktivnostima.

⁶³ Čarolija na Uni, dostupno na: <http://www.magic-on-una.com/adventure.php> (6. 8. 2022.)

⁶⁴ Glina News, dostupno na: <https://www.glina.hr/video-u-donjem-vidusevcu-otvorena-ribolovna-staza-tomislav-rom/> (6. 8. 2022.)

⁶⁵ TZO Topusko, Aktivni odmor, dostupno na: <https://www.turizam-topusko.com/aktivnosti/aktivni-odmor/> (9. 8. 2022.)

Iz te potrebe i želje za aktivnim odmorom razvio se sportski turizam, kojem je sport glavni motiv putovanja i boravka turista u nekoj turističkoj destinaciji.⁶⁶

UNWTO, Svjetska turistička organizacija definira sportski turizam kao aktivnost sportaša, osoba koje se bave sportom iz rekreativnih razloga, gledatelja i putnika, koji poduzimaju putovanja izvan uobičajenog mjesta boravka u razdoblju ne duljem od godine dana, radi sudjelovanja u sportu ili njegova praćenja i ostalog odmora motiviranog sportskim razlozima. Ova ga organizacija smatra i najbrže rastućim područjem turizma te navodi kako je sve više turista zainteresirano za sportske aktivnosti tijekom putovanja bez obzira je li cilj putovanja sport ili nešto drugo. Razni sportski događaji privlače turiste, kao sudionike ili gledatelje, a turističke destinacije pokušavaju u njih uklopiti lokalne atrakcije i pružiti autentična lokalna iskustva.⁶⁷

Sportsko- rekreacijski turizam na Banovini razvija se i počinje dobivati na važnosti, zahvaljujući već spomenutim prirodnim resursima, ali i stanovnicima koji su vezani uz sport i sportske aktivnosti bez obzira na uglavnom lošu i nedovoljnu infrastrukturu. Osnovu sportsko- rekreacijskog turizma na Banovini čine:

a) Cikloturizam

Banovina je vrlo privlačna biciklistička destinacija zahvaljujući svom geografskom položaju, prirodnim ljepotama i kulturno- povijesnim znamenitostima s brojnim biciklističkim stazama.

Biciklističke rute na području Petrinje povezane su sa Savskom cikloturističkom rutom koja se pruža od Zagreba do parka prirode Lonjsko polje. One prolaze asfaltiranim, lokalnim i državnim prometnicama koje su slabije prometne, a jedna ruta prolazi i makadamskom šumskom cestom po Hrastovačkoj gori. Uspostavljene su i označene oznakama LR 1, LR 2, LR 3 i LR 4.

Cikloturistička ruta LR 1- „Zelena dolina“, srednje teška, počinje u gradu Petrinji, smjer prema Hrvatskoj Kostajnici, preko sela Hrastovica, Zelene Doline, Hrvatskog Čuntića, Donje Bačuge, Banskog Grabovca, Velikog Šušnjara, Kraljevčana, Jabukovca, Donje Mlinoge, Zelene Doline i Hrastovice do centra Petrinje u dužini od 41,5 km. Ova pruža i brojne atrakcije poput odmora uz izvor pitke vode Bartolovac smješten na seoskom

⁶⁶ Bartoluci, M. i sur. „Menadžment u sportu i turizmu, Kineziološki fakultet i Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 2004. str. 11

⁶⁷ UNWTO, Sports Tourism, dostupno na: <https://www.unwto.org/sport-tourism> (8. 8. 2022.)

trgu i šetnju do crkve sv. Bartola u Hrastovici. franjevačkii samostan i crkvu sv. Antuna Padovanskog, obilazak kule Čuntić iz 16. stoljeća itd.

Cikloturistička ruta LR 2-„Kotar šuma“, srednje teška, također svoje polazište ima u Petrinji na Strossmayerovom šetalištu i pruža se u smjeru Hrvatske Kostajnice preko sela Taborišta, Budičine, Moštanice, Blinje, Madžara, Gornjeg Komareva, Novog Praćna, Mošćenice i natrag do Petrinje ukupne dužine od 33,5 km. Ruta je nazvana prema Kotar- šumi, zaštićenom području, a prolazi selima na njezinom rubnom području. Ovdje biciklisti mogu posjetiti izletišta Korablja Tišinić koja uz ugostiteljske usluge nudi i smještaj te razgledavanje malog zoološkog vrta s divljim i domaćim životinjama.

Cikloturistička ruta LR 3- „ Obalama rijeka“, lagana, ima polazište u Petrinji (centar), u smjeru Zagreba, preko sela Brest Pokupski, Vurot, Stara Drenčina kroz grad Sisak, Mošćenicu te opet završava u Petrinji dugačka je 28 km, a pruža i mogućnost obilaska grada Siska i njegovih znamenitosti. Prolazi uz rijeke Kupu, Savu i Odru.

Cikloturistička (adrenalinska) ruta LR 4- „Ruta kestena“, zahtjevna, kreće iz Petrinje, Gupčevom ulicom, preko Novog Selišta, Župića, Križa Hrastovačkog i Cepeliša s usponom do najvišeg vrha (415 m) Hrastovačke gore zvanog Piramida u smjeru Vidikovca i Donje Bačuge pa preko Zelene Doline i Hrastovice završava u Petrinji. Duga je 30 km, a prolazi asfaltnim, makadamskim i šumskim putem. Nazvana je po brojnim šumama kestena koje se nalaze na području kroz koje ruta prolazi.

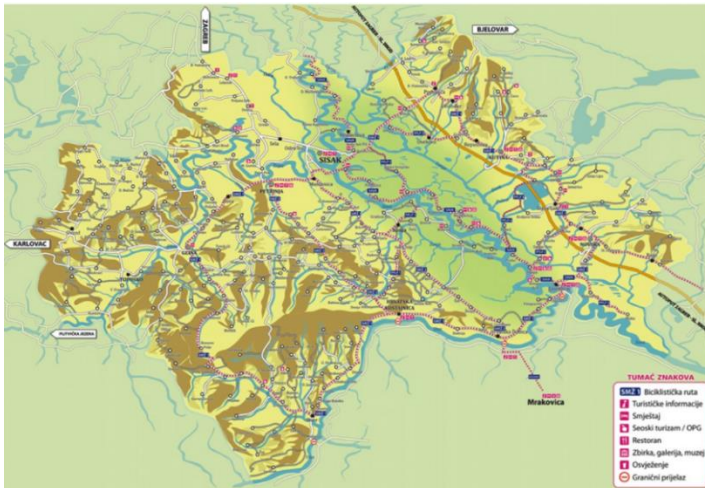
Biciklistička staza u Hrvatskoj Kostajnici duga je oko 20 km, a ima težu i lakšu rutu. Obje započinju u samom gradu ispred Hotela Central i preko sela Rosulje, Utolica i Rausovac do Kostajničkog Selišta nakon kojeg se može odabrati lakši ili teži završetak staze. Tijekom vožnje biciklisti se mogu osvježiti na izvoru pitke vode iza crkve sv. Gospe u Tirolu, zastati kod lovačke kuće u Selištu, posjetiti Izletišta Djed te spomenik Gordanu Ledereru „Slomljeni pejzaž“ na brdu Čukur.

Općina Topusko ima čak 7 biciklističkih ruta duljine 6,7-38,9 km.

Na nivou SMŽ je više biciklističkih ruta, ruta SMŽ 01 duga 228 km, u 10 dionica, a koja povezuje: Sisak, Popovaču, Kutinu, Novsku, Jasenovac, Hrvatsku Dubicu, Hrvatsku Kostajnicu, Dvor, Glinu i Petrinju. Svaka od dionica bogata je prirodnim i kulturno-povijesnim znamenitostima.

SMŽ 02, duga 49 km, povezuje Sisak, Sunju i Hrvatsku Dubicu i SMŽ 03, dugu 33 km, a koja povezuje Petrinju i Hrvatsku Kostajnicu te Cikloturističku nacionalnu rutu Sava koja prolazi od Siska do Novske preko Lonjskog Polja, dugu 124 km. ⁶⁸

Osim navedenog, svake se godine organiziraju u Biciklijade u Petrinji, npr. 2020. pod nazivom Biciklom na Piramidu, ali i drugim gradovima i mjestima Banovine, npr. Glina 2022.- Biciklijada Glina- Topusko.



Slika 11. Primjer karte biciklističkih ruta SMŽ, dostupno na: <https://turizam-smz.hr/wp-content/uploads/2020/11/bike-map.jpg> (9. 8. 2022.)

Sve su rute detaljno opisane i popraćene geografskim kartama (Slika11.) na stranicama TZ Sisačko- moslavačke županije i lokalnih TZ Petrinje, Hrvatske Kostajnice i Topuskog.

b) Planinarenje i pješačenje

Šetati, planinariti, a pritom i upoznavati prirodnu i kulturno- povijesnu baštinu može se šetnicama, pješačkim i planinarskim stazama.

U blizini Petrinje nalazi se Hrastovačka gora na kojoj se nalaze označene planinarske staze, neoznačeni putovi i ceste. Staze vode do vrha Cepeliš, Piramida, (415m) , a s njega se pogled pruža čak do Zagreba. Ovdje se nalazi planinarski dom i vidikovac.

⁶⁸ TZ SMŽ, dostupno na: <https://turizam-smz.hr/destination/cikloturizam-u-sisacko-moslavackoj-zupaniji/> (8. 8. 2022.)

Prva staza ima polazište na mostu Petrinjčice (Gupčeva ulica, Petrinja), prolazi Petrinjskom šetnicom (nasip), preko vile Gavrilović i Cepeliša do vrha. Druga polazi iz Hrastovice, preko ostataka stare Hrastovice i crkve sv. Duha. Treća polazi iz Gornje Bačuge pa se može ići Putem kestena ili označenim putem do vidikovca pa sve do vrha, a četvrta staza je Geološka transverzala Zrinske gore je trasa koja vodi od Petrinje, dolinom rječice Petrinjčice, preko Zrinske gore do Dvora na Uni.

Petrinjska šetnica proteže se od mosta Volontera u Gupčevoj ulici, nasipom uz Petrinjčicu, preko vile Gavrilović do spomenika poginulim braniteljima Domovinskog rata i poklonca sv. Iliji, preko starih petrinjskih vinograda i groblja sv. Roka i sv. Trojstva, bivšeg izletišta Pigik pa opet Gupčevom ulicom do početne točke.

Na području Hrvatske Kostajnice je oko 20km planinarske staze, koju godišnje prođe preko 5 000 planinara, ali i rekreativaca, kestenjara, gljivara... Jedna od staza nosi ime prema poginulom snimatelju Gordanu Ledereru- „Ledererova staza“. Planinarske aktivnosti organiziraju TZ Hrvatska Kostajnica i Planinarsko društvo „Djed“.

Organiziraju se i planinarski izleti na Zrinskoj gori, Čavić brdo (560m) preko Prijevoja Kamenice i bivšeg Spomen doma „Šamarica“. Na Zrinskoj gori su česte neoznačene rute poput rute: Gvozdansko - Beke – Kapija (521 m) – Goletne rudine – Mala rudina (548 m) – Brđani – Gvozdansko⁶⁹. Ovakve rute prolaze iskusni planinari uz vodstvo lokalnih planinara iz brojnih planinarskih društava Banovine (HPD Zrin- Petrinja, HPD Sveti Duh- Hrastovica, HPD Petrinja, HPD Pogledić- Glina i dr. Na području Topuskog nalazi se 5 označenih pješačkih ruta duljine 3,1-8,8 km, a sve su označene i prikazane na stranicama TZ.

c) Moto- cross

U selu Hrvatski Čuntić, Zelena dolina, koje je od Petrinje udaljeno 12 km nalazi se uređena, licencirana Moto-cross staza duga 1320m, a široka 6m. na ovoj se stazi održava prvenstvo Republike Hrvatske u motocrossu. Namijenjena je, također i za pripremanje natjecatelja te natjecanja i vožnju quadova (četverocikla).

⁶⁹ Planinarix, dostupno na: <https://planinarix.eu/index.php/hr/> (9. 8. 2022.)

d) Skijanje

Iako je područje Banovine brdovito i pogodno za razvoj skijališnog turizma, nedostaje uređenih terena i staza. Jedina uređena je skijaška i sanjkaška staza u Hrastovici za čije je uređenje zaslužan Skijaški klub "Vrelo" Hrastovica te se kroz organizaciju raznih aktivnosti nastoji potaknuti i ova vrsta turizma.

e) Adrenalinski sportovi

Raste potražnja za adrenalinskim i avanturističkim turističkim aktivnostima. Na Banovini je nekoliko takvih primjera: Centar Capriccia Nebojan pokraj Petrinje organizira razne aktivnosti poput paintballa, ljudskog nogometa, streličarstvo, vožnju quadova i razne natjecateljske igre. U Hrvatskoj Kostajnici organizira se rafting na rijeci Uni. Zavičajno društvo Zavičajno društvo iz Marinbroda pokraj Gline je uz uređenje etnomuzeja ima i šest čamaca za rafting na rijeci Glini te tako nastoji obogatiti turističku ponudu Banovine.

f) Kupališni turizam

Brojne rijeke Banovine pružaju mogućnost razvoja kupališnog turizma. U Petrinji se na rijeci Kupa nalazi uređeno Gradsko kupalište koje pruža rekreacijske i ugostiteljske sadržaje te je mjesto održavanja i manifestacija, naročito nakon potresa u kojem su oštećeni brojni objekti u gradu i niz neuređenih, lokalnih kupališta.. Hrvatska Kostajnica ima tri kupališta na Uni: Kavrlja (u blizini policijske postaje), Mađari (u blizini crkve sv. Antuna Padovanskog) i Otoka (u blizini Hotela Central). U ostalim mjestima kupališta su većinom neuređena, tako da je taj turistički potencijal tek djelomično iskorišten. Primjer osmišljenog i uređenog turističkog proizvoda su kupališta na bazenima Hotela Toplica u Topuskom, gdje se pruža cjelovita usluga, od smještaja, ugostiteljstva i brojnih drugih sadržaja.

5.5. Zdravstveni turizam

Zdravstveni turizam na Banovini ima svoju dugu povijest, a ona je vezana uz termalne vode nastale vulkanskom erupcijom prije oko 50 mil. godina. Ljekovita voda bogata natrijem, kalcijem, magnezijem i drugim tvarima korisna je u liječenju degenerativnih oboljenja sustava za kretanje (artroze kukova, koljena i dr.), izvan zglobnog reumatizma (periarthritis, tendinitis i dr.), metaboličkih bolesti lokomotornog sustava

(urički artritis – giht), ginekoloških bolesti i steriliteta, rehabilitaciji nakon operacija na lokomotornom sustavu, nakon traumatskih ozljeda sustava za kretanje, vertebralnih-vertebrogenih sindroma kralježnice, neuroloških bolesnika (nakon CVI, MS), lezija perifernog motornog neurona (polineuropatija), prirođene luksacije kukova, tortikolisa i dr., rehabilitaciji nakon sportskih ozljeda itd. posebno su značajne cretne, tresetne ili „blatne kupke“ koje postoje još samo u Češkoj.⁷⁰

Blagodat ovih kupki prepoznali su svi stanovnici ovog područja još od doba starih Japoda i Rimljana, a od 19. stoljeća, Topusko je uvršteno na popis europskih lječilišta. Lječilište je dio sustava javnog zdravstva i usmjereno na korisnike državnog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO). Danas u okviru Lječilišta Topusko djeluje tvrtka Top - Terme d.o.o. u sklopu koje je Hotel Toplica s 232 ležaja u 58 jednokrevetnih i 88 dvokrevetnih soba, dva restorana (pansionski i a la carte), rekreacijski centar sa zatvoreno otvorenim bazenom, saunama, sportskom dvoranom, teretanom, automatskom kuglanom, poslovnica banaka, barovima, suvenirnicama i vanjskom terasom. Uz hotel se nalazi i kompleks od 5 bazena različitih dubina, veličina i temperatura te brojni sportsko- rekreacijski sadržaji. Temperatura termalne vode je od 68 °C do 72 °C, dok je temperatura u bazenima od 27 °C do 34 °C.⁷¹ Uz smještaj u hotelu, korisnicima lječilišta i turistima nudi se i smještaj u brojnim privatnim sobama i apartmanima. Tako se ponuda ne ograničuje samo na korisnike HZZO-a već i na sve ostale, domaće i strane turiste.

Turisti, koji su korisnici usluga zdravstvenog turizma svoj boravak mogu organizirati poliklinički- pruža im se usluga u ustanovi Lječilišta i smještaj u ugostiteljsko turističkom objektu Top – Terme d. o. o. , stacionarno- direktno obavljaju usluge i imaju smještaj u Lječilištu Topusko te ambulatno- pruža im se usluga u zdravstvenoj ustanovi Lječilište Topusko, smještaj u privatnim smještajnim objektima ili u Top-Termama d.o.o.

Prema plaćanju, struktura gostiju je podijeljena na goste (pacijente) u Lječilištu koji svoju uslugu obavljaju u potpunosti na teret HZZO-a i onih koji smještaj plaćaju sami,

⁷⁰ Lječilište Topusko, Termalna voda, dostupno na: <https://www.ljeciliste-topusko.hr/termalna-voda/> (9. 8. 2022.)

⁷¹ Top Terme Topusko, dostupno na: <http://www.topterme.hr/s-nama-o-termama-a1-3> (9. 8. 2022.)

a zdravstvene usluge (terapije) ostvaruju na teret HZZO-a te komercijalne goste koji svoju uslugu, terapije i smještaj, u potpunosti sami plaćaju.

Prema podacima TZ općine Topusko o broju dolazaka turista, vidljiv je pad broja dolazaka turista 2021. godine u odnosu na 2018. i prethodne godine. Naime, 2018. godine ostvareno je ukupno 16 087 dolazaka turista s 69 799 noćenja, od kojeg broja se na Top Terme d. o. o. odnosi 65 006 noćenja (93%), dok je ukupan broj dolazaka u 2021. bio 3 385, a noćenja 13 441.⁷² Uzrok ovako velikom padu broja dolazaka i noćenja leži, prije svega u pandemiji izazvanoj virusom COVID-19, ali i potresom iz 2020., nakon kojeg je u prostorima Lječilišta i Top Termi smještena većina korisnika Doma umirovljenika Petrinja.

Kako bi se zdravstveni turizam nastavio razvijati nužna su ulaganja u dotrajalu infrastrukturu Lječilišta i Top Termi. Godine 2022. počela je energetska obnova i uređenje interijera kojima će se povećati energetska učinkovitost i poboljšati smještajni kapaciteti. Ove su investicije vrijedne 20 milijuna kuna.⁷³ Poboļjšana infrastruktura utjecat će osim na rast zdravstvenog turizma i na ostale oblike turizma poput sportsko-rekreacijskog, manifestacijskog i kongresnog turizma.

5.6. Manifestacijski turizam

Manifestacije su organizirane društvene pojave specifičnog sadržaja, profila sudionika, broja posjetitelja i vremena trajanja. Njih karakterizira značaj sadržaja, važnost sudionika, značaj rezultata, odnosno, masovnost pojave.⁷⁴ One posjetitelju predstavljaju priliku za zabavu, odmor, društveno ili kulturno iskustvo, koje je izvan uobičajenog i svakidašnjeg događanja. Razlozi njihovog organiziranja mogu biti različiti: obilježavanja nacionalnih praznika, iznimna kulturna ostvarenja, sportska događanja, sajmovi itd.

Tablica 3. Pregled događanja/ manifestacija na području Banovine.

⁷² Izvješće o izvršenju programa rada TZO Topusko 2021., dostupno na: www.turizam-topusko.com/wp-content/uploads/2022/03/Izvješće-o-izvršenju-programa-rada-TZO-Topusko-za-2021.pdf (9. 8. 2022.)

⁷³ Sisak portal, 20 milijuna kuna za energetska obnovu i unutarnje uređenje Lječilišta Topusko, dostupno na: https://sisakportal.hr/zupanija/20-milijuna-kuna-za-energetsku-obnovu-i-unutarnje-uredenje-ljecilista-topusko/?meta_refresh=true (10. 8. 2022.)

⁷⁴ Kesar O.: Specifični oblici turizma, nastavni tekst za predavanje na kolegiju Specifični oblici turizma na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, 2015.

Mjesto	Manifestacija	O manifestaciji
Glina	Dan grada	-6. kolovoza- sportska, zabavna, kulturna i gastro ponuda
	Fašnik, Dani kruha i zahvalnosti za plodove zemlje	- tradicionalne manifestacije
Gvozd	“Đedova kosidba”	-kulturno – povijesna, turistička manifestacija, koja njeguje i valorizira običaje i tradiciju , održava se od 2010.
Hrvatska Dubica	Dan općine	- 4. kolovoza
	Dubički folklorni susreti	- kolovoz; domaćin KUD „Jeka“
Hrvatska Kostajnica	Kestenijada	-jedna od najvećih manifestacija u Sisačko-moslavačkoj županiji, oko 35 000 posjetitelja; održava se početkom listopada
	Likovna kolonija	- od 1999.; održava s ciljem ciljem formiranja i kontinuiranog obogaćivanja fundusa buduće Gradske galerije Hrvatska Kostajnica reprezentativnoj zgradi Građanske učione
	Fašnik u Hrvatskoj Kostajnici	- veljača; tradicionalna povorka
	Kobasijada	- ožujak, predstavljanje lokalnih proizvođača mesnih delicija, degustacije
	Venecijanska noć	-srpanj; revija ukrašenih i osvijetljenih unskih čamaca
	Međunarodna Una regata	-zajedničko događanje gradova i općina s obje strane rijeke Une
Jasenovac	Dani graditeljske baštine u Krapju	-rujan, kulturno-umjetnički i zabavni program, sadržaji prilagođeni svim uzrastima, bogata gastronomska ponuda
	Smaragdni ekološki filmski festival	-festival edukativnih filmova koji ukazuju na probleme kojima se suočava naš planet
	Jasenovačka milja	- ulična utrka , svibanj

	- brojne manifestacije poput Maškara, proslave sv. Nikole, proslave Dana općine isl	
Petrinja	<p>Petrinjski fašnik</p> <p>Uskrs u Petrinji</p> <p>Mali ulični festival 53nja</p> <p>Zrin festival</p> <p>Ljeto u Petrinji</p> <p>Lovrenčevo u Petrinji</p> <p>Dani sjećanja</p> <p>Festival kestena – Planinarska kestenijada – Hrastovačka gora, planinarski dom</p> <p>Advent u Petrinji</p>	<p>-veljača</p> <p>- travanj; brojna događanja vezana uz obilježavanje Uskrsa: uprizorenje Pasije, likovne radionice, sajam...</p> <p>-svibanj</p> <p>-krajem svibnja, početkom lipnja; održava se od 2015. godine na području Sisačke biskupije u organizaciji Hrvatske udruge Ars Organi Sisciae u cilju promocije kulturne baštine Zrinskih u Hrvatskoj, a osobito u Hrvatskom Pounju i na Banovini</p> <p>-lipanj/srpanj; biciklijade, koncerti, Antunovski susreti u Hrvatskom Čuntiću, proslava sv. Jakova u Mošćenici, FLIK-Festival lončarstva i keramike</p> <p>-5.8. programi vezani uz Dan domovinske zahvalnosti i Dan branitelja, proslava oslobođenja grada, sportska događanja (malonogometni turniri, moto susreti i sl.), 10. 8. Dan sv. Lovre zaštitnika grada; velika Gospa u Gorama, likovna kolonija; Bartolovski susreti-Hrastovica</p> <p>- programi u znak sjećanja na stradanja Petrinjaca i hrvatskih branitelja u Domovinskom ratu na području grada Petrinje</p> <p>-listopad</p>

		-prosinac; proslava božićnih običaja uz brojna događanja- Božićni sajam Tominje u Petrinji, Novogodišnji bal plesnog kluba SPK Petrinia, Blagdanski koncert GLG Petrinje i gostiju
Sunja	Državna konjogojska izložba	-srpanj, predstavljanje autohtonih pasmina, promocija kulturne, povijesne i nacionalne baštine i turizma
Topusko	Gljivarijada Vidovo u Topuskom Malonogometna ljetna liga Polumaraton Topusko Biciklijada Kestenijada Advent u Topuskom	-lipanj: izložba, degustacija i branje gljiva -lipanj; obilježavanje blagdana i Dana općine -kolovoz -srpanj/kolovoz -rujan -listopad -prosinac

Tablica 3. Pregled događanja/ manifestacija na području Banovine, izrada autorice prema podatcima dostupnim na web stranicama TZ Petrinja, Topusko, Hrvatska Kostajnica i Jasenovac te općina Hrvatska Dubica, Gvozd <https://www.gvozd.hr/turisticka-zajednica/> i Glina.

Iz navedenih podataka u Tablici 3. vidljiv je velik broj sportskih, kulturnih, gospodarskih i vjerskih događanja na području Banovine koja u mnogome obogaćuje turističku ponudu. Širok je raspon sadržaja, od gljivarenja do koncerata klasične glazbe. Teško je pobrojati i evidentirati sve manifestacije, jer pojedini gradovi i općine nemaju uređene podatke i pregled događanja. Pojedine TZ su dobro organizirane i aktivne u promociji manifestacija kao npr. TZ Hrvatske Kostajnice, Topuskog i Petrinje. Iako je većina manifestacija lokalnog karaktera, sve više se radi na njihovoj boljoj promociji i prepoznatljivosti, jer manifestacije imaju pozitivan utjecaj na revitalizaciju tradicije, potiču lokalnu zajednicu na sudjelovanje, aktiviraju sve aspekte turističke usluge, utječu na povećanje poreznih prihoda, omogućuju poslovne prilike i povećavaju zaposlenost, što je važno upravo za ruralno i gospodarski slabo razvijeno područje Banovine.

5.7. Kulturno- povijesni turizam

Kulturno- povijesni turizam motiviran je u cijelosti ili u znatnoj mjeri interesom za kulturnu, povijesnu, umjetničku baštinu i interesom za upoznavanjem načina života i tradicije nekog mjesta, područja ili zemlje. Turiste koji dolaze na određeno područje s ciljem proučavanja, razgledavanja i upoznavanja baštine možemo nazvati i „kulturnim turistima“. Velik je broj onih kojima to nije primarni cilj, ali tijekom putovanja obilaze muzeje, spomenike ili zanimljive povijesne lokalitete ili su privučeni nekim kulturnim događanjem i sudjeluju u kulturnim aktivnostima.

Brojni su primjeri zemalja i gradova u kojima cvate takav oblik turizma, poput Grčke- Atene, Rima, Londona, Pariza, Barcelone ili Jeruzalema. Neki od hrvatskih primjera su Dubrovnik, Split, Zadar, Pula... Banovina se ne može mjeriti s takvom svjetskom i domaćom konkurencijom po uređenosti povijesnih lokaliteta, broju muzeja ili kulturnih događanja, ali posjeduje veliki potencijal i dobru osnovu za razvoj kulturno- povijesnog turizma. Kako je vidljivo iz pregleda resursa kojima Banovina raspolaže, prošlost ovog područja ostavila je brojne tragove u spomeničkoj baštini, na kulturi i načinu života ljudi, a na kojima se može graditi turistička ponuda.

Kulturno- povijesna baština Banovine obuhvaća arheološka nalazišta, urbane i ruralne spomeničke cjeline, memorijalna područja i spomenike, pojedinačne sakralne i profane građevine, svjetovne građevine- fortifikacije, vrtnu arhitekturu i etnografsku građu. Poseban značaj imaju građevine i mjesta vezana uz poznate osobe koje su rođene na Banovini ili su ovdje živjele i radile. Tablica 4. donosi popis kulturne i povijesne baštine Banovine s kratkim opisom pojedinog primjera.

Tablica 4. Kulturno- povijesna baština Banovine

Redni broj	Kratki opis	Kategorija	Mjesto
1.	Rimski vodovod (Kraljevčani) - tragovi vodovoda kojim se Siscia snabdijevala vodom iz Hrastovice.	Arheološko nalazište	Kraljevčani
2.	Rimska cesta i rimsko vrelo u Kotar šumi	Arheološko nalazište	Kotar šuma, Petrinja
	Arheološki prapovijesni lokalitet Kordić brdo	Arheološko nalazište	Donji Kukuruzari

3.	Arheološka nalazišta na području Hrvatske Kostajnice, Dvora, općine Majur, Sunje i Hrvatske Dubice- nalazišta pripadaju bakrenodobnoj vučedolskoj kulturi, brončanom dobu te antici ⁷⁵	Arheološko nalazište	Hrvatska Kostajnica, Hrvatska Dubica, Dvor, Sunja, Majur
4.	Bojna-Brekinjova Kosa; ranosrednjovjekovni nalazi, među njima i 37 grobova, neprocjenjivi su za poznavanje najranije hrvatske povijesti u razdoblju od 7. do 9. stoljeća	Arheološko nalazište	Glina
5.	Ostatci crkve i kapelice iz ranog srednjeg vijeka- u unutrašnjosti zdanja pronađeni su brojni, vrlo dobro očuvani grobovi	Arheološko nalazište	Topusko, zaseok Pajići
6.	Arheološko nalazište Jeresimići glavica – Arheološko nalazište Pješčanica-prema nalazima keramike može se svrstati u kasnobrončanodobno naselje. Naselje je omeđeno dobro izrađenom terasom. Uz nalazište na položaju groblja u Pješčanici čini vjerojatno dio naseobinskog sustava.	Arheološko nalazište	Općina Gvozd
7.	Arheološko nalazište Humka Podgorje- Prema nalazima keramike nalazište se može datirati od kasnog brončanog do razvijenog željeznog doba. Naselje se nalazi na brežuljku, a omeđeno je velikim zemljanim humkom.	Arheološko nalazište	Općina Gvozd

⁷⁵ Franković F., Đukić A., Mihelić S., Prilog poznavanju arheoloških lokaliteta na području Hrvatske Kostajnice te općina Majur i H. Dubica; Najstariji nalazi s proučavanog područja pripisani su bakrenodobnoj vučedolskoj kulturi, a potječu s položaja Osječenica, Gradina iznad Goričke i Ljeskovac te Unčani. Nalazi iz pretpovijesnog razdoblja su oni pripisani kasnom brončanom dobu – ostave Javornik i Matijevići. Na položaju Narda kod Dvora pronađeno je 13 žarnih grobova iz kasnoga brončanog doba. Mlađem željeznom dobu pripisani su nalazi s Osjenčice i Gradine kod Goričke, gdje su zabilježeni tragovi rudarenja željezne (limonit) te srebrne i olovne (galenit) rudače. Iz razdoblja antike potječe više vrsta nalaza i to s različitih lokacija, a svakako valja istaknuti pet miljokaza iz okolice Baćina koji ukazuju na naseljavanje u razdoblju Rimskog Carstva od kraja 2. do početka 4. stoljeća. Na rimsku prisutnost na proučavanom prostoru ukazuju i nalazi novca iz Donjih Cerovljana i Dvora na Uni, mnoštvo novca i ulomak rimskog žrtvenika posvećenog Jupiteru iz Goričke, više zlatnika cara Valentinijana iz Graduše Posavske (Sunja), dio olovnog sarkofaga i opeke s položaja „Vladića jama“ ili „Kločkovača“, miljokazi i nalazi novca iz Hrvatske Dubice, miljokaz s položaja Tirol iz Hrvatske Kostajnice, kao i nalazi rimskog novca iz Zatona. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/393545> (14. 8. 2022.)

8.	Samostan i crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Gorama najstariji je srednjovjekovni sakralni lokalitet područja Banovine- na mjestu templarske crkve bila romanička crkva iz 12. st., prije dolaska templara na ovo područje. Na mjestu starije crkve templari grade novu crkvu u ranogotičkom stilu i jedini je primjer templarske ranogotičke crkve na ovim prostorima.	Arheološko nalazište	Gora, Petrinja
9.	Arheološki lokalitet Klinac – nalazi se iznad sela Klinac. Najraniji nalazi nađeni na padinama mogu se datirati u 5. i 4. st. Pr. Kr.. Naseljavanje na tom lokalitetu ima kontinuitet življenja u starije željezno doba, rimsko doba pa sve do izgradnje srednjovjekovnog burga.	Arheološko nalazište	Klinac, Petrinja
10.	Gorski grad u Gorama nalazi se na uzvišenju iznad naselja Gora, oko 1 km sjeverno od kapele sv. Ivana i Pavla- srednjovjekovna utvrda, kvadratnog tlocrta s polukulama i branič kulom kružnog tlocrta te opkopom. U darovnici kralja Bele IV 1242. godine spominje se grad u Gorama koji je bio u posjedu templara no prema vidljivim ostacima utvrda bi pripadala razdoblju obrane od Turaka. Prema povijesnim izvorima u 16. st. pripadala je grofovima Frankopanima Slunjskim. Turci su je osvojili 1592. godine.	Arheološko nalazište	Gora, Petrinja
11.	Stara srednjovjekovna Petrinja nalazila se pokraj sela Jabukovac na brijegu zvanom Gradina, sam razgled ovog lokaliteta odaje postojanje neke davne građevine dok daljnja istraživanja tek predstoje.	Arheološko nalazište	Jabukovac, Petrinja
12.	Kiringrad- najraniji prikupljeni nalazi mogu se uvrstiti u lasinjsku kulturu, važna karakteristika lasinjske kulture je naseljavanje tzv. gradina, isturenih, lako	Arheološko nalazište	Općina Gvozd

	obranjivih brežuljaka, naseljen je i krajem brončanog doba (oko 1000. pr. Kr. ili nešto ranije) te je, čini se, ostao važno uporište sve do dolaska Rimljana, a sudeći prema ostacima bio je naseljen i u srednjem vijeku		
13.	Turska Kosa - prapovijesno svetište sa stotinama glinenih «idola».	Arheološko nalazište	Topusko
14.	Utvrda Glina- 18.st.	Arheološko nalazište	Glina
15.	Stara gradska jezgra grada Petrinje – nastala je uglavnom u razdoblju od 1788. do 1793. kada se u stilu kasnog baroka i klasicizma oko prostora centralnog gradskog trga izgradio niz jednokatnih kuća bogatijih građana Petrinja. Na području grada nalaze su se i zaštićene pojedinačne profane zgrade: Gradska Munjara (uništena u potresu), Stara klaonica Gavrilović, Zgrada Prve hrvatske tvornice salame (dio uništen u Domovinskom ratu, a ostatak srušen nakon potresa), Zgrada gradskog kupališta...	Urbana spomenička cjelina s posebno zaštićenim profanim zgradama	Petrinja
16.	Povijesna jezgre Hrvatske Kostajnice- zaštićena zone povijesne jezgre Hrvatske Kostajnice (Mađari - trg Nikole Šubića Zrinskog - ulica D. Trstenjaka), uz proširenje na uže kontaktno područje oko Starog grada na desnoj obali Une. Posebno zaštićene građevine su: Župni dvor Hrvatska Kostajnica iz 8. st., Hotel „Central“, „Napoleonske zgrade“ (dvije kasnobarokne palače)	Urbana spomenička cjelina s posebno zaštićenim profanim zgradama	Hrvatska Kostajnica
17.	Urbana jezgra grada Gline- povijesne cjeline i dijelovi povijesnih cjelina gradskog karaktera. Niz je posebno zaštićenih zgrada od kojih se mogu izdvojiti: zgrada stare škole, „ Kuća	Urbana spomenička cjelina s posebno zaštićenim profanim zgradama	Glina

	hrvatske himne“ (kuća u kojoj je živio i radio Josip Runjanin), Hotel „Casina“, župni dvor i parohijska kuća...		
18.	Hrastovica- nekada važan srednjovjekovni grad, opustošen je u vrijeme turskih napada. Po uspostavljanju mira naseljavaju ga franjevci iz Bosne hrvatskim katoličkim stanovništvom.	Ruralna cjelina	spomenička Hrastovica, Petrinja
19.	Povijesna seoska cjelina naselja Krapje- Očuvano je 80-ak drvenih kuća, uglavnom katnica i znatan broj tradicijskih gospodarskih zgrada. Naselje Krapje visoko je valorizirano te ima nacionalni značaj i jedino je selo u Hrvatskoj koje ima status Sela graditeljske baštine u kojem se od 1995.g. tradicionalno obilježava Dan europske baštine.	Ruralna cjelina	spomenička Krapje, Jasenovac
20.	Povijesno seosko naselje Drenov Bok- stambene i gospodarske zgrade imaju značajke posavske drvene tradicijske arhitekture građene hrastovom građom. Očuvano je 70-ak drvenih kuća, uglavnom prizemnica, zabatno orijentiranih prema ulici.	Ruralna cjelina	spomenička Općina Jasenovac
21.	Povijesna seoska cjelina Greda Sunjska- Nalazi se u kontaktnoj zoni Parka prirode Lonjsko Polje. Proteže uz cestu sjeverno od rijeke Sunje prema Savi. Prema povijesnim podacima spominje se kao sjedište gredsko-sunjske župe u Gredi Sunjskoj 1344.g., a krajem 17-og na početak 18-og stoljeća kao dio topolovačkog vlastelinstva u vlasništvu obitelji Keglević.	Ruralna cjelina	spomenička Sunja
22.	Stari župni dvor- jednokatnica većih dimenzija podignuta je u kasnobarokno-klasicističkim oblicima u prvoj polovici 19.	Sakralno- graditeljska baština	profana Sunja, Greda Sunjska

	st. na ulazu u naselje Greda Sunjska iz pravca Sunje.		
23.	Crkva Svih svetih u naselju Baćin također je razorena tijekom domovinskog rata, a obnovljena je 2005. godine	Pojedinačna sakralna građevina	Baćin
24.	Arheološki ostatci crkve Našašća sv. Križa- u Zrinu nalaze se u južnom dijelu naselja Zrin, podno južnih obronaka Zrinske gore, na području općine Dvor. Povijest lokaliteta seže do 1334. godine.	Arheološka baština	Dvor
25.	Crkva sv. Ilije- ostatci pravoslavne kapele nalaze se izvan naselja na brijegu iznad potoka Javnica, sagrađene odmah po dolasku pravoslavnog stanovništva na područje dvorskog kraja početkom 18. stoljeća, ali je kasnije pregrađivana. Godine 1995. spaljena je ova vrijedna kapela tako da su od nje do danas ostale samo ruševine zarasle u žbunje.	Sakralna graditeljska baština	Dvor, Javnica
26.	Crkva sv. Katarine- smještena je izvan naselja, na povišenom mjestu. Na istom mjestu postojala je drvena crkva koju su spalili Turci, a iz požara je bio spašen oltar sa slikom sv. Katarine. Na spomen bitke s Turcima barun Stjepan Patačić podigao je kapelu sv. Katarine u Divuši nad Unom 1748/50. godine. U Domovinskom ratu crkva sv. Katarine je minirana, a inventar je uništen. Crkva sv. Katarine ubraja se u vrijedne sakralne spomenike na području Banovine te ima visoku arhitektonsku i povijesnu vrijednost.	Pojedinačna sakralna građevina	Dvor, Divuša
27.	Crkva sv. Petke Paraskeve- jednobrodna građevina pravokutnog je tlocrta s poligonalnim svetištem. Na glavnom pročelju uzdiže se zvonik u gornjem dijelu	Pojedinačna sakralna građevina	Dvor, Gornji Javoranj

	<p>poligonalnog tlocrta s limenom izduženom lukovicom i lanternom. Lađa je nadsvođena češkim kapama. Pročelje je raščlanjeno plitkim lezenama, obrađeno horizontalnim rešetkama, a između lezena nalaze se prozori. Crkva je sagrađena 1790. godine.</p>		
28.	<p>Crkva Velikomučenika Georgija- u središtu naselja Dvor na rubu središnjeg parka. Sagrađena je 1880-81. godine u oblicima historicizma. Objekt je jednobrodan, pravokutnog tlocrta nadsvođen češkim svodovima oslikanim 1904.g.</p>	Pojedinačna sakralna građevina	Dvor
29.	<p>Kapela sv. Spasa- pravoslavna kapela sv. smještena u gustom šumi povrh sela. Sagrađena je sredinom 18. stoljeća od drva, od tesanih planjki na uglovima („lastin rep“), a počiva na kamenom podnožju. Ikonostas je 1897. godine slikao karlovački slikar Jakov Šašel. Danas je potpuno napuštena i ruševna.</p>	Pojedinačna sakralna građevina	Dvor, Ljeskovac
30	<p>Pravoslavni parohijalni hram Preobraženja Hristovog u Rujevcu- Parohijalna crkva u Rujevcu jednobrodna je građevina pravokutnog tlocrta, sagrađena 1887. godine uz cestu unutar naselja Rujevac..</p>	Pojedinačna sakralna građevina	Dvor, Rujevac
31.	<p>Ruševine crkve sv. Marije Magdalene- Gotička crkva sv. Marije Magdalene (Margarete) stoji kao ruševina bez krova, a sagrađena je na povišenom položaju, zapadno od utvrde Zrin. Crkva je ostala sačuvana. Prema izvorima se uz njezin južni dio nekada nalazio samostan.S pada u red najznačajnijih</p>	Pojedinačna sakralna građevina	Dvor, Zrin

	srednjovjekovnih sakralnih građevina na području sjeverne Hrvatske.		
32.	Župna crkva sv. Ivana Nepomuka- 1776. sagrađena je mala kapelica u današnjem središnjem glinskom parku. 28. rujna 1824. počela je gradnja nove župne crkve, a 12. veljače 1830. svečano je posvećena. Potpuno je srušena za vrijeme Domovinskog rata (1991 – 1995.) od strane pobunjenih Srba i agresorske JNA. Gradnja nove crkve je započeta 2000. godine na novoj lokaciji u blizini rijeke Gline, a posvećena je 22. rujna 2002.	Pojedinačna sakralna građevina	Glina
33.	Crkva sv. Franje Ksaverskog- iz 1726., srušena u Domovinskom ratu, obnovljena 2009. godine.	Pojedinačna sakralna građevina	Glina, Viduševac
34.	Crkva sv. Antuna Padovanskog	Pojedinačna sakralna građevina	Glina, Gornja Bučica
35.	Crkva sv. Ilije proroka- Župa Maja spada među najstarije župe na Banovini. Ime Maja prvi put se spominje u listini kralja Andrije II. 1213. godine. Ova crkva podignuta je 1830., devastirana u Domovinskom ratu, obnovljena 2002.godine.	Pojedinačna sakralna građevina	Glina, Maja
36.	Crkva Ranjenog Isusa- posvećena1830. , obnova nakon devastacije u Domovinskom ratu počinje 2016.	Pojedinačna sakralna građevina	Glina, Mala Solina
37.	Crkva Rođenja Blažene Djevice- pravoslavna crkva izgrađena 1963.	Pojedinačna sakralna građevina	Glina
38.	Župna crkva Presvetog trojstva – imala je tri zvonika, srušena je do temelja, a bila je spomenik nulte kategorije, građen od 1753. do 1771. godine, 1804. potpuno opremljenu posvetio ju je biskup Maksimilijan Vrhovec. Crkva je	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Dubica

	obnovljena. U Hrvatskoj Dubici osim župne crkve bile su još dvije Kapele, također srušene 1991. Kapela Srca Isusovog sagrađena je 1898., a grobljanska crkva posvećena Blaženoj Djevici Mariji sagrađena je prije 160 godina. Ista je obnovljena 1998.		
39.	Franjevački samostan i crkva sv. Antuna Padovanskog- Prvotno mjesto samostanu bilo je na mjestu današnjeg groblja i kapele sv. Ane uz Unu. Stari samostan uništili su Turci. 1991. samostan i crkva su teško oštećeni kao i pripadajući im inventar. 1995. na osnovi detaljne dokumentacije započinje obnova, kojoj prva faza građevinskih radova završava 1998. Crkva i samostan su obnovljeni.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica
40.	Župna crkva sv. Nikole biskupa- spominje se 1334.g. Nakon osnutka župe 1697., obnavlja se i povećava drvena kapela 1714. Nova crkva zida se 1771. sa svodom nad svetištem, kao dvoranska s užim zaobljenim svetištem i s tornjem na ulazu. Popločena je kamenom iz stare crkve. Crkva se obnavlja 1827., a 1830. se prvi put oslikava. Kvalitetan barokni inventar je uništen. 1991. potpuno uništena.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica
41.	Parohijska crkva sv. Arhangela Mihaila i Gavrila- drvena kapela se gradi 1713. g. Zidanje nove parohijske crkve – jednobrodne građevine pravokutnog tlocrta s poligonalnom apsidom i zvonikom iznad pročelja počinje 1733, a 1774. i 1843. je obnavljana. 1941. srušena. Nakon Drugog svjetskog rata obnovljena u eklekticističkom oblikovanju.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica
42.	Kapela sv. Roka, preventivno zaštićena, zavjetna kapela protiv kuge, smještena na	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica

	brdu iznad župne crkve, sagrađena 1734.g. Obnovljena 1892.,a 1991. srušena.		
43.	Kapela sv. Ane i groblje- zidana na mjestu starije drvene kapele 1720.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica
44.	Kapela sv. Ilije i Luke- sagrađena 1887. Pravokutnog tlocrta sa zaobljenim svetištem i zvonikom. Svođena. Oltar s kraja 19. st. 1991. djelomično uništeno. Obnovljena nakon Domovinskog rata.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska kostajnica, Utolica
45.	Pravoslavna kapela sv. Gospe- starija kapela se spominje 1749. Tijekom 19.st. zida se nova, pravokutnog tlocrta s užim svetištem završenim segmentnom apsidom, te zvonikom. Svođena. Ikonostas iz 19.st. Zapušteno.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica- Tirol
46	Pravoslavna kapela sv. Petra i Pavla- smještena na groblju. Sagrađena 1755. Jednobrodna, pravokutna barokna građevina s drvenim bačvastim svodom; ikona iz 1755. 1941. srušena.	Pojedinačna sakralna građevina	Hrvatska Kostajnica
47.	Crkva sv. Antuna Padovanskog i župni dvor- jednobrodna građevina dvoranskog tipa, s užom polukružnom apsidom, sakristijom uz sjeverno pročelje i zvonikom s piramidalnom kapom iznad glavnog pročelja, sagrađena 1831. g.	Pojedinačna sakralna građevina	Jasenovac, Krapje
48.	Crkva sv. Nikole- u središtu naselja Jasenovac. Crkva je dvoranskog tipa sa zvonikom u središnjoj osi glavnog pročelja koja spada među najveće župne crkve s područja Banovine, jedna je u nizu krajiških crkava građenih uglavnom 30-ih godina 19. st.	Pojedinačna sakralna građevina	Jasenovac
49.	Parohijalna crkva Pokrova Presvete Bogorodice- stoji na križanju putova koji	Pojedinačna sakralna građevina	Donji Kukuruzari

	vode u Komogovinu, Umetić i Kukuruzare. Građevina je podignuta 1877. godine.		
50.	Pravoslavni filijalni hram sv. Oca Nikole- U mjestu Lovča, jednom od najizoliranijih sela Banovinei, nalazio se hram Svetog Oca Nikole, spaljen 1941. godine. Danas na mjestu crkve, u blizini nekadašnje škole, stoji zvonik u obliku lovačke čeke. Iznad sela postoji šuma u kojoj se nalazi crkvište srednjovjekovne crkve.	Pojedinačna građevina	sakralna Donji Kukuruzari, Lovište
51.	Crkva Uspenja Bogorodice- sagrađena 1838. godine. Neposredno prije Domovinskog rata zvonik srušen 1944. je obnovljen, a tom su prilikom u ostacima staroga zvonika pronađene ikone koje pripadaju, po svoj prilici, komogovinskoj školi. Crkva nije uništena u Domovinskom ratu, ali je neodržavana.	Pojedinačna građevina	sakralna Majur, Komogovina
52.	Kapela sv. Ivana Krstitelja, 1888. godina, uništena u Domovinskom ratu, obnovljena i ponovi stradala u potresu 2020.	Pojedinačna građevina	sakralna Majur, Mračaj
53.	Parohijska crkva sv. Nikole u Gornjoj Meminskoj	Pojedinačna građevina	sakralna Majur, Gornja Meminska
54.	Kapela i groblje Sv. Petke i Parohijska crkva sv. Jovana	Pojedinačna građevina	sakralna Majur, Svinica
55.	Samostan i župna crkva Sv. Antuna Padovanskog- franjevci su podigli crkvu i samostan 1694. godine, a 1729. godine započela je gradnja nove zidane crkve od kamena. Gradnja je potrajala 17 godina. Tijekom povijesti često puta uništavani, zadnji put 1991. kada su ih teško oštetili srpski pobunjenici. Obnovljeni nakon Domovinskog rata.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Hrvatski Čuntić
56.	Župna crkva Sv. Bartola Apostola- sagrađena u doba biskupa Jurja Haulika od 1840. do 1843. godine. Spomenik kulture A kategorije u potpunosti su srušili srpski pobunjenici i na tom mjestu	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Hrastovica

	prokopali put. Crkva je ponovo izgrađena na istom mjestu prema izvornom izgledu.		
57.	Kapela Majke božje od sedam žalosti - drvena kapela, nekad vrlo vrijedna s bogatim inventarom, stradala u Domovinskom ratu. Obnovljena.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Taborište
58.	Kapela sv. Petra- spominje se u 14. stoljeću u povijesnim izvorima, a nalazi se na groblju izvan naselja Taborište.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Taborište
59.	Kapela Uzvišenja svetog križa	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Križ Hrastovački
60.	.Crkva sv. Jurja - kapelica specifične drvene arhitekture.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Mala Gorica
61.	Kapelica Gospe Snježne	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Mala Gorica
62.	Crkva sv. Lovre - crkva je podignuta 1780. godine pod patronatom austrijske carske kuće i Marije Terezije. Posvećena zaštitniku grada Petrinje svetom Lovri. Spomenik je nulte kategorije, razorena je u Domovinskom ratu te ponovno sagrađena prema originalu.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja
63.	Kapela Glavosjeka sv. Ivana- – sagrađena sredinom 19. stoljeća. Obnovljena nakon Domovinskog rata.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Pecki
64.	Kapela sv. Jakova- sagrađena 1886.	Pojedinačna građevina	sakralna Petrinja, Mošćenica
65.	Crkva sv. Marije Magdalene-sagrađena 1824., jednobrodna je građevina pravokutnog tlocrta zaključena predvorjem s istočne strane i užim polukružnim svetištem sa zapadne strane smještena je u središtu naselja Sunja.	Pojedinačna građevina	sakralna Sunja
66.	Cistercitski samostan- samostan i crkva Blažene Djevice Marije izgrađeni su kao zadužbina Andrije II. tijekom 13. st. Crkvu smatraju najznačajnijim primjerom gotičke arhitekture u Hrvatskoj. Danas je vidljiv dio pročelja s pomno klesanim	Pojedinačna građevina	sakralna Topusko

	klesancima i bogatim profilacijama. Zemljani nasip oko samostana nastao je u 16. st. u vrijeme protuturskih ratova. Na uglovima su bile obrambene kule, a na jednoj od njih danas je mali drveni paviljon.		
67.	Pavlini samostan s crkvom sv. Petra- na vrhu Petrove gore. Osnovan 1303.g., a u cijelosti sagrađen 1328.godine, pripada među najstarije pavlinske samostane u Hrvatskoj. Za vrijeme Vojne Krajine ima kulu za stražu i koristi se za stanovanje. Stradao je u vrijeme turskih napada. Pavlini posjed preuzimaju krajiške vojne vlasti, te posada crkveni toranj pretvara u kulu za stražu, a samostan koriste za stanovanje. Danas je raspoznatljiv položaj samostanske crkve-čardaka te opkop.	Pojedinačna sakralna građevina	Topusko, Veliki Petrovac
68.	Utvrda Gvozdansko- uz cestu koja vodi od Gline prema Dvoru. Sagrađen je u 15. st. u renesansnom stilu. Utvrđeni grad podigla je obitelj Zrinski, a Nikola III. Zrinski u Gvozdanskom je kovao srebrni novac. Grad se spominje prvi put 1488. g, a u 16. st. zauzima važno strateško mjesto prema granici s Osmanlijama. Tek kada su Osmanlije protjerani preko Une, grad se obnavlja. Nakon neuspjeha obnove rudnika dolazi do napuštanja utvrde, a vojnici su ga zapalili početkom 19. st.	Svjetovne građevine- fortifikacije	Dvor
69.	Stari grad Zrin- ruševine na brijegu povrh istoimenog sela u općini Dvor. Burg je ovalnog oblika, a čine ga bedemi, branič kula, jedna trapezasta kula, uvučena pravokutna kula te tri ulaza. Na platou unutar bedema stajale su pomoćne građevine te manja crkva posvećena sv. Jurju. Burg Zrin podignut je u 13. stoljeću,	Svjetovne građevine- fortifikacije	Dvor

	a već 1347. godine ugarsko–hrvatski kralj Ljudevit daje Zrin Šubićima, kasnijim Zrinscima, u zamjenu za Ostrovicu. Osmanlije 1577. godine osvajaju Zrin. Spaljen u 19.st.		
70.	Pedalj grad- ruševina- srednjovjekovna utvrda srednjovjekovna utvrda iz 13.st, pripadala Babonićima, Šubićima i Zrinscima.	Svjetovne građevine- fortifikacije	Dvor, Pedalj
71.	Stari grad Kostajnica- Smješten na otoku Une, ispred današnjeg središta grada. Spominje se 1240.,1258. i 1272., a utvrđeni grad od 15.st. Njime vladaju obitelji arlandović, Frankopan i u 16. st Zrinski. Godine1556. pao je u ruke Turaka. U 17.st pod vlašću je cara, a od 1718 u sastavu Vojne Krajine. Grad je obnovljen sredstvima Ministarstva kulture, a za javnost je otvoren u listopadu 2011. godine.	Svjetovne građevine- fortifikacije	Hrvatska Kostajnica
72.	Utvrda Prekoveršac (Prevršac)- srednjovjekovna utvrda na sjevernoj strani Zrinske gore, iznad sela Prevršca u porječju rijeke Sunje, a podigli su ju oko 1470. godine hrvatski knezovi Zrinski kao važan dio europskog bedema od najezde Osmanlija. Očuvanost: ruševina.	Svjetovne građevine- fortifikacije	Donji Kukuruzari, Prevršac
73.	Utvrda Hrastovica - stari obrambeni srednjovjekovni grad s dvije utvrde, crkvom i samostanom, dio niza banskih utvrda. Spominje se u1326., a u 15. st. glavna strateška obrambena točka južno od Zagreba, odnosno najvažnija utvrda Banske krajine.	Svjetovne građevine- fortifikacije	Petrinja, Hrastovica
74.	Čuntić grad (Hrvatski Čuntić) - kulu je 1551. godine sagradio Zagrebački kaptol. Podignuta na uzvisini služila je kao stražarnica na putu koji povezuje Pokuplje	Svjetovne građevine- fortifikacije	Petrinja, Hrvatski Čuntić

	s dolinom Une. Napuštena je krajem 16. st. Vidljive zidine, iako je kula u lošem stanju.		
75.	Klinac grad (Klinac) - utvrđeni grad 8 km južno od Petrinje je manji peterokutni jednokatni renesansni kaštel čiji su zidovi kule sačuvani gotovo do svoje izvorne visine. u sklopu kaptolskih (biskupskih) utvrda	Svjetovne građevine- fortifikacije	Petrinja, Klinac
76.	Kula Pecki - četvrtasta kula nad potokom Utinjom, podignuta kao refugij okolnom stanovništvu, također u sastavu kaptolskih utvrda. Ostaci postoje i ulažu se naporu da se zaštiti..	Svjetovne građevine- fortifikacije	Petrinja, Pecki
77.	Park bana Josipa Jelačića	Vrtna arhitektura	Glina
78.	Strossmayerovo šetalište – krasi ga razno ukrasno bilje i drveće- srebrnastolisni javor, ginko biloba i velelisne lipe popularno zvane ilirke jer su zasađene u vrijeme Napoleonove Ilirije (1809.-1813.).	Vrtna arhitektura	Petrinja
79.	Fontana u gradskom parku – prvi javni spomenik grada. Sastoji se od ovalnog bazena na čijem su vijencu smještene četiri istovjetne brončane figure golog dječaka koji se pokušava popeti na tijelo velike kornjače iz čijih otvorenih usta izbija vodeni mlaz i puni bazen, rad kipara Ferde Ćusa 1912. godine	Vrtna arhitektura	Petrinja
80.	Engleski park- sadnju predložio austrijski car Franjo Josip, po uzoru na engleske parkove. Posebno zanimljiva u parku su dva stabla ginka i glazbeni paviljon, Očićeva sjenica, u kojem je svirao austrijski vojni orkestar.	Vrtna arhitektura	Topusko
81.	Park Opatovina- više puta, u okviru akcije Zeleni cvijet, proglašen najljepšim parkom u Sisačko – moslavačkoj županiji, 2006. godine dodijeljena mu je titula drugog najuređenijeg parka u kontinentalnoj	Vrtna arhitektura	Topusko

	Hrvatskoj. Vrijedan botanički lokalitet, koji se počeo uređivati oko samog samostana od 13. st., a 1818. nastaje planski zasađen park. .		
82.	Spomenik poginulim i nestalim braniteljima Domovinskog rata	Memorijalna područja i spomenici	Donji Kukuruzari
83.	Spomen soba Domovinskog rata - memorijalni prostor otvorena je u travnju 2017. godine, a posvećena je svim vojnim i civilnim žrtvama stradalima na području općine Hrvatska Dubica. U naselju Baćin 21. listopada 1991. godine počinjen je jedan od najstrašnijih zločina nad 56 hrvatskih civila za koji još nitko nije odgovarao, a čija su tijela ekshumirana u proljeće 1997. godine. Ovo je druga po broju žrtava masovaj grobnica u Republici Hrvatskoj.	Memorijalna područja i spomenici	Hrvatska Dubica, Baćin
84.	Kip Isusa Spasitelja (raskrižje ul. G.Lederera i A.Starčevića) Zavjetni kip (trg N.Š.Zrinskog) Brončana skulptura, autor: Ivan Sablić	Memorijalna područja i spomenici	Svi spomenici nalaze se u Hrvatskoj Kostajnici
85.	“Čukur”- na eksponiranoj lokaciji iznad rijeke Une zapadno od Hrvatske Kostajnice i obilježje pogibije G. Lederera Slomljeni pejzaž, ujedno je i zaštićena panoramska točka, vidikovac.	Memorijalna područja i spomenici	Hrvatska Kostajnica
86.	Spomen područje Jasenovac- istočno od mjesta Jasenovac. U središnjem djelu spomen područja je monumentalna skulptura Kameni cvijet. Spomen područje obuhvaća prostor na kojemu je od kolovoza 1941. g. do travnja 1945 g. postojao Koncentracijski logor Jasenovac. U okviru spomen područja je i Memorijalni muzej.	Memorijalna područja i spomenici	Jasenovac
87.	Spomenik „Golubica“, Domovinski rat	Memorijalna područja i spomenici	Majur

88.	Spomen križevi poginulim hrvatskim braniteljima	Memorijalna područja i spomenici	Petrinja, Hrastovica, Pecki, Brest, Pokupsko, Kraljevčani, Prnjavor, Dragotinci, Strašnik)
89.	Spomenik pukovniku Predragu Matanoviću i poginulim i umrlim osloboditeljima Petrinje	Memorijalna područja i spomenici	Petrinja
90.	Spomenik Banu Jelačiću- Banov kamen – podignut 1846. u znak zahvalnosti Josipu Jelačiću koji je sa svojim vojnicima uredio cestu od Gore do Župića te proširio cestu od Župića do Petrinje. Obnovljen spomenik ponovo je postavljen 2009. godine.	Memorijalna područja i spomenici	Petrinja, Župić
91.	Spomenik Stjepanu Radiću - otkriven 1936.g., dislociran s Trga Stjepana Radića u gradski park, miniran u ljeto 1991.g. Poslije Domovinskog rata pronađen i 3. rujna 2004. godine restauriran te postavljen na svoje mjesto na Radićevom trgu.	Memorijalna područja i spomenici	Petrinja
92.	Rimokatolička groblja sv. Trojstva i sv. Roka- Groblje sv. Roka smatra se najstarijim od sveukupno tri rimokatolička groblja u Petrinji, 1696. se gradi drvena kapela, a 1823. zidana kapela sv. Roka. Uništena u Domovinskom ratu 1992. te nakon njega obnovljena. Groblje sv. Trojstva- prvi ukopi bili neposredno poslije gradnje drvene kapele sv. Trojstva 1710., koju je kasnije zamijenila kasnobarokno – klasicističke jednobrodna kapela podignuta 1833. Kapela je također razorena u Domovinskom ratu. Obnovljena. Na ovim petrinjskim grobljima je velika koncentracija vrlo starih nadgrobničkih spomenika među kojima se ističu najstarije i vrlo vrijedne	Memorijalna područja i spomenici	

	ploče iz druge polovice 18. i prve polovice 19. stoljeća.		
93.	Spomenik Hrvatskim braniteljima Gline (na zapadnom izlazu iz grada).	Memorijalna područja i spomenici	Glina
94.	Spomenik banu Josipu Jelačiću	Memorijalna područja i spomenici	Glina
95.	Spomenik hrvatskoj himni	Memorijalna područja i spomenici	Glina
96.	Spomenik Franje Tuđmana	Memorijalna područja i spomenici	Glina
97.	Kamena spomenica- spomenik u Topuskom koji čuva ime Josipa Jelačića. Na živoj stijeni sačuvano je njegovo ime uklesano u kamen rukom nepoznate osobe.	Memorijalna područja i spomenici	Topusko
98.	Spomenik iz NOB-a u Topuskom; u Topuskom je također bilo i treće zasjedanje ZAVNOH-a u svibnju 1944.godine	Memorijalna područja i spomenici	Topusko
99.	Spomenik hrvatskim braniteljima	Memorijalna područja i spomenici	Topusko
100.	Lapidarij s rimskim arheološkim iskopinama iz 3. i 2. stoljeća prije naše ere, nalazi se u hodniku istočnog ulaza u hotel Toplica Top – Termi Topusko	Memorijalna područja i spomenici	Topusko

Tablica 4. Kulturno- povijesna baština Banovine, Izvor: Izrada autorice prema vlastitom istraživanju, prema web stranicama gradova i općina Banovine te njihovim TZ(<https://www.gvozd.hr/turisticka-zajednica/>, <https://www.grad-glina.hr/>,<https://www.opcina-jasenovac.hr/turizam/tz-opcine-jasenovac>, <https://www.hrvatska-dubica.hr/>, <https://tzg-hrvatska-kostajnica.hr/>, <https://petrinjaturizam.hr/> , 9- 15. 8. 2022.) i Strateški plan razvoja turizma destinacije Petrinja, https://petra.com.hr/strateski_dokumenti/Strate%C5%A1ki-plan-razvoja-turizma-destinacije-Petrinja.pdf (14. 8. 2022.)

Uz sve navedeno u tablici, važno je napomenuti etnografsku građu koju čuvaju uglavnom čuvaju obitelji u svojim zbirka. Folklornu baštinu njeguju i održavaju brojna kulturno- umjetnička društva (KUD) Banovine, kroz očuvanje narodnih pjesama i plesova, narodnih nošnji (npr. Pokupska i Banovska narodna nošnja) i običaja (npr. Betlemaši, Petrinja). Kao turističke atrakcije veliki potencijal imaju brojne predaje i legende (npr. Legenda o Cvijeti Brestovskoj, Peckom jezeru ili Klinac- gradu).

Mnogobrojne su i poznate osobe koje su obilježile ovaj kraj poput: bana Jelačića, Ivana Trnskog, Josipa Runjanina, Stjepana Radića, Slavka Kolara, Ante Kovačića, Krste Hegedušića, Otona Kučere i brojnih drugih.

Veliki broj sakralnih građevina i općenito sakralna baština pretpostavka su razvoju sakralnog i hodočasničkog turizma. Dodatni poticaj je i razvoj projekta Camino Banovina kao dijela hrvatske i europske mreže puteva sv. Jakova- Camino de Santiago, pod zaštitom UNESCO-a i Vijeća Europe. Razvojem ove tematske staze omogućit će se cjelogodišnji turizam kroz spajanje doživljaja očuvane prirode, brojnih rimskih i templarskih puteva, narodne i sakralne graditeljske baštine, gastronomije i svih drugih atrakcija koje nudi Banovina. To bi također bio i dobar put dolaska Banovine na europsku turističku pozornicu.

Kulturno- povijesni spomenici podložni su brojnim negativnim utjecajima, izazvanih prirodnim pojavama (poplave, potresi, vremenske prilike) ali i onih koje uzrokuje čovjek (npr. devastacija uslijed ratova). Upravo stoga su brojni spomenici u lošem stanju i potrebna im je obnova, a neki su nažalost, trajno izgubljeni. Slika 12. prikazuje dio urbane spomeničke cjeline grada Petrinje nakon potresa 29. 12. 2020. godine.



Slika 12. Petrinja je sada razoreni grad: Pogledajte fotografije iz zraka, Igor Kralj/PIXSELL, dostupno na <https://www.24sata.hr/news/petrinja-je-sada-razoreni-grad-pogledajte-fotografije-iz-zraka-736924> (14.8. 2022.)

Kulturno- povijesni turizam i, kao i ostali selektivni oblici turizma Banovine trebaju osmišljen i zaokružen turistički proizvod koji će kroz turističku ponudu biti ponuđen na

turističkom tržištu. Trenutno je ovaj popis kulturne baštine, popis uglavnom neiskorištenih mogućnosti.

5.8. Turizam katastrofe- potresni turizam

Moderne turiste sve više zanima i privlači upoznavanje i istraživanje mjesta tragičnih događaja, katastrofa i stradanja te je nastao novi oblik turizma- turizam katastrofe, mračni, crni turizam ili turizam tuge. Još stari Rimljani putovali su u mjesta gladijatorskih borbi kako bi se zabavili gledajući borbe, koje su u većini slučajeva završavale smrću gladijatora. Danas, privučeni proučavanjem povijesnih događaja ili raznim filmovima i serijama, turisti obilaze mjesta stradanja i katastrofa poput koncentracijskih logora iz Drugog svjetskog rata, nuklearne elektrane u Černobilu, mjestu rušenja zgrada „Blizanaca“ u terorističkom napadu na New York 2011., isušenog Aralskog jezera ili Pompeja s njegovim okamenjenim stanovnicima podno vulkana Vezuv.

Već spomenuti potresi koji su 2020., a nastavljaju se kroz 2021. i 2022. godinu, gotovo uništili mjesta Banovine mogla bi postati mjesta razvoja postpotresnog turizma. Brojne posjetitelje Petrinje, Gline i ostalih mjesta privlače očuvane atrakcije, ali i ruševine. Ukazuje se potreba za organizacijom tura posjetitelja koje će vodiči provesti po najzanimljivijim lokacijama kako bi se ispričala istina o onome što su stanovnici proživjeli tijekom i poslije potresa te povijesne priče vezane uz ruševine i poznate osobe koje su se tu rodile ili živjele.⁷⁶

Preduvjet posjeta i obilazaka je, prije svega, sigurnost, kako građana tako i posjetitelja-turista. Mnoge su građevine uklonjene u potpunosti ili djelomično, ali još uvijek postoje one koje ugrožavaju sigurnost. Također, ne treba zaboraviti i činjenicu kako se još uvijek nisu smirili potresi.

Budući obnova Banovine ide jako sporo, nije se obnovila niti jedna kulturno- povijesna građevina, mračni ili potresni turizam na Banovini ima vremena i preduvjeta za svoj razvoj.

⁷⁶ Cvjeta postpotresni turizam na Baniji: Radit će se ture s vodičima, dostupno na: <https://www.nacional.hr/cvjeta-postpotresni-turizam-na-baniji-radit-ce-se-ture-s-vodicima/> (14. 8. 2022.)

6. ZAKLJUČAK

Turizam, brže nego i jedna druga grana gospodarstva raste i razvija se u posljednjih sto godina kako u cijelom svijetu, tako i u Hrvatskoj. Razvija se odolijevajući svim izazovima, od ratova, pandemija, ekonomskih kriza do prirodnih katastrofa. On omogućuje povezivanje i rast svih gospodarskih grana pojedine zemlje, područja ili mjesta. Promjene na tržištu, sve zahtjevnija turistička potražnja, sve brojnija konkurencija, društvena i politička kretanja utječu na turističku ponudu te potiču promjene i inovativnost u osmišljavanju turističkog proizvoda destinacije. Prilikom za razvoj ovdje dobivaju selektivni oblici turizma, koji se oblikuju prema potrebama i željama turista. Turističkim destinacijama koje nemaju osnova za razvoj masovnog turizma selektivni turizam pruža mogućnost uključivanja na turističko tržište sa svojim specifičnim resursima i atrakcijama. Upravo u području selektivnih oblika turizma, svoju budućnost razvoja turizma ima područje Banovine.

Banovina, područje u središnjoj Hrvatskoj, dio je Sisačko- moslavačke županije. Osim nekoliko manjih gradova, ona je uglavnom ruralno područje, kojeg obilježavaju slabo razvijeno gospodarstvo, smanjenje broja stanovnika, nezaposlenost, loša prometna povezanost, devastacija šumskih površina i slabo razvijena turistička infrastruktura nasuprot kojih stoje gotovo netaknuta priroda i bogati prirodni resursi te neiscrpna kulturno- povijesna baština. Ovo je područje naseljeno od prahistorije, a zbog svog povijesnog graničnog položaja prema Osmanskom carstvu često je bilo poprištem bitki i razaranja. Razaranja su ga obilježila i tijekom 20. st. u Drugom svjetskom ratu, posebice Domovinskom ratu, a posljednje veliko razaranje izazvano je velikom prirodnom katastrofom- potresom. Iako nestala ili oštećena, kulturno- povijesna baština i dalje je imponantna kao i prirodni resursi. Turizam se jače počeo razvijati posljednjih dvadesetak godina i taj je razvoj prekinut potresom. Trenutno je stanovništvo orijentirano na obnovu stambenih i gospodarskih objekata, ali prepoznaje se turistički potencijal i sve je više onih koji upravo u selektivnim oblicima turizma vide mogućnost zapošljavanja i zarade.

Na ovom je području prisutan ruralni, lovni i ribolovni, sportsko- rekreacijski, manifestacijski, zdravstveni, kulturno- povijesni turizam te svoje začetke ima mračni turizam, turizam katastrofe. Turizam obilježava nedostatak smještajne infrastrukture, mali broj ugostiteljskih objekata na cijelom području Banovine, mali

broj OPG-ova koji se bave turističkom djelatnošću, nedovoljna promidžba, nedostatak suvenirnica, turističkih agencija i ostale turističke infrastrukture. Prvi korak u oživljavanju turizma mora biti izgradnja hotela i povećanje smještajnih kapaciteta, jer su jedini hoteli na ovom području hotel u sklopu Top Termi u Topuskom i Hotel Central u Hrvatskoj Kostajnici. Manifestacije koje se održavaju na ovom području često su lokalnog karaktera, a kulturno- povijesni spomenici zapušteni. Stanovništvo je zainteresirano za turizam no većina ih je osiromašena i teško može samostalno, bez poticaja pokrenuti ozbiljniji posao u turizmu.

Najbolje rezultate u turizmu postiže općina Topusko u kojoj se primarno razvija zdravstveni turizam, a i ostali oblici također imaju dobru osnovu. Istražujući za potrebe rada dolazi se do zaključka kako se pojedine općine (Jasenovac, Topusko) i gradovi (Hrvatska Kostajnica i Petrinja) trude putem svojih web- stranica pružiti podršku potencijalnim turistima nudeći dobar prikaz svoje turističke ponude. Postoji određena turistička aktivnost, ali ona ne daje značajnije rezultate. Općenito gledajući, Banovini treba jasan cilj i smjer u razvoju turizma. Iz prikaza svakog pojedinog oblika selektivnog turizma vidljive su brojne mogućnosti i prilike za razvoj konkretnog turističkog proizvoda kojeg treba osmisliti i plasirati na tržište. Resursi Banovine, uz potencijale Sisačko- moslavačke županije, blizinu Lonjskog polja i Siska te blizina glavnog grada Zagreba (oko 50 km) trebaju se iskoristiti u njegovu stvaranju. Kako bi taj proizvod bio kvalitetan potrebno je s turizmom povezati sve grane gospodarstva, potaknuti razvoj poljoprivrede, trgovine, obrtništva i industrije s naglaskom na održivi razvoj, jer je neizmjereno važno sačuvati ekološku očuvanost Banovine.

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Bartoluci, M., Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva; Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb, 2013. str. 183.-192.
2. Bartoluci, M. i sur., Menadžment u sportu i turizmu, Kineziološki fakultet i Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 2004. str. 11
3. Cicvarić, A., Ekonomika turizma, Zagreb, 1990., str. 18.
4. Čavlek, N. et al. Turizam-ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb,2011., str. 36- 45.
5. Geić, S., Menadžment selektivnih oblika turizma; Sveučilište u Splitu; Split; 2011.; str. 222.- 225.
6. Jadrešić, V., Janusovo lice turizma; od masovnog do selektivnog- održivog turizma, Plejada, Zagreb, 2010.
7. Kesar, O., Specifični oblici turizma, nastavni tekst za predavanja na kolegiju Specifični oblici turizma na ekonomskom fakultetu u Zagrebu, 2011., str. 66.
8. Kesar O.: Specifični oblici turizma, nastavni tekst za predavanje na kolegiju Specifični oblici turizma na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, 2015.
9. Kušen, E. , Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2002. ,str.117.
10. Marković, S. i Z.: Osnove turizma, školska knjiga, Zagreb, 1967., str.10.
11. Pirjevac, B., Počela turizma, Mikrorad, Zagreb, 2002., str. 12- 15.
12. Ružić, P., Ruralni turizam, institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Pula, 2009. str. 6.- 7.,¹ Ružić, P., op. cit., str. 1.-2.
13. Vukonić, B., Turizam- Budućnost mnogih iluzija , Visoka poslovna škola Utilus, Plejada, Zagreb, 2010., str. 12.
14. Vukonić, B., Čavlek, N. (ur.), Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb, 2001., str.208.

15. Zelić, B., Sisačko- moslavačka županija: mjesta gdje život ostaje priroda, a događaji postaju povijest, Županijsko poglavarstvo Sisačko- moslavačke županije: Turistička zajednica Sisačko- moslavačke županije, Sitografika Gulan, Sisak, 2001. str.84.- 88.

INTERNETSKI IZVORI (web stranice, članci, knjige):

1. Bartoluci, M., Starešinić, Z., Franić D. M. i Bartoluci, F. (2018): Sredstva EU fondova u funkciji razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj, Acta Economica Et Turistica, 4 (1), str. 63., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/201212> (2. 7. 2022.)
2. Cimerfraj, Ekološki turizam u Hrvatskoj: 7 zelenih koraka prema eco-friendly smještaju, dostupno na:
<https://www.cimerfraj.hr/ideje/eko-turizam-hrvatska>, (29. 6. 2022.)
3. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Mjesečno izvješće za siječanj 2022. godine za Republiku Hrvatsku , dostupno na https://koronavirus.hr/uploads/sijecanj_2022_804f560120.pdf (22.6. 2022.)
4. Čarolija na Uni, dostupno na: <http://www.magic-on-una.com/adventure.php> (6. 8. 2022.)
5. Čorluka, G., Organizacija turizma, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za stručne studije, dostupno na: https://www.oss.unist.hr/sites/default/files/file_attach/Organizacija%20turizma%20-%20Goran%20%C4%86orluka.pdf (6. 7. 2022.)
6. Dnevnik. hr, Ministar turizma Capelli: "2019. je bila rekordna godina, posjetilo nas je 20,7 milijuna turista", 14. 1. 2020.; dostupno na <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/rekordna-turisticka-godina-ostvareno-je-20-7-milijuna-dolazaka---590188.html> (22. 6. 2022.)
7. DZS, Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima; Metodološka objašnjenja, dostupno na: <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Turizam/metodologija.htm> (22. 6. 2022.)

8. DZS, Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima, Metodološka objašnjenja, dostupno na: <https://web.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Turizam/metodologija.htm> (23. 6. 2022.)
9. DZS, Priopćenje; Dolasci i noćenja turista u 2020., objavljeno 5.3. 2021., dostupno na : https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/04-03-01_11_2021.htm (22.6.2022)
10. Ecotourism, TIES-The International Ecotourism Society, What is Ecotourism?; dostupno na: <https://ecotourism.org/ties-overview/> , (29.6.2022.)
11. Ekološki centar Vrata Zrinske gore, dostupno na: <https://vrata-zrinske-gore.hr/> (6. 8. 2022.)
12. Ekonomski savjet predsjednika RH, Radna grupa za Baniju, DUGOROČNA RAZVOJNA VIZIJA BANIJE, srpanj 2021., str. 7-14, <https://www.predsjednik.hr/wp-content/uploads/2021/07/razvojna-vizija-banovine.pdf> (28.7. 2022.)
13. Enciklopedija natuknica, Banovina; dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5741> (5.7. 2022.)
14. Enciklopedija natuknica, Motiv, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42114> , (29.6. 2022.)
15. E- Visitor, Priopćenje; Dolasci i noćenja turista u 2019. https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AAA_2020_ABC/c_dokumenti/200228_D_ZS_turizam2019.pdf
(22. 6. 2022.)
16. E- Visitor, U 2019. godini 21 milijun turista, 5 posto više nego u 2018., noćenja 2,4 posto više, objavljeno 8.1. 2020., dostupno na : <https://mint.gov.hr/vijesti/u-2019-godini-21-milijun-turista-5-posto-vise-nego-u-2018-nocenja-2-4-posto-vise/20762> (22.6. 2022.)
17. Franić Z. i S., Marić F., Prilozi povijesti turizma u petrinjskom kraju, dostupno na file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/1103393.Povijest_turizma_Petrinja-Zrinska_gora-343-354.pdf

18. Franković F., Đukić A., Mihelić S., Prilog poznavanju arheoloških lokaliteta na području Hrvatske Kostajnice te općina Majur i H. Dubica, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/393545> (14. 8. 2022.)
19. Glina News, dostupno na: <https://www.glina.hr/video-u-donjem-vidusevcu-otvorena-ribolovna-staza-tomislav-rom/> (6. 8. 2022.)
20. Grad Glina, <https://www.grad-glina.hr/> (11.8. 2022.)
21. Grad Glina, Povijest Gline, dostupno na: <https://www.grad-glina.hr/povijest-gline> (7. 7. 2022.)
22. HTZ, Informacija o statističkim pokazateljima - svibanj 2022.pdf, dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2022-06/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20svibanj%202022.pdf> (22. 6. 2022.)
23. HTZ, Strani turistički promet po zemljama u Republici Hrvatskoj (u 000), dostupno na:
24. https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-06/HTZ%20TUB%20HR_%202020_0.pdf (22.6. 2022)
25. HTZ, Turizam u brojkama 2019., Ministarstvo turizma RH; dostupno na https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf (30.6. 2022.)
26. HTZ, Turizam u brojkama 2020., Ministarstvo turizma, dostupno na https://www.htz.hr/sites/default/files/2021-06/HTZ%20TUB%20HR_%202020_0.pdf (30. 6. 2022.)
27. Institut za turizam, Strateški plan razvoja turizma destinacije Petrinja: završni prijedlog dostupno na: https://petra.com.hr/strateski_dokumenti/Strate%C5%A1ki-plan-razvoja-turizma-destinacije-Petrinja.pdf ,(14. 8. 2022.)
28. Institut za turizam, TOMAS Hrvatska; dostupno na: <http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf>

29. Institut za turizam, TOMAS Hrvatska 2019, Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, Institut za turizam, dostupno na <http://www.iztg.hr/files/file/RADOVI/KNJIGE/TOMAS-Hrvatska-2019.pdf> , (29. 6. 2022.)
30. Kovačićek T., Mikuš O., Antolković P., Grgić I., Jež Rogelj M., Ruralni turizam u revitalizaciji ruralnog prostora Sisačko-moslavačke županije, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/391536> (3. 8. 2022.)
31. Lovački savez SMŽ, Kalendar lovidbe, dostupno na: <https://www.lovacki-savez-sisak.hr/index.php/kalendar-lovidbe> (6. 8. 2022.)
32. Lječilište Topusko, Termalna voda, dostupno na: <https://www.ljeciliste-topusko.hr/termalna-voda/> (9. 8. 2022.)
33. Mataga, Ž. i Zupančić, M., Projekt organizacije sustava za ruralni razvoj (Prijedlog), dostupno na: http://www.hzs.hr/p_projekti.htm (30.6. 2022.)
34. Matas, M., Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske; Hrvatski geografski glasnik, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/27258> , (4. 7. 2022.)
35. Ministarstvo turizma, Nacionalni plan zdravstvenog turizma (2014), dostupno na https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/150608_AP_%20Zdravstveni%20turizam.pdf (30. 6.2022.)
36. Nacional, Cvjeta postpotresni turizam na Baniji: Radit će se ture s vodičima, dostupno na: <https://www.nacional.hr/cvjeta-postpotresni-turizam-na-baniji-radit-ce-se-ture-s-vodicima/> (14. 8. 2022.)
37. Natura SMŽ edukacijsko- prezentacijski centar, dostupno na: <https://natura-smz.com/index.php/o-projektu> , (6. 8. 2022.)
38. Održivi turizam, Primjeri dobre prakse; Domaći; dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=122> (29. 6. 2022.)
39. Općina Gvozd, dostupno na: <https://www.gvozd.hr/turisticka-zajednica/> (11. 8. 2022.)

40. Općina Hrvatska Dubica, dostupno na: <https://www.hrvatska-dubica.hr/> (14. 8. 2022.)
41. Planinarix, dostupno na: <https://planinarix.eu/index.php/hr/> (9. 8. 2022.)
39. Popis stanovništva, dostupno na: [https://popis2021.hr › xls › popis_2021_prvi_rezultati](https://popis2021.hr/xls/popis_2021_prvi_rezultati) (4. 7. 2022.)
43. Sisak portal, 20 milijuna kuna za energetska obnovu i unutarnje uređenje Lječilišta Topusko, dostupno na: https://sisakportal.hr/zupanija/20-milijuna-kuna-za-energetska-obnovu-i-unutarnje-uredenje-ljecilista-topusko/?meta_refresh=true (10. 8. 2022.)
44. Top Terme Topusko, dostupno na: <http://www.topterme.hr/s-nama-o-termama-a1-3> (9. 8. 2022.)
45. TZ Hrvatska Kostajnica, dostupno na: <https://tzg-hrvatska-kostajnica.hr/> (4. 8.-14.8. 2022.)
46. TZO Jasenovac, dostupno na: <https://www.opcina-jasenovac.hr/turizam/tz-opcine-jasenovac> (12. 8. 2022.)
47. TZ Petrinja, dostupno na: <https://petrinjaturizam.hr/>, (9. – 15. 8. 2022.)
48. TZO Topusko, Aktivni odmor, dostupno na: <https://www.turizam-topusko.com/aktivnosti/aktivni-odmor/> (9. 8. 2022.)
49. TZO Topusko, Izvješće o izvršenju programa rada TZO Topusko 2021., dostupno na: www.turizam-topusko.com/wp-content/uploads/2022/03/Izvješće-o-izvršenju-programa-rada-TZO-Topusko-za-2021.pdf (9. 8. 2022.)
50. TZ SMŽ, „Banovina, hrvatski biser koji tek valja otkriti“, slogan je TZ SMŽ kojim ona na svojoj web stranici predstavlja turizam SMŽ i Banovine., dostupno na : <https://turizam-smz.hr/destination/banovina-hrvatski-biser-koji-tek-valja-otkriti/> (4.7. 2022.)
51. TZ SMŽ, dostupno na: <https://turizam-smz.hr/destination/cikloturizam-u-sisacko-moslavackoj-zupaniji/> (8. 8. 2022.)
52. UNWTO, Sports Tourism, dostupno na: <https://www.unwto.org/sport-tourism> (8. 8. 2022.)

53. UNWTO, World tourism barometer N°18 January 2020, dostupno na: <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> (8. 6. 2022)
54. UNWTO, Tourism grows 4% in 2021 but remains far below pre-pandemic levels; dostupno na: <https://www.unwto.org/news/tourism-grows-4-in-2021-but-remains-far-below-pre-pandemic-levels> (7. 6. 2022)
55. UNWTO, Tourism recovery gains momentum as restrictions ease and confidence returns; dostupno na: <https://www.unwto.org/taxonomy/term/347> (8. 6. 2022.)
56. Vlada RH; Vijesti dostupno na: <https://vlada.gov.hr/vijesti/ukida-se-najveci-dio-epidemioloskih-mjera-obveza-koristenja-medicinskih-maski-ostaje-samo-za-neke-kategorije-osoba/35193> (22.6. 2022)
57. World tourism barometer No. 18 January 2020, dostupno na : <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> (23. 6. 2022.)
58. Zaštita prirode SMŽ; dostupno na: <https://zastita-prirode-smz.hr/> (9.7. 2022.)

POPIS SLIKA I TABLICA

SLIKE:

1. Slika 1. Vrste turizma; izrada autorice prema B. Pirjevac, Počela turizma, Mikrorad, Zagreb, 2002., str. 12., 13., 14., 15.
2. Slika 2. Covid -19 i turizam ; dostupno na: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020> (8.6. 2022)
3. Slika 3. Dolasci turista 1980. – 2015; dostupno na: https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-07/HTZ%20TUB%20HR_%202019%20%281%29.pdf
4. Slika 4. Dolasci i noćenja turista dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_dokumenti/42_Dolasci%20i%20nocenja%20turista%20u%202021.pdf (22.6.2022)

5. Slika 5. Vrste i oblici turizma u RH, izrada autorice prema Bartoluci, M., Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva; Turistička politika, razvoj i poduzetništvo u turizmu, Školska knjiga, Zagreb, 2013. str. 188.
6. Slika. 6. Današnja upravna podjela Banovine i njezin položaj u Sisačko-moslavačkoj županiji, preuzeto od Matas, M., Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske; Hrvatski geografski glasnik, dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/27258> , (4. 7. 2022.)
7. Slika 7, Okusi Banovine, Moslavine i Posavine, preuzeto sa <https://www.okusi.hr/okusi-banovine-moslavine-i-posavine/vijesti/item/270-dani-okusa-hrvatske-tradicije-15-25-11-okusi-banovine-moslavine-i-posavine.htm> , (5. 8. 2022.)
8. Slika 8., 9. i 10. Petrinjska berba, Izvor: osobno vlasništvo autorice.
9. Slika 11. Primjer karte biciklističkih ruta SMŽ, dostupno na: <https://turizam-smz.hr/wp-content/uploads/2020/11/bike-map.jpg> (9. 8. 2022.)
10. Slika 12. Petrinja je sada razoreni grad: Pogledajte fotografije iz zraka, Igor Kralj/PIXSELL, dostupno na <https://www.24sata.hr/news/petrinja-je-sada-razoreni-grad-pogledajte-fotografije-iz-zraka-736924> (14. 8. 2022.)

TABLICE:

1. Tablica 1. Izrada autorice prema podacima DZS dostupno na: https://web.dzs.hr/PXWeb/Selection.aspx?px_tableid=BS_TU18.px&px_path=Turizam_Dolasci%20i%20no%C4%87enja%20turista%20u%20komercijalnim%20smje%C5%A1tajnim%20objektima&px_language=hr&px_db=Turizam&rxid=0415a47c-06d2-47a3-965d-72030fab6448
i prema programu rada TZO Topusko, dostupno na: <https://www.turizam-topusko.com/wp-content/uploads/2021/12/Program-rada-TZO-Topusko-za-2022.pdf> (2. 8. 2022.)
2. Tablica 2. Izrada autorice prema podacima TZ Sisačko- moslavačke županije, TZ Petrinja, TZ Hrvatska Kostajnica, TZO Topusko dostupno na: <https://turizam-smz.hr/> , <https://petrinjaturizam.hr/> , www.turizam-topusko.com , <https://tzg-hrvatska-kostajnica.hr/> (4. 8. 2022.)

3. Tablica 3. Pregled događanja/ manifestacija na području Banovine, izrada autorice prema podacima dostupnim na web stranicama TZ Petrinja, Topusko, Hrvatska Kostajnica i Jasenovac te općina Hrvatska Dubica, Gvozd i Glina, (<https://www.gvozd.hr/turisticka-zajednica/>, <https://www.grad-glina.hr/>,<https://www.opcina-jasenovac.hr/turizam/tz-opcine-jasenovac>, <https://www.hrvatska-dubica.hr/> , <https://tzg-hrvatska-kostajnica.hr/>, <https://petrinjaturizam.hr/> , 9- 15. 8. 2022.)
4. Tablica 4. Kulturno- povijesna baština Banovine, Izvor: Izrada autorice prema vlastitom istraživanju, prema web stranicama gradova i općina Banovine te njihovim TZ(<https://www.gvozd.hr/turisticka-zajednica/>, <https://www.grad-glina.hr/>,<https://www.opcina-jasenovac.hr/turizam/tz-opcine-jasenovac>, <https://www.hrvatska-dubica.hr/> , <https://tzg-hrvatska-kostajnica.hr/>, <https://petrinjaturizam.hr/> , 9- 15. 8. 2022.) i Strateški plan razvoja turizma destinacije Petrinja, https://petra.com.hr/strateski_dokumenti/Strate%C5%A1ki-plan-razvoja-turizma-destinacije-Petrinja.pdf (14. 8. 2022.)

SAŽETAK

Ruralno područje Banovine, dijela Sisačko- moslavačke županije u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, područje je slabo razvijenog gospodarstva, sve manjeg broja stanovnika, loše prometne povezanosti i infrastrukture koje u razvoju turizma vidi svoju priliku za oporavkom i razvojem. Razvijaju se selektivni oblici turizma na vrlo bogatoj, ali neiskorištenoj i zapuštenoj resursnoj osnovi. Uz sve poteškoće s koje su opteretile gospodarstva svih zemalja (pandemija, terorizam, migracije, ratovi, ekonomska kriza, inflacija, posljedice klimatskih promjena itd.) područje Banovine pogodio je i razorni potres uništivši i oštetiivši stambene i gospodarske objekte, ali i one kulturno- povijesne koji su dio baštine, koji se još nisu oporavili od razaranja od strane agresora u Domovinskom ratu. Kako bi se maksimalno iskoristili postojeći resursi, poboljšao i usavršio turistički proizvod te privukli potencijalni turisti, potrošači, potrebno je povezati sve dionike turizma ovog područja, unaprijediti marketing, a prije svega, izgrađivati turističku infrastrukturu.

Ključne riječi: selektivni turizam, Banovina, razvoj, oporavak, resursi

SUMMARY

The rural area of Banovina, part of the Sisak-Moslavina County in the northwestern part of Croatia, is an area with a poorly developed economy, a decreasing number of inhabitants, poor transport connections and infrastructure, which sees the development of tourism as an opportunity for recovery and development. Selective forms of tourism are being developed on a very rich, but unused and neglected resource base. In addition to all the difficulties that burdened the economies of all countries (pandemic, terrorism, migration, wars, economic crisis, inflation, consequences of climate change, etc.), the Banovina area was also hit by a devastating earthquake, destroying and damaging residential and commercial buildings, as well as cultural historical ones that are part of the heritage, which have not yet recovered from the destruction by the aggressors in the Homeland War. In order to make maximum use of existing resources, improve and perfect the tourist product and attract potential tourists and consumers, it is necessary to connect all stakeholders of tourism in this area, improve marketing, and above all, build tourist infrastructure.

Keywords: selective tourism, Banovina, development, recovery, resources